

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01098

DER MIZREH-EYROPEYISHER YID

Abraham Joshua Heschel

*Permanent preservation of this book was made possible
by Kenneth J. Bart, M.D.
in memory of
Esther Goldman*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דער מיזרַח־איידָאָפַעַשְׂעָר יִד

מִזְרָחָאֵידָאַפְעַיְשָׁעַרְ יַדְ

פָּוּן אֶבְרָהָם יְהֹוָשָׁעַ דְּעַשְׁלֵ

שָׁאַקְעַן בּוֹקָס • נַיְוִיָּאַדְקָ

THE EAST-EUROPEAN JEW
BY
ABRAHAM JOSHUA HESCHEL

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

(158)

COPYRIGHT 1946, BY SCHOCKEN BOOKS, INC.
565 Fifth Avenue, New York

פֿאָרְבָּאַמְּעַרְקָוָג

די גִּינְסְטִיקָעַ הַעֲגָםְמָנָעַ בֵּין יַדָּנוֹ אֵין דַי לְעַצְתָּעַ תְּוִיזְנֶט יָאָר
אַינְגָעַשְׁתָּאָנָעַ בֵּין צְוּויִי קִיבּוֹצִים. אֵין דַעַר עַלְמָעַרְעָרַת תְּקוֹפָה זַיְנָעַן
שְׁפָאַנִּישַׁ-טֶפְּרָדִישַׁ יַדָּגָן, אֵין דַעַר שְׁפָעַטְעַרְדִּיקָעַר תְּקוֹפָה זַיְנָעַן דַי
אַשְׁפְּנַזְיָשָׁעַ יַדָּגָן דַעַר דָּאַמְּנִינְרָאַדְקָעַר קִיבּוֹז אֵין יַדָּיְשָׁן פֿאָלָק. בֵּין
צָוָם נַיְנָגָנָטָן יַ"ה שְׁטָעָלָן צְוּנוֹף אַלְעָ אַשְׁפְּנַזְיָשָׁעַ יַדָּגָן וּוָאָסָ וּוְיַיְנָעַן אֵין
דַעַם שְׁתָחָ צְוּוֹשָׁן דַעַם רַיְנָן אֵין דַעַם דְּנִיעְפָּרָעַ, צְוּוֹשָׁן דַעַם בָּאַלְטִישָׁן
אֵין שְׁוֹאַרְצָן יִם וּוּ אַוְיךָ אֵין עַטְלָעַבָּעַ שְׁכָנוֹתְדִיקָעַ מִדְינוֹת אַ קְוָלָיַן
טוּרָעַל אַיְנָהִיטְלָעַבָּעַ גְּרוּפָעַ. בֵּין וּוְיַגְעָלָעַ פֿוֹן דַעַר דָּאַזְיָקָעַר קוֹלָיַן
טוּרָ-סֶפְּרָעַרְעָ שְׁטִיְעָן רְשִׁיָּאָן דַעַר קְרִיבָאָזָרָום רְאָזָרְיָה הַחֲמִידָה.
די גִּינְסְטִיקָעַ אַנְטוּוּיקְלוֹנָגָן פֿוֹן דַעַר אַשְׁפְּנַזְיָשָׁעַר תְּקוֹפָה דָּעַרְגְּרִיכְטָמָן
אַ קְלָמָאַקָּם אֵין מִירָהָ-אִירָאָפָעַ, סְפָעַצְיָעַל אֵין דַעַר פֿאָרְשָׁפְּרִיָּיַן
טוֹנָגָן פֿוֹן חַמִּידָות.

אַונְדוֹדָעַר אַפְּשָׁאַצְוָנָגָן וּוּעָרְטָ דָּוְרָגְעַפְּרִטָּמָן פֿוֹן דַעַר פֿעַרְסְּפְּעַקְטָיוֹן
פֿוֹן גַּעַשְׁיכְטָעַ אַזְוִי, אֹזֶןְיִינִים וּוָאָסָ זַיְנָעַן גַּעַוּעַן לְמַשֵּׁל שְׁטָאַרְקָעַ
וּוִיכְתִּיקָעַ נַאֲרָן אֵין דַי לְעַצְתָּעַ יַאֲרָן וּוּעָרָן נַאֲרָן בָּאַסְטְּרָאַכָּטָמָן לְוִיתָמָן זַיְעָרָן
בָּאַדְבִּיטְוֹנָגָן אֵין דַעַם גַּאֲנָצָן בַּיְלָדָן פֿוֹן דַעַר תְּקוֹפָה וּוָאָסָ הַאֲטָמָן זַיְעָרָן
צְוִינָגָן אַיְבָעַר אַכְטָמָן הַוְנָדָרְטָמָן יָאָרָן. אַונְדוֹדָעַר אַוְיָגְנָאַכָּבָעָן אֵין צְוָאָן
רָאַקְטָעַרְיוֹזָרָן דַי שְׁטָרִיכָן וּוָאָסָ בְּרַעְגָּגָן אַרְוִוָּמָן, לְוִוָּת אַונְדוֹדָעַר מִיָּיָן
נוֹנָגָן, דַעַם מַהְוֹתָן פֿוֹן דַעַר תְּקוֹפָה. מִירָמָוֹן אַגְּנָאַרְיוֹזָן אַנְדָּרָעַר
שְׁטָרִיכָן וּוָאָסָ זַיְנָעַן, וּוּיְעָם וּוּיְזָוָט אַונְדוֹזָאָוִים, טֶפְּלָדִיקָעַ. מִירָ וּוּעָלָן
זַיְעָ אַוְיךָ נִישְׁטָמָט אַרְבִּינְגְּלָאָזָן אַינָעָם אַנְגָּלְיוֹזָרָן דַי סִיבָוָת אַוְן פֿאָקָעַ
טָאָרָן וּוָאָסָ הַאֲבָן גָּוָרָם גַּעַוּעַן צְוָא דַעַם אַוְיָפְקָוָם פֿוֹן דַעַם אַינְדוֹזָוִיָּה
דוּעָלָן פְּרָצְוֹפָעַן פֿוֹן דַעַר דָּאַזְיָקָעַר עַפְּאָכָעַ. די דָּאַזְיָקָעַר פְּרָאַכְלָעַם אֵין
אַחֲקִירָה פֿאָרָ זַיְעָן. מִירָ וּוּעָלָן אַוְיךָ נִישְׁטָמָט בָּאַשְׁרִיבָן די פֿאָרְשִׁיָּיַן

דענע אויכטוען וואמ מיר פארדאנקען דער עפאכען, ווי למשל די אנטווקלונג פון יידיש, דאס אויכטומען פון חכמת ישראל, די פאראשפריטונג פון חסידות, מוסר, השפלה, די אויכלעבעונג פון העבריעיש, די מאדענע העבריעיש און יידישע ליטעראטור, חיבת ציון, ציוניות, יידישער מסציאליום, דאס אויכטשטעלן ניעז צענ-טערמ, דעם אויכבוイ פון ארץ-ישראל און די פאראשידענע באומונ-גען צו מאדרנייזירן דאס יידישע לעבן און צוצופאָסן עם צו גע-ביטענע באַדינונגגען. בעצם איז דער מהבר זיך באָזומט איז ער דערלאָנט דעם לייענער נישט מעיר ווי ראייז-פרקיים.

1

ווי איזו שאצט מען אָפּ דעם געשיכטליךן ווועלט פון אָתקופה?
מייט וואָסער מאם מעט מען קולטור?
דער מינהג איז איז מאדענער ווועלט אָז מען שאצט אָפּ
אָתקופה לוית אִיר קולטורעלן פראגראָם, לוית דער קואָליטעט
פון די ביכער און דער צאָל אָנוּוּרטטען, לוית די קינטעלער-
שע אויכטוען און וויסנשאָפְּטליךן יהודישים וואמ זינען איז אִיר
אויכגעקומוּן.

מיר יידן, די ערשתע אומה איז דער ווועלט וואמ האט אָנגעהוּבָן
ニישט נאָר צו פֿאָרנָאָטְרִין נאָר איז אָפְּצָשָׁצָן אָז צו מישפטן דָּ-
רוֹת, שאָצָן אָפּ אָתקופה לוית אָז אַנדערער קְרִיטְעָרִי. מיר שאָצָן אָפּ
לוית דעם — וויל געלְּיעַטְרָקִיט עם איז פֿאָרָאָן אַינְעָם, לעבן
פון אָפְּאָלָּק, וויל גִּיסְטִיקָע סְבָּסְטָאָנָּץ עם שטעהָט אַין זִין טָאָ-
טָעָנָלְעָכְקִיט, דָּה וויל מְעַט אָפְּיוֹיךְ אַיז אַעֲנָגְעָאָפְּט אַין זִין גְּשֵׁ-
מִוּת. פֿאָר אָונְדוֹ אַיז קְוָלְטָוָר דער לעבָנָסְטִיל פון אָפְּאָלָּק, מיר
מעסטן קְוָלְטָוָר לוית דעם ווי זוּיט לְעַבְּטָה דאס אָפְּאָלָּק, נִיט נאָר
ייחידים, לוית דעם נומח פון אָז אַיְビְּקָעָר לְעָרָע. וויל פְּנִימִוֹת,
רחמנות, שיינקייט און קְדוּשָׁה זינען פֿאָרָאָן אַין טָאָג-טָעָנָלְעָכְן
לְעַבְּן פון אָפְּאָלָּק?

דער נומח פון דעם לְעַבְּן פון אָפְּאָלָּק אַיז וויכטיקער ווי
דער נומח פון דער קְוָנָסְטִיל פון אָפְּאָלָּק. דער עִיקָּר אַיז נישט דער

אויסטרוק, דער עיקר איז די עקסיסטענץ גוֹפָא, דער מקור פּוֹן אויסטרוק. דער שליל צום מקור פּוֹן שעפֿערירישקייט ליגט אינעם רצון זיך צו באהעֶטְן צו גִּיסְטִיקִיַּת, צו זיין נאענט צו אַידְלְקִיַּת, און נישט דוקא אין דער פֿעַקִּיַּת זיך אַרְוִיסְצּוֹזָגָן. די ברכה צו זיין שעפֿעריש קומט אַרְטִין אַינְן אָונְדוּעָר אַרְטִינְגְּלִין זיך אַינְן דער אָומְעַנְדָּלְעַכְּדָר ווּרְקָלְעַכְּקִיַּת, נישט אין דער אַמְבִּיצִיעַ עֲפָעַם צו זאגן. פְּרִי אַפְּצָוָשָׁאַצְּן די באַדְּיִינְטוֹנְגַּ פּוֹן דער מִיּוֹרְחָ-אִירְאָפְּעַיְשָׁרְטָה אַקְוָה אַינְן דער יִדְּיִשְׁעָר גַּעַשְׁיכְּטָעַ דַּאֲרָפָן מֵיר נִישְׁט בְּלוּוּז אָפְּ שְׁטָעַלְזַן זיך אַיְלָהּ צְשָׁטְיִיעַ צו לִיטְעָרָצָטָר, ווּסְנַשְּׁאַטְּחַ אַזְּן קָוָנְסָטָט, נַאֲר אָוֹף דָּעַם לְעַבְנָס-גַּעַל אַזְּן לְעַבְנָסְטָיל. יַעֲמָלְתַּע גַּעַפְּנִינְעַן מֵיר אָזְּ אַיר הַאֲט אָונְדוּעָר פְּאַלְקָ דַּעֲרָגְרִיכְטָט די הַעֲכָסְטָע מַדְרָגָה פּוֹן פְּנִימִוּת. פּוֹן דָּעַם שְׂטָאַנְדְּפָוָנְקָט קָעְנְעַן מֵיר זאגן אַז זיך אַז גַּעַוּעַן די גָּאַלְדְּעַנְעַע עַפְּאַבָּע אַינְן דער יִדְּיִשְׁעָר גַּעַשְׁיכְּטָע, אַינְן דער גַּעַשְׁיכְּטָע פּוֹן דער יִדְּיִשְׁעָר נִשְׁמָה.

די יִדְּיִשְׁעָר קָוְלָטָוָר אַינְן דער הַעַלְעַנְמִיטִישָׁר אַז שְׁפָאַנְיִישָׁ-סְפָּרְדִּי שָׁעַר עַפְּאַכְּבָע אַז אַסְּרָפְּטִים אַסְּרָפְּטִים פּוֹן אַזְּוּגָה, פּוֹן אַסְּמִיבָּאַזְּ אַז שְׁפָאַנְיִישָׁר טְרָאַדִּיצִיעַ אַזְּ גְּרוּכִּישָׁר אַדְעָר אַיְסָלָאַזְּ מִישְׁעָר קָוְלָטָוָר. מַעַן נַעֲמָת אַיבָּעָר לִיטְעָרָרִישָׁע פְּאַרְמָעָן, ווּסְנַשְּׁאַטְּלָעַכְּבָע מַעַטָּאַדָּן, פְּיַלְאַמְּפָּיִישָׁע קְרִיטָעָרִיעָם אַזְּ פְּאַיְלָוּ טְעַאלָּאַזְּ גַּוְשָׁע גַּרְוָנְטָגְּנָעְדָּאַנְקָעַן פּוֹן די אָמוֹתָה הַעוֹלָם. מַעַן אַז שְׁפָאַרְאַינְרָטָרָעָט צו בָּאַטָּאַנְעַן דָּאַס בְּשַׁוְּתָּאַדְּיקָעָו וְאָס אַז שְׁפָאַרְאַזְּ אַז יִדְּנָטוּמָ אַזְּן אַינְן דער אַרְוְמִיקָּעָר קָוְלָטָוָר. אַפְּטָ שְׁרִיבָּכְּטָט מַעַן אַזְּן מַעַן טְרָאַכְּט לְוֹיט אַפְּרָעְמָדָן נָסָחָ, מַעַן בָּאַמִּית זיך צו מַאֲכָן פְּשָׁרוֹת מִיטָּה דִּי טְעַאָרִיעָם פּוֹן גְּרוּסָע דַּעֲנָקָעָרָם. נִשְׁטָט זַעַלְטָן אַזְּן מַעַן אַפְּיָלוּ גַּעַזְוָנְגָעַן צו שְׁרִיבָּכְּן אַפְּאַלְאָגָעָטִישָׁע חִיבּוּרִים.

אַזְּן דער אַשְׁפָּגְּזִוְּשִׁעָר תְּקוָה פְּאַרְלְוִוְּטָט דָּאַס גִּיסְטִיקָע לְעַבְנָן פּוֹן יִדְּזָן אַזְּן הַתְּבוֹדָדָות. דָּאַס פְּאַלְקָ לְעַבְטָ אלְיַזְּן צְוִישָׁן פְּרִימִיטִיוּעַ גַּעַרְמָאַנְיִשְׁעָ אַזְּן סְלָאַוְּיִשְׁעָ מַאֲסָן. גִּיסְטִיק שְׁטִיְעָן יִדְּזָן הַעֲכָר פְּאַר זַיְעָרָע שְׁכָנִים אַזְּן זַיְאַנְטוּקְּלִיעָן אַז אַיְגְּנָנְאָרָטִיקָע יִדְּיִשְׁ קָאַלְעַקְּטִיוּוֹ לְעַבְנָן. מַעַן לְעַבְטָ מִיטָּה דָּאַס אַיְגְּנָנְאָרָטִיקָע פְּעַרְזָעְנְלָעַכְּבָע אַזְּן מַעַן פְּאַרְגָּעָסָט אַזְּן אַנְדָּעָרָע. מַעַן בָּאַרְגָּט נִשְׁטָט קִיְּן פְּאַרְמָעָן אַזְּן קִיְּן אִידָּעָם בַּיְּ אַנְדָּעָרָע קוּדָ-

טוֹרָן. דֵי לִימְעָדָטָמָר אַיּוֹ גַעֲשִׁרְבִּין פָּוֹן יַידָּן, דָּרָךְ יַידָּן אָוֹן פֶּאָר
יַידָּן. מַעַן פֶּאָרָעָנְטֶפֶּעֶרט זַיְךְ נִישְׁטָ פֶּאָר קִינְעָם: נִישְׁטָ פֶּאָר קִינְזָ
פֶּילָאָסָפָן, נִישְׁטָ פֶּאָר קִינְזָ הִיסְטָאָרִיקָעָרָם. מַעַן בָּעַט בֵּי קִינְעָם
נִיטָ קִינְזָ שְׁבָחִים: נִישְׁטָ בֵּי קִינְזָ שְׁרִים, נִישְׁטָ בֵּי קִינְזָ שְׁרִיבָעָרָם.
מַעַן פֶּאָרְגְּלִיכְטָ זַיְךְ נִישְׁטָ מִיטָ קִינְעָם אָוֹן מַעַן פֶּאָרְשְׁוּעָנְדָטָ נִיטָ
דֵי בּוֹחוֹת אַוּוֹפְ אַפְצּוֹנְפָרָעָגָן קַעְגְּנָעָרִישָׁעָ פֶּאָרְאָרְטִילָן.

דָעַם שְׁפָאַנִּישָׁ-סְהָרְדִּישָׁ יַידְנָטוּם הַאַט אַפְט גַעֲפְעָלָט פֶּאָלְקָסָט
טִימְלָעְבָּקְיִיט. דֵי קוֹלְטָר בֵּי דֵי סְפָרְדִּים אַיּוֹ גַעֲקְוָמָעָן „פָּוֹן
אוּבָן“. יַידְיְשָׁע חַכְמִים נַעֲמָעָן אַיְבָעָר פֶּרָאָכְלָעָמָעָן פָּוֹן דֵי אַרְאָכָבָעָר.
אַרְאָכְבִּישָׁע פֶּרְוָמְקִיִּט, פֶּילָאָסָפָיִשְׁעָר מָסָר זַיְנְגָעָן אַפְט אַמָּאָדָעָל
פֶּאָר זַיְעָרָעָ לְעָרָעָם. יַידְיְשָׁע חַכְמִים זַיְנְגָעָן פֶּאָרְטָאָן בְּעִקָּר אַיּוֹ
וּסְמַנְשָׁאָפָט, זַיְעָרָעָ סְפָרִים זַיְנְגָעָן אַפְט בָּאַשְׁטִימָטָט פֶּאָר יְחִידִים.
זַיְעָרָע יַידְיְשָׁקִיִּט אַיּוֹ אַרְיִסְטָאָקְרָאָטִישָׁ. זַיְיָ שְׁרִיבָן אַפְט שִׁירִים
אַיּוֹ אָזָן עַבְרִי וּוֹאָס אַיּוֹ אַזְוִי גַעֲקְנִיפָט אָוֹן גַעֲבָונְדָן אָזָן נָאָר לְוָמְדִים
קָאָנָעָן זַיְיָ פֶּאָרְשָׁטִיִּן. אָוֹנְטָעָר דָעָר הַשְּׁפָעָה פָּוֹן אַרְאָכְבִּישָׁעָר מַעַטָּ
רִיק אָוֹן מַלְיָצָה נַעֲמָט אָזָן לְשָׂוֹן קָודְשָׁ פֶּאָנְטָאָטִישָׁ פֶּאָרְמָעָן. וּזְעָן
מַזְעָצָט אַיְבָעָר סְפָרִים פָּוֹן אַרְאָכְבִּישָׁ פָּאָסָט מַעַן גַעֲוָיְנְטָלָעָר צָוָ
דָעַם הַעֲבָרְעִישָׁ צָוָ אַרְאָכְבִּישָׁ מָקוֹר.

בֵּי דֵי אַשְׁפְּנוֹזִישָׁ יַידָּן בְּאַפְרִיעִיט זַיְךְ הַעֲבָרְעִישָׁ פָּוֹן פֶּאָרְפָּלָאנָן
טַעַרְטָעָ מַלְיָצָות אָוֹן וּוֹעֲרָת גָּלָט אָוֹן נַאֲטִירְלָעָד זַיְיָ אָיִן דֵי צִיְתָן
פָּוֹן דֵי בָּעֵלִי מַדְרָשָׁ. זַיְעָרָע לְשָׂוֹן קָודְשָׁ אַיּוֹ נִיטָ זַיְיָ אַיְסָ-טוֹבְדִּיקָעָר
אַרְיִעְנְטָאָלִישָׁעָר טַעַפְעָד אַוִּיפָט וּוּלְכָן מַעַן גַיִיטָ מִיטָ גַעֲמָסְטָמְעָנָעָ
טוֹרִיטָ, נָאָר זַיְיָ אַ וּוֹיְכָרָט טָלוֹת וּוֹאָס אַיּוֹ אַיִילִיק אַיּוֹ וּוֹאָכְדִּיק
אָוֹן אַיּוֹ וּוּלְכָן מַקָּאָן זַיְיָ אַנְיִיחָלָן אָוֹן אַוִּיסְוּוֹיְנָעָן. עַם אַנְטָשְׁטִיְעָן
נִישְׁטָ בֵּי זַיְיָ קִינְזָ פִוְטִים. זַיְיָ קָאָנָעָן נָאָזָ בְּלוֹזָ שְׁרִיבָן סְלִיחָות.
דֵי פֶּעַדְעָם פָּוֹן וּוּלְכָעָ מַיְזָעָבָט דָעַם סְגָנוֹן שְׁטָמָעָן מַעַר פָּוֹן דָעַר
הַאֲרָצִיקָעָר הַיְמִישָׁעָר פֶּרָאָזָעָ פָּוֹן מַאֲמָרִי חֹזֶ"ל, זַיְיָ פָּוֹן דָעַר שְׁטוּרָעָנִ
גָעָר פֶּיְעָרְלָעָכָעָר פֶּאָעָזָעָ פָּוֹן דֵי נְבָיאִים. דֵי מַאֲכָטִיקִיט, דֵי דָוָנָעָרָן
אָוֹן בְּלִיצָן פָּוֹנוּם גּוֹאָלְדִּיקָן סְפָר אַוְבָט פֶּעָלָן אָיִן דָעַר שְׁפָרָאָכְלָעָכָעָר
אַטְמָאָסְפָּעָר. פֶּאָרָצָן דָא אַנְדָעָר מַאֲטָיוֹן אָוֹן אַנְדָעָר טָעָנָעָר. דָעַר
לְשָׂוֹן קָודְשָׁ פָּוֹן דֵי אַשְׁפְּנוֹזִישָׁ סְפָרִים אָוֹן מָסָר צִי אַיּוֹ חַסִּידָות

אוֹזֵן דָּוְרֶכְגַּעַוּוֹיִקְטַּה פָּוֹן דָּעַר בְּעַנְקָשָׁאָפֶט אָוּן צְעַבְּרָאַכְּנָקִיּוֹת, פָּוֹן דָּעַם
וּוַיִּטְאָג אָוּן דִּי טָרָעָן פָּוֹנָעָם תָּהֲלִימָל.

די מִזְרָח-אִירָאָפְּעִישָׁע יִדְּזָן בְּאַשְׁאָפָּן אָן אַיְינָן לְשׁוֹן. גַּעֲבָוִרָן
פָּוֹן אַ רְצָוָן מַסְכָּר צַו זְנִינָן, צַו פְּאַרְאַיְינְגָּאָכָן אָוּן פְּאַרְטִּיטִישָׁן דִּי
גַּוּאַלְדִּיקָעַ קַאְמְפָלְעָקָסָן פָּוֹן לְשׁוֹן קָוְדָשׁ, פָּוֹן תָּנָךְ אָוּן גְּמָרָא — אַנְטָיָ
שְׂטִיחָת וּוֹיָ פָּוֹן זִיךְ אַלְיָין מַאֲמָע-לְשׁוֹן, אַ "שָׂוָה לְכָל נֶפֶשׁ", אַ שְׁפָרָאָךְ
אָן צְעַרְעַמְּאַנְיָעָם אָוּן אַן קוֹנְצָן, אַ שְׁפָרָאָךְ אַוְיָפְּ וּוּלְכָבָעַ "עַם רְעַדְתָּ
זִיךְ". נִימְטָא אַיְן אַיְרָ קִיְּוָן פְּאַרְפָּלָאַנְטָעָרְטָע וּוּגָן, קִיְּוָן גַּעֲפָרְלָעְכָּעַ
גְּרִיבָעָר. זַי אַיְזָ פָּוֹל מִיטָּ צְעַרְטָלְעָכְקִיָּת אָוּן חַכְמָה, מִיטָּ פְּשָׁטוֹת
אָוּן הַאֲרְצִיךְיָיָט פָּוֹן גּוֹטָעַ מַאֲמָעָם. עַם הַאֲטָמָה זִיךְ אַיְרָ אַרְבִּינְגָּעַ
גַּאֲסָן אַ סְּךְ זָאָפֶט פָּוֹן דָּעַר יִדְּיִשְׁעָר נְשָׁמָה. מִזְאָגָנָט אַיְן אַיְרָ שִׁיְּוִינְ
קִיְּמָת אָוּן מִינְעָן מִינְעָן מִעְנָן גִּימְסְטִיקִיָּת ("אַ שִׁיְּנָעָר זִיךְ"). מִזְאָגָנָט
אַיְן אַיְרָ גּוֹטְסְקִיָּת אָוּן מִינְעָן מִינְעָן מִעְנָן הַיְּלִיקִיָּת ("אַ גּוֹטְסָ
זִיךְ"). אַוְיָפְּ וּוּלְכָנָן לְשׁוֹן רְעַדְתָּ אַזְוֹיָּ פְּרָאָסָט אָוּן פְּשָׁוֹטָ?
אַוְיָפְּ וּוּלְכָנָן לְשׁוֹן קָאָן מִעְנָן אַזְוֹיָּ שְׁוֹועָר זָגָן אַ לִיְּגָן? רְעַדְתָּ טָאָקָעָ
רָיָּ נְחָמָן בְּרָאָצְלָעְוָעָר זִיךְ אַוְיָם דָּאָם הַאֲרָצָן אַוְיָפְּ טִיְּטָשָׁ פְּאָרָה
יַתְּבָרֶךְ מִיטָּ אַלְעָרְלִיָּ טָעָנוֹת.

אַיְן דָּעַר סְאָרְדִּישָׁעָר תָּקוֹפָה אַיְזָ יְעַדְעָ מַמְכָּתָא, יְעַדְעָ פְּתַבְּ-יִידָּ
גַּעֲוָוָעָן אַ יִקְרָה חַמְצִיאָות. וּוַיְיִנְקַח כְּהִילָּות הַאֲבָן זַוְּכָה גַּעֲוָוָעָן צַו פְּאָרָ-
מָאָגָנָן גַּאֲנָנִי שָׁ"ס. אַיְן דָּעַר אַשְׁבָּנוֹיִשְׁעָר תָּקוֹפָה הַאֲבָן יִדְּזָן פְּאַרְמָאָגָנָט
אַלְעָ פְּלִים, מִהַּאֲטָמָה גַּעֲהָאָלָטָן אַיְזָ יְיִזְעָן דָּרוֹקָן סְקָרִים. דִּי טְוִיעָרָן
צַו דָּעַר תּוֹרָה הַאֲבָן זִיךְ גַּעֲפָנָט. מִהַּאֲטָמָה פְּאַרְמָאָגָנָט אֵי שָׁ"ס אַיְ
שְׁלָחָן עַרְזָק, אֵי רַמְבָּם אֵי זָהָר.

וּוּלְטָלְעָכָע בְּיַלְדוֹנָג אַיְזָ בַּיְּ זִיךְ יִדְּזָן אַיְן שְׁפָאַנְיָעָ גַּעֲוָוָעָן לְרוֹבָּ.
וּוַיְכָטִיק זַיְינָעָן גַּעֲוָוָעָן זַיְיָעָר אַוְיָפְּטוּעָן אַיְזָ מַעְדִּיצָּן, מַאֲטָמָעָמָטִיק
אָוּן אַסְטְּרָאָנָגָמִיעָ. דָּוֹרָק זַיְיָעָר אַיְבָּרוֹזָעָצָוֹנָגָעָן פָּוֹן זַוְּמָנְשָׁאָפֶט-
לְעַכָּע אָוּן פְּיַלְאָסָפֶטְיִשְׁעָ וּוּוּרָק פָּוֹן אַרְאָבִישָׁ אַוְיָף לְאַטְיָה הַאֲבָן זִיךְ
דֻּעָרָלָגָנָט דִּי אַיְרָאָפְּעִישָׁע פְּעַלְקָעָר דִּי אַוְצָרוֹת פָּוֹן קָוְלָטָר אָוּן
זַוְּמָנְשָׁאָפֶט וּוּאָס הַאֲבָן זִיךְ דַּעַמְּאָלָט גַּעֲפָנָעָן אַיְזָ דָּעַר אַרְאָבִישָׁע
וּוּלָט. יִדְּיִשְׁעָ בְּיַלְדוֹנָג אַיְזָ וּוּיִזְוּט אַוְיָם גַּעֲוָוָעָן נִיטָּ שְׁטָאָרָק פְּאָרָ-
שְׁפָרִיָּת. יוֹנְגָעָלִיָּת פְּלָעָגָן זִיךְ נִיטָּנוֹתָג זַיְן אַרְבִּינְצָוְלִיָּגָן זַיְיָעָר
מוֹחָה אַיְזָ לִימּוֹד הַתּוֹרָה. דִּי בְּיַלְדוֹנָג-פְּרָאָגָרָאָמָעָן וּוּאָס מַשְׁטָּעָלָט

אויפֿ קומען מיט באשויידענע צילן. באקלאגט זיך ר' שלמה אבן גבירול (אין ספר ענק), אז דער ערולם פֿאָרְשְׁטִיט ניט קיון לשונ קודש. דער גראָמַטִּיקָעֶר ר' שלמה פרחון, ר' יהודה הלוים אַתְלֵמִיד, דערצְיִילַט (מחברת העורך, סוף), אז "בַּנְּיֵי אֹנוֹדָז אַיְן לְאַנְדָּשָׁפָּאָנִיעָן" או ימען ניט אָזְוִי בְּקִי אַיְן דער העברעישער שפְּרָאָצֶן". פֿאָרְקָעֶרט ווַיַּדְעֶר זַיְגַּעַן דֵּי יְהוּדִי אַשְׁפָּנֶז, "גַּעֲוֹוִינְטַץ דַּעֲנַקְעַן אַוְן צַו רְעַדְן העברעיש". אַסְּרָקְדִּישׁ גַּדְוְלִים לְעַבְן זיך נִשְׂתַּחַת אָוִים אַיְן גַּאנְצָן אַיְן דער היימִישׁער יְדִישׁעָר וּוּלְטָמָט. סַפְּרְדִּישׁ מְהֻכְּרִים שְׁרִיבִּין אַגְּרוּמִין טִילְפָּן זַיְעַרְעָא סַפְּרִים אוּפֿ אַרְאָכְבִּישׁ. אַפְּהִילְוָה שָׁאָלוֹת וְתָשׁוֹבָות אַוְן פִּירּוֹשִׁים אוּפֿ תְּנָךְ, מְשֻׁנָּה אַוְן גְּמָרָא שְׁרִיבְּכָט מַעַן אוּפֿ אַרְאָכְבִּישׁ. קַעַנְטַץ אַיר זיך פֿאָרְשְׁטָעַלְן דַּעַם תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף אוּפֿ פּוֹיְלִישׁ? אַדְעֶר דַּעַם פְּנֵי יְהוּשָׁע אוּפֿ דִּינְעִיטְשׁ?

איַן אַשְׁפָּנְזִישָׁן יְדִינְטוּם אַיְזָה עַמְּגַעְוָעַן צַו אַסְּינְגְּטָעַן פָּן תּוֹרָה אַוְן פְּאָלָק. דָוְרָך דַעַם וּוְאָסָם קָאַלְעַקְטִיוּעָע לְעַבְן פָּן יִדְזָן אַיְזָה אַיְן גַּאנְצָן בָּאַהֲוִיכָט פָּן יְדִישְׁקִיטִי, וּוּרְעָן דֵי בָּאַצְּזִינְגְּעַן צְוּוֹיְשָׁן אַלְעָטְיוֹלְן פָּן יְדִישְׁן צִיבּוֹר — צְוּוֹיְשָׁן דַעַם צְדִיק אַוְן דַעַם עַמְּ-הָאָרֶץ, צְוּוֹיְשָׁן דַעַם יִשְׁיבָּה-בָּחוֹר אַוְן דַעַם אַרְעַנְדָּאָר — הַיְּמִישׁ, אַרְגָּגְנִישׁ. גַּעַזְוֹנְטַעְן עַרְדִּישְׁקִיטִי פָּן יִשְׁוֹבְּנִיקָעָם, הַאַרְצִיקִיטִי פָּן פֿרְאַסְטָעָה יִדְזָן, פְּשָׁטוֹת פָּן מְגִידִּים דְּרִינְגְּטָמָן אַרְבִּין אַיְן בִּיתְ-מְדָרֶשׁ. יִדְזָן הָאָרָעָה-פָּאַשְׁנָעָה, אַרְעַנְדָּאָרָן, טְרֻעְגָּרָם, בָּעַלְיְ-מְלָאָכוֹת זַיְגַּעַן אַלְעָטְשָׁוֹתְפִּים צַו דַעַר תּוֹרָה. מְגִידִּים — אַטְיַלְוָה וּוְאָסָם אַיְזָה אַוְיְגָעְקוּמָעָן אַיְן מִזְרָחָה-אַיְרָאָפָעָה — נַעַמְעַן ניט בַּיִּיְנְגָעָם קַיְן סְמִיכָה אַדְעֶר דִּיְפָּלָאָמָעָן. זַיְיָ פְּילִין זיך בָּאַרְעַכְתִּיקָט דָוְרָך גַּאַט צַו זַיְגַּעַן מְכִיחִים (טְהָרָת הַקּוֹדֶשׁ, הקדמה).

איַן מִזְרָח-אַיְרָאָפָעָה אַיְזָה דָסָם יְדִישְׁעָה פְּאָלָק גַּעַקְוָעַן צַו זיך. עַמְּ-הַאַטְמָה נִשְׂתַּחַת גַּעַלְעַבְטָה וּוְיַאֲסִטְמָה בַּיִּיעַנְעָם אַיְן הוּוּ וּוְיַוְעַן דָאָרָף פְּסָדָר אַיְזָה זַיְגַּעַן הַאֲבָן דֵי דְרָכִים אַוְן מִינְהָגִים פְּגָנָעָם בָּעַלְהָבִית. יִדְזָן לְעַבְן אוּפֿ אַהֲיָמִישׁן אַוְפָּן, זַיְיָ פֿאָרְשְׁטָעַלְן זיך נִשְׂתַּחַת. זַיְיָ לְעַבְן לְוַיְטָה דַעַם זַעֲלַבְן גַּוְמָח אַיְן שְׁטוֹבָה וּוְיַאֲוּפֿ אַוְיָפָעָה גַּאַט. וּוְעַן זַיְיָ זַגְּנָן "מְקַשְׁים הַעוֹלָם", "די וּוּלְטָ פֿרְעָגְנַט", מִיְּגַעַן זַיְיָ ניט אַזָּה דָסָם אַיְזָה אַקְשִׁיאָה פָּן אַרְיְסְטָאַטְמָעַלְעָם אַדְעֶר פָּן מִיטְלָ-עַלְמָעָרָה-לְעַכְעָעָה פֿילְאַמְּפָהָן. לְוּמְדִי תּוֹרָה זַיְגַּעַן פֿאָר זַיְיָ וּוּלְטָמָט.

דאם פֿאַלְקָן גּוֹפָאַן וּוּרְטָן אַ קְוּזָלֶן פּוֹן יִדְיִשְׁקִיִּתְן. עַמְּ הַאֲטָן-
גּוֹהֵוִיבָן זַעֲגָן: מְבָשָׂרִי אַחֲזָה אַלְקִי. יַידְן הַאֲבָן אַנְגָּעוּהוּבָן זַעֲגָן.
זַיְיעַר פְּאַנְטָמָזְוַיְעַ אַהֲטָן זַיְךְ אַוְיְגְּגָעְכָּאָפְּטָן, דָּעַר פְּיַלְפְּלָלָלְאָזְוַט זַיְךְ אַרְבִּין
אַיְן אַוְיְגְּעַטְרָאַכְּטָעָסְטָמְזָאַצְּיִעָם, דִּי דְּרוֹשָׁותָן פּוֹן מְגִידִים וּוּרְעָן פּוֹלְ
מִיטָּמְשָׁלִים. מְעַן הַיְּבָטָן אַן גּוֹפְּגָנָעָן אַוְמָעָטָם סְדוּדָתָן, רְמוּזָים. דִּי
פְּרָשָׁה „וְאַתְּחַנֵּן“ אַיְן וּוּלְכָבָר מְשָׁה רְבִינָנוּ אַיְן מְתַפְּלָל אַזְּ עַר וְאַל
זַוְּכָה וְזַיְן אַרְבִּינְצְּקוּמוּן אַיְן אַרְצִי-יִשְׂרָאֵל טְעִינְשָׁתָן אַוְיִם דָּעַר מְגָלָה
עַמְּקוֹתָן אַיְן זַיְבְּעִיטָן יִאֲרָחוֹנְדָעָרָט אַוְיִף 252 אַוְגָנִים. נִגְּלָה וּוּרְטָן
נִיסְתָּרָה. חַרְיוֹתָן פְּאַרְטָן זַיְךְ מִיטָּקְבָּה, אַיְינָם חַוְשָׁן מְשַׁפְּטָה הַיְּבָטָן
מְעַן אַן גּוֹפְּגָנָעָן סִיתְרִי תּוֹרָה. אַפְּלָוּ אַיְן גּוֹמָעָן פּוֹן שְׁטָעָטָן לִינְגָן
רְמוּזָים. גְּרָאַדְנָעָן, הַרְאַדְנָעָן, אַיְן „חָרָאַדְנִי“, אַסְטָרָאַר אַיְן „אוֹתְתּוֹרָה“,
פּוֹלִין אַיְן דָּעַר טְיִנְשָׁתָן „פְּה-הַלְּיַין“, דִּה „גּוֹכְטִיקְדָּאָן“. אַזְּוִי אַיְן גַּעַ-
שְׁטָאַגְּנָעָן אַוְיִף אַ קְוּוִיטָעָלָעָן וּוָסָם אַיְן אַרְאַפְּגְּנָעַפְּלָן פּוֹנָעָם הַיְּמָלָן
וּוֹן יַדְן זַיְנָעָן אַנְטָלָאָפְּן פּוֹן דִּי רְצִיחָות אַיְן דִּיְנְטָשְׁלָאָנָד בְּשָׁעָתָן
דָּעַר „שְׂוֹאַרְצָעָר מְגָהָה“. אַוְיִטָּה דִּי בְּלָעַטָּעָר פּוֹן דִּי בְּיִמְעָר, דָּעַר-
צִוְּילָתָן מְעַן, זַיְנָעָן אַוְיְגְּגָעָרְבִּין שְׁמוֹת אַיְן אַיְן זַיְעַרְעָ צְוּיְינָן באָ-
הַאֲלָטָן זַיְךְ נְשָׁמוֹת וּוָסָם זַיְנָעָן גּוּבָּעָךְ גּוּזָוָנָד אַיְן זַוְּכָן אַ-
בִּי אַן עַרְלָעָכְן יַדְן וּוָסָם זַיְךְ פְּאַרְבִּיגְיְ�וּנְדִיק זַיְךְ אַפְּשָׁטְעָלָן אַיְן
דָּאַוְּגָנָעָן מִינָחָה אַוְנְטָעָר אַ בּוּיָם.

די סְפָרְדִּישׁע סְפָרִים צִיְיכָבָנָעָן זַיְךְ אַוְיִם דָּוָרָן זַיְיעַר שְׁטָרָעָנָגָן,
לְאַנְיָשָׁן סְדָר. זַיְיָ זַיְנָעָן קָאַמְּפָאַנְרוֹט לִוְיָט אַ קְלָאַרְעָרָסְכָּעָמָן. יַעֲדָעָר
פְּרָטָן אַוְיִף זַיְן אַרְטָן, אַוְן דָּעַר אַיְכָעָרְגָּאָנָגָן פּוֹן אַיְין זַוְּנָיָן צָוְיָוִיטָן
אַיְן לִיְכָטִיק אַוְן פְּשָׁוֹט. די אַשְּׁפְּנוֹוַישָׁע מְחַבְּרִים זַיְנָעָן מְוֹתָר אַוְיִף
קָלָאַרְקִיָּת לְטוֹתָת טִיְּקִיָּת. די קָאַנְטוֹרָן פּוֹן זַיְעַרְעָ גּוּדָאַנְקָעָן קוֹ-
מְעַן אַרְוִיָּם וּוּיְנִיקָּעָר דִּיְתְּלָעָר, אַפְּטָהָן אַפְּטָהָן מְטוֹשָׁתָן, דָּעַרְפָּאָר
אַבָּעָר בְּאַוְעַגְטָעָר, דִּירַעַקְטָעָר, נַאֲטִירְלָעְכָּבָר. סְפָרְדִּישׁע סְפָרִים זַיְיָ-
נָעָן וּוּיְ קָלָאַסְיָשָׁע אַרְכִּיטְעָקָטָר, אַשְּׁבָּנוֹוַישָׁע סְפָרִים — וּוּיְ בִּילְדָעָר
פּוֹן רַעֲמַבָּאָנָדָט, פּוֹל מִיטָּמְקָוָת אַוְן סְדוּדָתְדִּיקִיָּת. יַעֲנָע הַאֲבָן
לִיבָּן די אַהֲרָמָאַנְיָע פּוֹן אַ סְּמָטָעָם, די — די שְׁפָאַגְּנוֹגָן פּוֹן דִּיאַלְעָקָט
טִיקָּה. יַעֲנָע וּוּרְעָן גּוּטְרָאָגָן פּוֹן אַ גּוּמְאַטְשָׁעָנָעָר פְּגִיעַרְלָעְכָּקִיָּת, די
— פּוֹן אַיְמָפְּלָסְיּוּעָ אַיְנִינְפָּאָלָן. דָּעַר כּוֹחָן פּוֹן דִּי חַכְמִי סְפָרָד לִינְגָט
אַיְן דָּעַר מִינְסְטָעַרְשָׁאַפְּט מִיטָּמְקָוָת אַבָּעָר זַיְיָ גּוֹפְּגָנָעָן אַן אַוְיסְדָּרָוק

פֶּאָר זַוְּעָרָעּ מַחְשְׁבֹּות, דַּעַר פָּוֹן דִּי אַשְׁפְּנְזִים לִיגְט אֵין דַּעַר
נִישְׁטַ-דַּעַרְזָאַגְּטְקִיּוֹת פָּוֹן זַוְּעָרּ וּוּרְטָעָר. אַפְּטַ פָּלְאַצְטַ זַוְּעָרּ פֶּאָרּ
רַעַם פָּוֹן קַאֲנוֹנוֹוְאַלְסִיעּ פָּוֹן גַּעֲפִילּ, פָּוֹן לַיְדָנְשָׂאַפְּטַ פָּוֹן גַּעֲדָאַנְקּ, פָּוֹן
עַקְסְּפָלְאַזְוּעוּרּ הַתְּלַחְבּוֹת. יַעֲנַע זַיְנְעַן וּוִי אַוְיְמְגַעְפְּצַטְעּ קַוְלְטְיוּירְ-
טָעּ פֶּאָרְקָן, דִּי — וּוִי פֶּאָרְפִּוְשְׁוֹכְטַעּ אַלְטָעּ וּוּלְדָעָר. יַעֲנַע זַיְנְעַן וּוִי
אַ גַּעַשְׁיכְטַעּ מִיטּ אֵן אַנְהָיָבּ אָנוֹ אַ סּוֹפּ, דִּי — פֶּאָרְמָאַגּ אֵן אַנְהָיָבּ,
אַבְּעָרּ פֶּאָרְוָאַנְדָּלָעּ וִיךְ אַפְּטַ אֵין אַ מַעְשָׂה אֵן אַ סּוֹפּ.

גַּרְאַמְּאַטְיְקָעָרִים זַיְנְעַן דָּא בַּיְיַ סָפְרָדִים; דִּי אַשְׁפְּנְזִים זַיְנְעַן
מַעַרְ פֶּאָרְאַנְטְּעָרְעָמְרִירְט אֵין דַּעַרְ יַיְנָאַמְקּ פָּוֹן שַׁאֲרַפְּעּ נִימְטְרִיאָוֹת
וּוִי אֵין דַּעַרְ נִיכְטָעְרָרּ מַטְאַטְיקּ פָּוֹן דִּיקְדּוֹקּ. אַפְּיָלוּ לְוּמְדִים מִישְׁאַן אַפְּטַ
אוִים דָעַם „מַלְעָעּ“ מִיטּ דָעַם „מַלְעַילּ“; אַ פְּסָוקּ פָּוֹן הַושָּׁעּ גַּעַדְעָנָ-
קָעָן וּוִי פָּוֹן בְּנָא מַצְיעָא. אֵין דִּי לַעֲצָטָעּ דָרוֹתּ קַוְמָעָן פְּמַעַטּ נִוְתָ-
אוֹפּ קִיּוֹן פִּירְוּשִׁים עַל פִּי פְּשָׁתּ אַוְיָףּ תּוֹרָה.

דִּי סָפְרָדִים, פֶּאָרְאַינְטְּעָרְעָמְרִירְט אֵין אַוְיָהִיטָּן דִּי גִּימְסְטִיקָעּ יַרְוּ-
שָׁה, סָפְרָטִירְן אָוֹן סִיסְטָמָטִיזְיָוָן דָעַם שְׁטָאָפּ וּוָסּמָּהָאָטָעּ זַיְכָ-
גַּעַקְלִיבָּן אֵין מִשְׁךְ פָּוֹן דָרוֹתּ. דִּי אַשְׁפְּנְזִים גַּלְוָסְטָן זַיְכָ-
זַיְנָן, צַוְּ פֶּאָרְטִיפָּן. פֶּאָרּ זַיְיָ אֵין דַּעַרְ עַיְקָרּ נִישְׁטָן צַוְּ וּוּיָמָן אָוֹן צַוְּ
גַּעַדְעָנָקָעָן, נַאֲרָן צַוְּ גַּעֲפִילְנָעָן אָוֹן צַוְּ פֶּאָרְשָׁטִיָּן. נִישְׁטָן דַּעַרְ פְּסָקּ הַלְּכָה
אֵין וּוּכְטִיקּ, נַאֲרָן דִּי סָכָרָותּ אַוְיָףּ וּוּלְכָעּ עַרְ אֵינוֹ גַּעֲכּוּיטָ.

דַּעַר מִשְׁנָה תּוֹרָה פָּוֹנָעָם רַמְכָם דָעַם סָפְרָדִי סָפְרָטִירְט דִּי הַלְּכָה
לְוִיָּטּ לְאֲגִישָׁعּ בְּאֲגִירִיְּפָן אָוֹן גִּיסְטָ אַיְבָּעָרּ דָעַם שְׁטָרָאָטָם פָּוֹן דִּינְיָוָן אָוֹן
גַּעַזְעַצְן אֵין אַנְשָׁן אַבְּסְטָרָקְטָעּ דָעַם זָוָן פָּוֹן רַאֲצָ"שּׁ, וּוָסּמָּהָאָטָעּ דָעַם
אַשְׁפְּנְזִישָׁן יַדְ רַבִּינוּ יַעֲקָבּ, דָעַם זָוָן פָּוֹן רַאֲצָ"שּׁ, וּוָסּמָּהָאָטָעּ דָעַם
סְטָאַנְצָן פָּוֹן שְׁוֹלְחָן עַרְוֹךְ, זַיְנְעַן דִּי דִּינְיָוָן אַרְאַנְזְשִׁירְטּ לְוִיָּטּ דָעַם סְדָרּ
הַיּוֹם פָּוֹן יַעֲדָן יַדְ. מַעַן הַיִּבְטָחָן אֵן מִיטָּן אַוְיָשְׁטָטִיָּן אֵין דַּעַרְ פֶּרְזָ-
אָוֹן מַעַן פֶּאָרְעַנְדִּיקָטּ מִיטּ קְרִיאָתְ-שְׁמָעּ לִיְעַנְעַן בַּיִּ נִאְכָתּ: דָעַם
רַמְכָם סְדָרּ אֵין לְאֲגִישּׁ, אַבְּעָרּ דִּי טָוְרִים זַיְנְעַן וּוִי שְׁפִיגְלָעָן וּוָסּמָּהָאָטָעּ
רַעַפְלְעַקְטִירְן דָּאָסּ לְעַבְנָן וּוִי עַם אֵין.

קְלָאַסְמִישָׁעּ סָפְרִים זַיְנְעַן נִיטּ אַנְטְּשָׁטָאַנְעַן אֵין מִזְוֹרָ-אִירְאַטָּעּ.
גַּמְרָא אָוֹן מִשְׁנָה תּוֹרָה, זַוְּהָרּ אָוֹן שְׁוֹלְחָן עַרְוֹךְ, תּוֹרָה נִבּוּכִים אָוֹן
עַזְ חִיּוֹם זַיְנְעַן אַנְטְּשָׁטָאַנְעַן אֵין אַנְדָּעָרּ לְעַנְדָּעָרּ. מִזְוֹרָ-אִירְאַטָּעּ

בעישע יידז האבן נישט געהאט קיין אמבייציע צו באשאָפֿן ענד
גיטליךע, סך-הפלדייק אויסדרוקן. זיינדע סֶפְּרִים זייןגען איזוי איגנֶז
ארטיק און פַּאֲרוֹאַרְצְּלָט איזן אָזן זיך געשלאָסְעַנְעָר וועלט, אָז
זוי זייןגען וויניקער צוגענְגְּלָעֵך צום מאָדערנְעָם מענטש ווי די
סֶפְּרִים פָּוּן די חכמי סֶפְּרָד. אשפְּנוּזְיָשׁ יידז זייןגען בעצם וויניק
פַּאֲרָאַגְּנְטָעָרָעָםְרִת אַין מַחְבָּר זַיִן לִיטְעָרָאַטָּוּר, זיינדע ווערך זייןגען
אוֹיְצְּזִיכְּבָּעָנוֹנְגָּעָן פָּוּן דָּעַם ווֹאָס זַיִן גַּעֲלָרָנְט מִיט תַּלְמִידִים.
זיינדע ווערך זייןגען נישט קיין פַּרְאַדוֹקְטָן פָּוּן שְׂרִיבְּטִישׁ, נַאֲרָ פָּוּן
זָאנָן אַ שְׂיוּר אַדְעָר זָאנָן תּוֹרָה. די אשפְּנוּזְיָשׁ זַרְבִּיבָּן זַעֲלָטָן סֶפְּרִים
ווֹאָס זייןגען ווי אַפְּגַּעַשְׁלָאָסְעָנָע בְּנִינוֹמָים מִיט אָז אַיְגְּנָעָנָע יְסֻוד אָז
ווֹאָס שְׁפָאָרָן זַיִך נִישְׁתָּאָן אוֹיְפָ אַנְדָּרָעָ סֶפְּרִים ווּעַנְתָּ. זַיִ שְׁרִיבְּבָּן
פִּירְוִישָׁם, הַנְּהָות צו די קלְאַסְיָשׁ ווערך פָּוּן פַּאֲרָצְּצִיטָּן, סֶפְּרִים
ווֹאָס טוֹלְיעָן זַיִך עַנְיוֹתָדִיק צו די מאָנוּמָעַנְטָאָלָע מַוְיָּעָן פָּוּן אַלְטָע
פַּעֲסְטוּנְגָּעָן.

די סֶפְרָדִים שטרעבן צו פערזענעלעכער שלמות און באמיין זיך אויסצודראיקן זיעיר אידיעאל אין ראנציאגעלא דיבורים. זיך שטרעבן צו מנוחת הנשא, צו אינגעוויניקטער שלווה און צוֹהֶרֶדְנִקִיט. זיך ער מומר איז אופט בעל-הbatis, הול מיט פראקטישער חכמה און עצות טובות. צו גיין דעם גאלדענען דורך, זיך לאזן אויפֿן שליאך פּוֹן אין דער מיטן און אויסמײַדן דע עקסטרעמען איז אינגע פּוֹן די פָאָפּוֹלְעָרְסְטָע עצות. קבלה בליכט און עניין פּוֹן ייחידים; להיפּך צו מיזורח-אייראָפּע איז דאם לעבען פּונְגָעָם פָאָלְקָן קויים געוואָרָן באָן אַינְגְּלָסְטָן פּוֹן דער קבלת. דעם אַשְׁפְּגְּזִישָׁן מומר איז פָרְעָמֵד אַזָּא בָּאָגְרִיף ווי שלמות וואָס לאָזֶט זיך דעֲפִינְרוֹן; זַיְנְעַן צִילָן זַיְנְעַן — אויב נישט העבער. דער אַשְׁפְּגְּזִישָׁעָר בעל-מוֹסֵר אַדְעָר דער חסידִי שער ייך איז עקוֹצָלְטִיטָרֶט. ער רִימִיט וִיך צָום טְרָאַנְמְצָעַנְדָעַנְטָן, צום אַיבָּעַרְגָּאָטְיוֹרָלָעָן. עַפְעָם פְּיִילָט ער אָז נִיט נָאָר דער רוּם, אויך די נְשָׁמָה איז אָוּמְנָדָלָעַד. רְוִיקָע קְאַנְטָמְפָלָאַצְיָע, הַדְּרָגָה דִּיקָעָר אוֹיפֿ שְׁטִינְגָא איז פָאָר אִים נִישְׁטָמָקִין דֶרֶך. חַתְּלָהָבָות אָן אָשִׁיעָר, דָאָוּ נְעַן, לְעַרְגָּעָן אָן אָמָּס, אָן אָסָּוף — דָאָס אָיז פָאָר אִים אָן עַנְיָן. קְעַמְפָט מְעַן אַפְּטָמִיטן חֻוְמָר, מִיטָּ דָעַר עַנְדָלְעַכְקִיט, קָאָן מְעַן נִיט אַנְטְּלוֹפֿן פּוֹנְגָעָם זיך — שְׁטְרָעַבְטָמָן בָּאַטְשָׁ צָום בִּיטּוֹל הַיִש.

עם האט זיך אויגנערערעט און איינגערטיקער יידישער מענטש. זיין טבע און געשמייך זייןען נישט לוייט פֿלְליַם פֿון קָלְץּ סיישער שיינקיות. אבער ער פֿאָרְמָאנְגָּט אַסְפָּעִיטְיָישָׁן חֹן. ער אייז נישט ווי און אויגנערערעטער עמוד אין אַסְפָּר ווּאַסְטָלִיגְטָה פֿאָר דִּי אויגן סְמָאָטִישּׁ, מִיט זַיְן גְּלִיכְמִיסִּק בְּיַד פֿון שְׂוֹרוֹת, מִיט זַיְן פֿרָאָרְצִיעּ פֿון טַעַקְטָּמָן אָוֹן גְּלִיאָן. ער אייז אַנדְרֶש. זיין נְשָׁמָה הָאָלָט זיך איין איין אוֹיְפְּמִישָׁן. דָּעַר ווּאַסְטָלִיגְטָה לִיב צֹ שְׁמִינִין אוֹיפּ אֵין אָרֶט, דָּעַר ווּאַסְטָלִיגְטָה אָוֹן ווּאַסְטָלִיגְטָה שְׁוֹינְדְּלָט אִים נִישְׁטָה פֿון דָּעַר פֿסְדְּרִיךְעָרְפָּאָרְצָנְדְּעָרְשָׁוָּג — וּוּעַט גְּעֻנִּים דָּעַם חֹן פֿון עַכְתָּעָר בְּאוּוּגְנְטִיקִיט. פֿאָרָאָצְּן ווּיְנִינִּק קִינְסְּטָה לְעָרָם ווּאַסְטָלִיגְטָה קָאנְעָן אֵי אוֹיְפְּכָאָפְּנָן אֵי אַפְּשָׁאָצְּן דִּי דָּזְוִיקָּעּ "יִדְיִישָׁעּ טְבָּעּ". אָוֹן ווּעַן דִּי דָּזְוִיקָּעּ בְּאוּוּגְנְטִיקִיט שְׁטָעַלְט זיך אַפְּ אֵין קְרִימְטָלְזְוִוְוָרטָעּ מְעַשִּׁים אָוֹן דִּיבָּרִים, גַּעֲפִינְעָן מִיר אֵין זַיְן אַפְּ גְּעוּווֹין "קְנִיטָּשּׁ" ווּאַסְטָלִיגְטָה שָׁוּם דָּעְפִּינִּיצְּיָה קָאָן נִישְׁטָה אַיבְּרָגְעָבָן.

דָּעַר חֹן פֿון מִיזְרָח-אַיְרָאָפְּעִישָׁעּ וַיְדָן קְוֹמָטּ פֿון זַיְעָר אַינְעָוָוִיִּי נִקְסְּטָעָר רִיבְקִיּוּט, פֿון דָּעַר פֿאָלָאָרִיטָעָט פֿון שְׁכָל אָוֹן גְּעַפְּלִיל, פֿון פְּרִיְיד אָוֹן אָוּמָעַט. אַלְצְדִּינְג אֵין זַיְעָר לְעָבָן אֵין גְּעוּווֹן פֿיקְסִירָט לוֹיִיט אַ נְׁסָחָה. נִשְׁטָה גְּעוּווֹן קָיִין זַאְךְ ווּאַסְטָלִיגְטָה אַיְבְּרָגְעָלְאָזָט אַוְיָפְּ הַקְּקָרָק. גְּלִיכְצִיטִיק אַבְּעָד אֵין גְּעוּווֹן אֵין זַיְן גְּעַנְגָּוּ וּוּתְמָלִיִּי טָעַט ווּאַסְטָלִיגְטָה גַּעֲקָאָנְטָמָן פֿסְדָּר מַאֲדִיְּפִּיצְּרָן דָּעַם אַגְּגָעָנוּמוּנָעָם נְסָחָה. מַעַן האט גַּעַהְאַלְטָן אֵין איין צּוֹלִיגָּן מִינְהָגִים אָוֹן אַרְבִּינְלִינְגָּן אַ נְׁנִיעָם "קְנִיטָּשּׁ" אַיְנָעָם אַלְטָן נְסָחָה. דִּי מְעַשִּׁים, דִּי טָעַמִּים אַיְבְּרָגְעָלְגָּנָגָן בְּיוֹרָשָׁה פֿון דָּוָר צֹ דָּוָר, אַבְּעָד דִּי פְּוֹנוֹת, דִּי טָעַמִּים מִיט וּוּלְכָעַ מַעַן האט מַאֲטִיוֹוִירָט דִּי מְעַשִּׁים, הָאָבָן זיך גַּעֲבִיטָן. אַזְוִי אַרְומָן אֵין דָּעַר קוֹוָטָל פֿון פֿרִישְׁקִיּוּט קָיִין מַאְלָן נִשְׁטָה גְּעוּווֹן פֿאָרְשְׁטָטָפְּט.

איין זַיְעָר פְּרִיְיד האט גַּעַשְׁטָעַקְט אַ טִּוְּפָעָר אָוּמָעַט. דִּי "מַאְרָאָצְּן לִישְׁעָעּ" נְגָנוֹנִים ווּאַסְטָלִיגְטָה פֿלְיָזְמָוִים שְׁפִילְיָן פֿאָרָאָצְּן "בָּאָדְעָקָן" צִיְּעָן שִׁיר אָוֹים בְּנֵי דָּעַר פְּלָה דִּי נְשָׁמָה. אָונְטָעָר דָּעַר חֹופָה כְּלִיפְעָט אֵי דִּי מַאְמָעָ אֵי דִּי בְּאָכָעָ. אָוֹן הָעָרָט אַיְדָה סְתָמָם אַ בְּשָׂוְרָה טָוָהָה צָעַנְיִיט

ער זיך אין געוווין. אבער יידן זינגען. מזוק ווערט אַטְיַיל פָּוֹן
יידישקייט. עס זינגעט דער מהטיד איבער דער גمرا, דער שנידער
ווען דער ניות אויפֿט אַפָּאָר הווין, דער שומטער בײַם פָּאָרְבִּיכְּטָן זוילַן
און דער רבּוי אַיְדָּעָר ער גויט זאגַן תורה.

דער נומח לויט וועלכּן מען האט געלעכּט איז נישט געוווין באָז
גרענעצעט צו רעליגיעזע מעשיט. נישט נאָר שבתים, אַפְּילוּ דאס
וואָס מען טוט „אויפֿט דער פּוֹלְעָר ווֹאָךְ“ האט אַ צורה. וואָסערע
מאָכְּלִים צו עטן אין געוויסע טאג, ווי צוּוֹ אַנְצּוֹטָן און אַוִּימְצּוֹטָן
די שיך אַדער ווי צו האָלְטָן דעם קאָפּ בֵּין גַּיְין אוּפּּן גַּאֲם — אַלְּזָן
אייז פְּיקְטִירְטָן לְוִיט אַ נומח. פָּאָר יעדן שטיקְלָ פּוֹיט, פָּאָר יעדער
תְּפִילָה און סְלִיחָה איז דָּא אַ סְפָּעַצְיְּעָלָעָר נִגּוֹן. יעדער פרט באָזִיצְט
אַ פְּרָצּוֹת. אויפֿט יעדער זאָךְ לִיגְטָן אַן אַינְדִּיוֹזְדָּעָלָעָר חותם. אַפְּילוּ
די לאַנדְשָׁאָטָט ווערט יידיש. חודש אלְלוּ ווען עס דער גְּנַעַנְטָרָן זיך
די ימִים גְּנוּרָאִים צִיטָעָרָן די פְּשִׁיש אַין וואָסְעָר; לְגַג בעומָר פְּרִיעָר
זיך אלְלָע בִּימָעָר. קומָט אַ יּוֹסְטָוּ — פְּלִין עס אַפְּילוּ, להבדְּלָה, די
פְּעָרְד אַון די חִינְטָט. דער מְאַלְאָזּוֹוי זינגעט מִיט „אַ גְּאנְצָעָר חִכְּרָה
משוּרְרִים“. אַון אַ קְרָאָן וואָס ויזט אַויפֿט אַ צוֹּוְיגְּלָז ועַט אַוִּים פָּוֹן
דער ווֹיטָנָם „וּוְיְאַנְגְּעָטָן אַ ווֹיטָס טְלִיתָל, מִיט פְּאָסָן תְּבִלָּת פָּאָרְנָט,
אַון דָּאָוָונָט שְׁאָקְלָעָנְדִּיק זיך, זי בּוֹקְטָ זִיך, פָּאָלָט תְּחִנּוֹן מִיטָּן קָעֶפֶל,
שְׁפִּרְנְגָּט אַ בִּימָל אָוְנְטָעָר, אַ קְלִיאָן קְרָאָקְעָלָעָגָעָן גְּבָנְדִּיק אַ פָּאָר
מַאְל, בְּלִיעְבָּט דער גְּנָאָךְ שְׁטִינוֹן אַן לְשׂוֹן“ (מענדעלָע מַכְּרִיסְפְּרִים, פְּשִׁישָׁיָה
קָע דער קְרוּמָעָר).

די אַיְגָּנָאָרְטִיקִיט פָּוֹן זַיְעָר לְעַבְנָמְטִיל אַיז גַּעַלְעָנָן נוֹט נאָר
אין באַשְׁטִימָטָעָ מַעֲשִׂים אַון מִינְהָגִים, פּוֹנְקָט ווי דער מהוֹת פָּוֹן
יִדְּרִישׁן גִּינְסָט באַשְׁטִימִיט נוֹט אַיז אַכְּסְטָרָטָקְצִיעָם אַדְעָר אַין דָּאָגָן
מַאְטִישׁע דֻּפְּגִינִּיצְּיעָם. יִדְּיַשְׁקִיּוֹט אַיז גִּינְסָט וואָס האָטָם מַמְשָׁוֹת,
זַאְפְּטִיקִיּוֹט אַון לְעָבָן. יִדְּיַשְׁקִיּוֹט אַיז לְעָבָן וואָס האָטָם זַיְדִּישָׁן טָעַם.
יִדְּיַשְׁקִיּוֹט אַיז נִשְׁתָּט נאָר אָמָת, יִדְּיַשְׁקִיּוֹט אַיז אַ מְחִיחָה. די מַאְגָּנוֹ
מַעְנְטָאָלָע אַינְטָעָלְעָקְטוּעָלָע מַלְכּוֹתָדִיקִיּוֹט וואָס קְלִינְגָּט אַין די פְּיִינִיָּה
עַרְלָעָכָע ווערטער פָּוֹן „שְׁמַע יְשָׁרָאֵל דָּאַלְהִינְנוּ דָּאַחְדָּה“ הִיּוֹסְט
אוּפּּן לְשׂוֹן פְּנוּעָם הָאָרֶץ: „עַמְּ אַיז אַ מְחִיחָה צַוְּבִין אַ יִדְּ.“

פֿאָר זַיְוִן יִדְישִׁקִיט גַּעֲוֹעַן מַעַר וְזַי אַסְכּוּם פֶּן מַעֲשִׁים
אוֹן יִדְיעָות. יִדְישִׁקִיט אוֹן אַלְאָנְד אוֹן וּוּלְכָן דַּי מַעֲשִׁים אוֹן יִדְיָ
עוֹת זַיְנָעַן דַּי וּוּגַן אוֹן וּוּגַנוּיְוּרָם, דַּי אַטְמָאַסְפָּעָר אַיְזַן וּוּלְכָר
מַעַן אַטְמָעַט, דַּי לַוְּפָט וּוּאַס דַּעֲרָהָלָט דַּי יִדְיעָות אוֹן דַּי אַמְוָה
בִּים לְעֵבָן, עַם אוֹן מַעַר וְזַי דַּאַס וּוּאַס מַעֲנְטָשָׂן פֿאָרְמָאנָן אַדְעָר
וּוּאַס זַיְעָרָע הַעֲנָט טַוּן אַוְתָּ.

עַם אוֹן גַּעֲוֹעַן בַּיִּי זַי אַגְּעַנְטָקִיט פֶּן מַעֲנְטָשָׂן צַו מַעֲנְטָשָׂן
וּוּאַס הַאָט קְוִים צַו זַיְק אַגְּלִיבָן. מַעַן קָעַן זַיְד, מַעַן פֿאָרְשָׁטִיט
זַיְד. אַ וּוּטְעַבְּסָקָעָר צַי אַמְּנָקָאַטְשָׁעָר, אַ בֻּסְאָרָאַבָּעָר צַי אַלְטָ-
וּוָאָק — נִישְׁטָאָ אַזְּאָר זַאְק וְזַי פֿרְעָמְדָקִיט, וְזַי דִּיסְטָאָנָאָ. טַרְעַטָּ
אַיְר אַיְד צָום עַרְשָׁתָן מַאְל אַיְזַן עַר מִיט אַיְיךְ אוֹן אַמְּנָוָת אַרוּם
אַגְּנָצָעָר בֶּל וְלָךְ. עַם אוֹן קְוִים פֿאָרְאָזָן אַ וּוּאָרָט וּוּאַס אוֹן אַזְּוִי
רָאָיו צַו זַיְנָעַן אַסְינָאנָים. פֶּן יִדְישָׁ וְזַי הַיְמִישָׁ.

דַּי מִזְוָרָח-אִירָאַפְּעִישָׁ יִדְזָן זַיְנָעַן גַּעֲוֹעַן אַפְּאָלָק וּוּאַס הַאָט
גַּעֲהָאָט אַ שְׁוֹתְּפִישָׁן רְצָוָן אוֹן אַ שְׁוֹתְּפִישָׁן גּוֹרָל. דַּאַס אוֹן נִישְׁטָ-
גַּעֲוֹעַן סְתִּים אַן אַיְנָאַפְּרָמִיקָע אַן גְּלִיכְמָעִסְקָע גַּעֲוֹלָשָׁאָטָט, אַ
שְׁבָט פֶּן אַיְזַן שְׁטִיקָה, נְאָר אַ פֿלְאָפְרָמִיקָעָר צִיבָור, פּוֹל מִיט פֿאָרָבָן
אוֹן קָאנְטָרָאָסְטָן. נִיסְטִיק אַן פְּסִיכִישָׁ זַיְנָעַן יִדְזָן גַּעֲוֹעַן וְזַי אַ
לָּאָנְד מִיט אַסְךְ פֿרְאָוּוֹנָצָן: לִיטְוֹאָקָעָם, בֻּסְאָרָאַבָּעָר, רִינְסִישָׁ,
גָּאַלְצִיאָנָעָר, אָגְוָדָהָנִיקָעָם, צִיּוֹנִיסָטָן, חֲבָדָנִיקָעָם, בּוֹנְדִיסָטָן, אַיְנָ-
הַיְיָטָלָעָר אַן זַיְנָעַן וְזַיְנָעַן פֿאָרְשִׁידְנָאַטְקִיָּים, אַיְזַן לְשָׁן אַן אַסְךְ דִּיאָ-
לְעָקָטָן. דַּי סָאַצְיָאָלָעָ עַקְסִימְטָעָנָץ אַיְזַן גַּעֲוֹעַן אַ קָּאַמְפּוּלָעָקָסָע, אַפְּטָ-
בָּאַחֲרָשָׁט פֶּן צָעַנְטָרִיְּפֿגָּאָלָעָ פּוֹחוֹת, אַבָּעָר דָּעָר צָעַנְטָרָר אַיְזַן גַּעֲ-
וּעָן בְּשְׁוֹתְּפִותְּדִיקָה אַן מִיסְטָנָם אַיְיךְ דַּי פֿרְיְּפְּעָרָעָי. גַּעֲוֹעַן אַפְּלוּ
גַּעֲנוֹג סָאַצְיָאָלָעָ דִּינָאָמִיקָה צַו שָׁאָפָּן גְּרוֹפְּרִוְּגָנָעָן אַוְיָף אַן אַיְ-
גַּעֲנוֹמָשׁ שְׁטִיְּגָנָר. חַסְדִּים וּוּאַס פֿאָרָן צַו אַיְזַן רְבִין, זַיְמָעָן וּוּיְנָעָן
אַיְזַן פֿאָרְשִׁידְעָנָעָ שְׁטָעָט אַזְּזָעָה גַּעֲהָרָן צַו אַלְעָלָיִי עַקְאַנְטָמִישָׁ
שִׁיכָּתָן, זַיְנָעַן אַ גְּרוּפָעָ פֿאָרָר זַיְק מִיט אַיְזַן גַּעֲגָנָעָם גַּאָגָן אַיְזַן לְעֵבָן,
מִיט אַיְגָנָעָמָשׁ מִינְהָגִים אַן אַינְטָעָרָעָם, וּוּאַס זַיְנָעַן אַזְּוִי אַינְטָעָ-
סִיוּז אַזְּוִי הַאָבָן אַפְּלוּ אַ הַשְּׁפָעָה אַוְיָף זַיְעָר עַקְאַנְטָמִישָׁ מִצְבָּ-
פֶּן דָּעָר אַנְדָעָרָר זַיְטָ לִיְגָט אַפְּט אַרְוּפָה דָּעָר קְלָאָס צַו וּוּלְכָן
מַעַן גַּעֲהָרָט זַיְנָעַן חֹותָם אַוְיָף רַעֲלִינְגִּיעָזָע אַינְסְטִיטּוּזִיעָם. בּוּלִי-מְלָאָ-

כות פון איין מין, למשל, מאכון זיך אומאָפַהעֲנֵגֶק פון דער גרויסער
קְהִלְשָׁעָר שָׂוֹל אָוּן בּוּעָן אִיגַּעַנָּעָן מְנִינָּים אָוּן קְלוּזָן.

3

אַ ווּיכְטִיקָּעָר פְּאַקְטָאָר אַיִן דַּעַר אַנְטוּוּיקְלָוְנָג פְּנוּעָם אַשְׁפְּנוּישָׁן
יַד אַיִן גְּעוּוּן דַּי דֻּעַמְאָקְרָאַטְיוֹאַצְּיעַ פִּון דַּעַר תַּלְמוֹדִישָׁע בִּילְדוֹנָג.
אַיִן מַשְׁךְ פִּון 500 יַאֲרָן נַאֲרָן דַּעַם וַיַּדְעָר תַּלְמוֹד אַיִן גְּעוּוּאָרָן
פְּאַרְעָנְדִּיקָּט הַאֲבָן דַּי גָּאוּנִים פִּון בַּכָּל בַּאַחֲעָרְשָׁת דָּאָס יַדְיִשְׁעָ לְעָבָן
מִוּט וַיַּעֲרָ אַוְיטָאַרְיָעָט. זַיִה הַאֲבָן גַּעֲפְּסָקָנְט שְׁאַלְוָת אָוּן מְסִבָּר
גְּעוּוּן שְׁוּעָרָע שְׁטָעַלְן אַיִן גְּמָרָא. עַרְשָׁת אַיִן צְוּוּלְעַטְן יַאֲרָהָנָּ
דַּעַרְתָּ הַיִּבְּשָׁת וַיַּדְעָר מַעֲרָבָן צֹו עַמְאַנְצִיפְּרָוָן. דָּוָרָךְ דַּעַר שְׁאַקְוּנָג
פִּון הַלְּכִישָׁע קַאַמְפְּעָנְדִּיעָם אָוּן פִּירְוֹשִׁים צָוָם תַּלְמוֹד וַעֲרָן דַּי יַיְדָן
אַיִן דַּי וַיַּעֲטָע לְעַנְדְּעָר בִּימְלַעְבּוּנִי אַוְמָאָפַהעֲנֵגֶק פִּון בַּכָּל. דַּי אַלְ
טָע פִּירְוֹשִׁים זַיְנָעָן נַאֲרָן צֹו אַיְגָצְלָעָ שְׁטָעַלְן אָוּן דַּי אַלְטָע קַאַמְ
פָּעָנְדִּיעָם זַיְנָעָן נַיְתָה גְּעָנָג אַרְמוֹנָעָמְעָנְדִּיק. עַרְשָׁת דַּעַם רַמְבָּמָם
מִשְׁנָה תּוֹדָה אָוּן רַשִּׁים פִּירְוֹשָׁ אַוְיפָּתָה מַאֲכָן דַּי יַדְיִשְׁעָ מַאֲסָן
אַוְמָאָפַהעֲנֵגֶק פִּון דַּי גָּאוּנִים. מַעַן דָּאָרָף נַיְתָה מַעַר שְׁרַיְבָּן קִיּוֹן
ברְיוֹו אָוּן אַנְגְּרָעָנָן שְׁאַלְוָת אַיִן בַּכָּל.

סְפָעַצְיַעַל רְשִׁי אָוּן דַּי בְּעַלְיַ-תּוֹסֶפֶת שְׁטָעַלְן דָּאָס פְּאַלְקָ אַוְיפָּ דַּי
פִּים. אָוּן רְשִׁי אַיִן דַּעַר תַּלְמוֹד אָנָּן עַזְאַטְעַרְיִשְׁרָעָ לִימֹוד. דָוָרָךְ רְשִׁי
זַיְנָעָן אַלְעָ גַּעַדְאַנְקָעָן אַפְּן. וּוֹאָרָעָם רְשִׁי פְּאַרְטִּיעַתְשָׁת יַעֲדָעָם וּוֹאָרָט
אַנְשָׁטָאָט צֹו שְׁרַיְבָּן גַּעַלְעַנְטָע דִּיסְעַרְתָּאַצְּיעָם וּוֹעֲנָן פְּלָלִים אָוּן
פְּסָק הַלְּכָוֹת. רְשִׁי הַאָט דֻּעַמְאָקְרָאַטְיוֹרָט דַּי יַדְיִשְׁעָ בִּילְדוֹנָג; עַר
הַאָט גַּעַבְרָאַכְט חָוְמָש, גַּבְיָאִים וּפְתַוְּבָים, גְּמָרָא אָוּן מַדְרָשָׁ צָוָם פְּאַלְקָ,
עַר הַאָט דַּעַם תַּלְמוֹד גַּעַמְאָכָט פְּאַלְקָמְטִימְלָעָךְ. גְּמָרָא וּוֹעֲרָט אָוּן עֲנֵינָן
פְּאָרָרְבָּלְיָאָלְעָד. דָוָרָךְ אַיִם וּוֹעֲרָט דַּי יַרְוָשָׁה פִּון אַרְץ-יִשְׂרָאֵל אָוּן
בַּכָּל פְּאַרְשָׁמָאַלְצָן אַיִן אַיִינָם. לְוֹמְדָוֹת הַעֲרָת אַוְיפָּת צֹו זַיִן אַמְּאַנְגָּ
פְּאָלְ פִּון יְחִידִים אָוּן פְּאַרְשָׁפְּרִיט וַיַּךְ אַלְעָן מַעַר אָוּן מַעַר. אַיִן אַסְךְ
קְהִילָּות וּוֹעֲרָט דַּעַר עַמְ-חָאָרִין וּוּאָס פְּאַרְשָׁטִיט נַיְתָה מַעַר שְׁרַיְבָּן
אוֹתְיוֹתָלָעָךְ דַּעַר יַזְאָ-מַן-הַפְּלָל.

ניט קיין מאנגנאטן זייןען זיירע אריםטאקראטיע, נאר רבאים און רבנים. יהומ איז נישט דער אפֿשטאמ פון געגעראלן. יודן האבן „הייפּ“ און דנאסטיעס פון צדיקים.

פֿמעט אין יעדער שטוב שמיט אן אלמער מיט סָפֶרים. דאס איז ניט סטם א זאלונג פון ביכער, דאס איז א פֿיעירקאמע פון גויסטיקער גּבּורה, א לעבעדייקער אוצַר פון האָשְׁעָנוֹגָן און וּכְעָרָה קייט. פֿמעט יעדער ייד ערנט. מען איז א חַבָּר אַין אַחֲרָה ש'ס', חַבָּר עַזְיָה עַקְבָּה אַדְעָר חַבָּר חַי אָדָם. יעַד אַינְדַּעַרְפּוֹרִי אַדְעָר פֿאַנְאַכְטּוֹן לויַטּ מען אַזְעָקָטּ פֿונְגּוּס הַוְּהָאַ פֿונְגּוּס יַאֲרִיךְ אַין בֵּיתְהַ המדרש אַרְבִּין לערנען. זי פְּילִין זיך ניט פֿאַר קַיִן עַמְּסָךְ. די פֿאַרְצִינְטִישׁעַ יודן ווּוִין גָּרְנִיטּ, אַוְ מַחְמַד הַאַטּ זַיְגַּעַבּ אַזְאַקְמַפְּלִימַעַנְטּ. זי פְּילִין ניט נאר אַו זי פֿאַרְמָאנְגּן דאס סָפֶר, זי פְּילִין אַוְיךְ אַזְדָּס סָפֶר פֿאַרְמָאנְגּטּ זי. די תורה דָרָףּ זי האַבָּן, נישט נאר דָרָהָן זי אַנְקוּמָן צוֹ דער תורה.

אַיְדִּישׁ שְׂטָעַטּ אַין לִיטְעַ צַי אַין גַּאֲלִיצִיעַ, אַין רַיְנִין צַי אַין פּוֹלִין אַיז, „אַן אַרְטּ פּוֹן תּוֹרָה פּוֹן אַיְבִּיקָעַ יַאֲרָן, וּוּ די אַיְנָנוֹוִינְגָּרָם זַיְנָעַן פֿמעט אַלְעָ לְוּדִים, דָעַר בִּיתְ-מַדְרָשָׁ, די קַלוֹּוֹ אַיז פּוֹלְ מִיטּ בְּעַלְ-הַבָּהִים אַזְנָן בְּעַלְיַהַבִּיתְלָעַךְ וּוּאַסְמַזְעַן זַיְצָן אַזְנָעַן, אַוְיךְ מִיטּ יַשְׁיבָּה-בָּחוֹרִים, פְּרוֹשִׁים פּוֹן דָעַר פֿרְעָמָדְ; ... וּוּ אַלְעָ פֿאַרְנָאַכְטּ, בֵּין מַנְחָת לְמַעְרִיבּ, פֿאַרְקְלִיבּן זיך אַרְוּם בְּאַזְוֹנְדָעָרָעַ טִישָׁן בְּעַלְיַהַמְּאָכוֹת אַזְנָעַן נַאֲרָן פֿאַנְדָעָרָעַ פֿונְגּוּס עַולְמָן צוֹ הַעֲרָן אַגְּוֹתָזְוָאַרטָּ פּוֹן די פֿאַרְזָאַגְּעָרָם דָאַרטּ — בֵּין אַיְין טִישׁ מַדְרָשָׁ, בֵּין צַוְּיוֹתָן עַיְן יַעֲקֹבּ, בֵּין דָרִיטָן שְׁמוֹקּ, בֵּין פֿעָרְטָן חַלְבָּותָן חַלְבָּותָן וּכְדָומה אַזְעוּלָה כֻּעְחַיְרָה אַזְנָעַן מַסְרַסְפֶּרְרִים; זַוְּוּ שְׁבָתָן אַזְנָעַן יוֹם-טוֹבּ וּוּרְדוֹן פֿונְגּוּס בְּעַלְ-מִימָּר, לְעַבְנָן דָעַם אַרְוֹן קוֹדֶשׁ, גַּעֲזָגָטּ פֿלְאַמְּדָעָרָעַ דְּרָשָׁות וּוּאַסְמַזְעַן צַיְנָדָן אַזְדָּס הַאַרְץ פּוֹן בְּנָסָת יִשְׂרָאֵל מִיטּ הַיְלִיקָעַר לִיכְשָׁפְּקָה צַוְּעָדָר שְׁכִינָה, וּוּאַסְמַזְעַן גַּעֲזָרָצְטּ מִיטּ טְרִיאַסְטּוּזְוּרְטָעָר פּוֹן די נַכְּיָאִים, מִיטּ מְשִׁלְיָים קְלוֹגָעָ, מִיטּ שָׁאוּרָעָ גַּלְעִיכּוּוּרְטָלָעָךְ פּוֹן די חַכְמִים, אַזְנָעַן מִיטּ אַקְוּלָה, מִיטּ אַנְגָּזָן וּוּאַסְמַזְעַן דָעַרְקוּוּיקָטּ, צַעְנִיָּת זיך אַלְעָ אַבָּרִים“ (מענדעלע מַזְבָּחָ-סָפֶרים, שלמה ר' ח' היומֶט).

יודן אַרְעַמְּעַלְיִיטּ, וּוּאַסְמַזְעַן קִינְדָעָר קַעְנָעָן גּוּבָעָךְ נַאֲרָן דָעַם פּוֹן „זַוְּנָטָאגּ בּוֹלְבָעָם, מַאֲנָטָאגּ בּוֹלְבָעָם“, זַיְצָן זי אַינְטַעַלְעָךְ

טועעלע נגידים. זיין פֿאַרְמָאנֵן גַּאנֶצע אֲוצרות מיט אִינְגָעָן סְלָרוֹת אָון פֿאַרְמוֹאָרְפֶּעָן גַּמְרוֹת. וּפֿאַרְפֶּט עַמְצָעָר אוֹפֶּף אַחֲרָבָן רַמְכָּם, שְׁטִינְגֶּט אַיְינְגֶּר דַּעַם צוֹוִיטָן אַיבָּעָר מִיט הַירְוִיצִים אָון אַיְידָעָלָעַ חִילּוּקִים. דַּעַר מַאֲנֵן אִיז לִיְדִיק, דַּי חִים אִיז עַנְגָּ, אַבָּעָר דַּי מַוחְוָת זַיְנְגָּן פּוֹל מִיט הַאָב אָון גּוֹטָם אָון דַּי תּוֹרָה אִיז פֶּרְבִּי אָון וּוּבָט. קְומָט עַפְּעָם אָונְטָעָר אַשְׁאָלָה, אִיז בָּאַלְד אַת אַמְּחָנָה יִזְרָן וּוּאַסְטִיטָן מִיט דֻּוָּת, רַצְיוֹת אָון צִיטָּאָטָן.

אַרְעָמְקִיְּט, צְרוֹת אָון נִוְימָת הַאָבָן נִישְׁתָּמָעָן גַּעֲפָעַלְטָן; שְׁעַנְק אָון קְרַעְתְּשָׁמָעָם מִיט שְׁאַרְפָּן בְּרַאֲנָפָּן זַיְנְגָּן גַּעֲוָעָן לְרוֹבָּ. אַבָּעָר קִיּוֹן מַאל הַאָטָם מַעַן בַּיִּזְדָּן קִיּוֹן שִׁיכְוָרִים נִיט גַּעֲוָעָן. אַין דַּי אַוּוֹנְטָן זַיְנְגָּן זַיְנְגָּן גַּעֲלָאָפָּן גַּעֲמָעָן אַ פּוֹסָע, נַאֲר אַוּוּקָעָן צַו אַסְּפָּר, צַו אַרְבִּין, צַו אַמְּגִיד. יִזְדָּן פֿאַרְמָאנְטָעָרְטָעָן פָּן אַ טָּאג הַאַרְעָוָוָאָנָעָן וּצְיַוְּן בַּיִּזְדָּן אַפְּעָעָן גַּמְרוֹת אָון שְׁפִילָן אַינְטָעָלְקָטוּעָלָעָן סְאַנְגָּטָעָם אָון גְּרִיבְלָעָן זַיְד אִין שְׁוּעוּרָעָה תּוֹסְפָּוֹתָן צַי אִין טְוָנְקָעָלָעָה מַהְרָשָׁאָם. אַרְוּם יַאֲנָן זַיְד מַעְנְשָׁנָן נַאֲך אַ הַכְּלִילָת, נַאֲך תְּעֻנוּגִים אָון דָּא, אַ בִּיתָּה מַדְרָשָׁ פּוֹל מִיט יִזְדָּן וּוּאַס שְׁפִילָן דַּי הַאָרְבָּעָ מַזְוִיק פָּן הַלְּכָה אַדְעָר דַּי זַיְסָע מַעְלָאְדִּיעָם פָּן אַגְּדָה.

וּוּלְ מַעַן פֿאַרְבְּרָעָנְגָּן גַּיְיטָן מַעַן נִיט אָון שְׁעַנְק, נַאֲר אִין בִּיתָּה מַדְרָשָׁ אַרְבִּין. דַּעַר יִצְרָאָרָהָעָ טְרִיבִּיבָּט נִיט צַו שְׁפִילָן קָאָרְטָן, נִישְׁתָּמָעָן צַו שִׁיכְוָרִות. דַּי לִיְדָנְשָׁאָפָּט לִיְגָטָן מַעַן אַרְבִּין אִין דַּעַר, „תָּאוֹהָה צָום בְּרָעַטָּל“ — אָין דַּעַם חַשְּׁק צַו דָּאוֹנוּן פָּארָן עַמְּוד.

אַ פֿרְאַסְטָעָר יִיד הַאָטָם זַיְד אַמְּאָל שְׁטָאָרָק מִשְׁמָח גַּעֲוָעָן שִׁימָחָת תּוֹרָה בַּיִּד הַקְּפָּות. עָר הַאָטָם גַּאֲרָנִיט גַּעֲקָאָנְט אַוְיְהָהָרָן צַו טַאֲנָצָן מִיט דַּעַר תּוֹרָה, „וּוּאַס אִיז דַּי גְּדוֹלָה מִיט דִּיר?“ הַאָטָם עַמְצָעָר אַפְּרָעָג גַּעֲטָאָן. „מִילָּא אֹז לְוּמְדִים פֶּרְבִּיּוּן זַיְד וּוּאַס הַאָבָן זַיְד אַפְּגָעָבָן אַ גַּאנְץ יָאָר מִיט לְעָרְנָעָן, פֿאַרְשָׁטִי אִיךְ, אַבָּעָר וּוּאַסְטָרָמָה תּוֹהָטָן בְּיַסְטָו?“ עַנְטָפְעָרָט אִים יַעֲנָעָר: „אָון אֹז בַּיִּזְגָּעָן אַ קְרָוב אִיז אַ חַתּוֹנָה פֶּרְבִּי אִיךְ זַיְד נִיט אוֹפֶּף זַיְנְגָּן שִׁימָחָה?“.

וּוּ אִיז נַאֲך פֿאַרְאָן אַ פְּאַלְקָן, וּוּאַס זַיְנְגָּן פֿאַפְּולָעָרָסָט וּוּגְלִיד אִיז: „תּוֹרָה אִיז דַּי בְּעַמְּטָע סְחוֹרָה?“ דַּי מְלוֹכָה דְּאָרָף זַיְיַוְּנָה נִישְׁתָּמָעָן צַוְּנָגָעָן דַּי קִינְדָּעָר אִין שָׁוֹלָן. מַאֲמָעָם חַלְמָעָן אַיבָּעָר דַּי וּוּגְנָעָלָעָן: „פֿאַרְמָאָך קִינְדָּעָלָעָדָי אַוְינָן, שְׁלָאָף — וּוּעַט אַמְּרָצָה חַשָּׁם

ווערין אַ רְבָּ". ווערטט אַ קִינְד גַּעֲבִירֶן, קּוֹמְעֵן יִנְגְּלָעֵךְ פֿוֹן חֶדֶר אָוֹן לַיְעַנְעֵן קְרִיאַת־שְׁמָע בַּיַּזְיָן וַיְגַעַלְעָ. אַיְנְגָעוֹוִיקָלֶט אַיְן אַ טְלִיהָ, ווערטט דָּאַס קְנֵד צָוּם עַרְשְׁטָן מַפְּלָגָה גַּעֲטָרָאנָן אָיַן חֶדֶר אַרְבִּין. חֶדֶר-יִנְגְּלָעֵךְ זַיְעַנְעֵן דֵּי צָאוֹן קְדִשִּׁים, אָוֹן דָּעָר מַאֲמָעָם צַעֲרָטְלָעֶכְּ צָוּם קְוַיְשָׁן פֿוֹן קָאָפְּ בְּדִי צָו בַּאֲצָאָלָן שְׁבָרְלִילְמוֹדָה. אַ פְּאַרְקְיוֹתָן דָּאַס קְוַיְשָׁן פֿוֹן קָאָפְּ בְּדִי צָו בַּאֲצָאָלָן שְׁבָרְלִילְמוֹדָה. אַ פְּרָאַסְטָעָר טְאַטָּע וַיְוַיל כַּאֲטָשׁ מַאֲכָן זַיְן קִינְד פְּאַר אַ לְיַעַט. יַיְדָעָנָעָם הַאֲרָעָוָעָן זַיְעַר לַעֲבָן לְאָנְגָּפָדְיָה דַּי מַעֲנָרָזָאָלָן זַיְן זַיְעַנְעָן. מַעַן טְוִילָת זַיְךְ מִיטָּן בִּיכְּן אָוֹן מַעַן גִּטְּטָאָט אַ שְׁוַיְחָה-בָּחוֹר „טָעָג“. אָוֹן פֿוֹן קְוַיְשָׁן תּוֹרָה מִיטָּן זַיְן אַוְמַעְטִיקָעָר זַיְסְקִיָּט טְרָאָגָט זַיְךְ פֿוֹן וַיְעַנְעַן דָּעָר קְוַיְשָׁן תּוֹרָה מִיטָּן זַיְן אַוְמַעְטִיקָעָר זַיְסְקִיָּט טְרָאָגָט זַיְךְ פֿוֹן בִּית-מְדָרֶשׁ דָּוָרָךְ דַּי אַרְעָמָעָן גַּעֲלָעָה, שְׁעַפְּן יַיְדָן פְּאַרְמָאַטָּעָרָטָע אַוְיָפְּ. זַיְעַר גַּעֲלָעָגָעָר נַחַת אָוֹן פְּלִין צָו זַיְיָ הַאֲבָן אַוְידָרָן אַ חָלָק. אַלְיָוָן אַפְּגָעָרוֹיָסָן פֿוֹן לַעֲרָנָעָן אָוֹן פְּאַרְטָאָן אַיְן דַּי דָּאָגָוָת-פְּרָנָסָה. טְרִיסְטָט מַעַן זַיְךְ מִיטָּט דֻּעָם וּוָאָס מַעַן הַאֲלָטָם אָרוֹיָם דַּי בְּנִיתָרוֹתָה. יַעַדְן יַיְדָם אַיְדָעָאָל אַיְן צָו נַעֲמָעָן אַ בְּנִתּוֹרָה פְּאַר אַן אַיְדָעָם. פְּאַר קַעְנָעָן לַעֲרָנָעָן קְרִינְטָמָן מַעַן אַ גּוֹטָן שִׂידָּךְ מִיטָּט עַטְלָעָכָעָ יַאֲרָץְיָ צִי גַּאֲרָ „אַיְיָבִיקָעָ קַעְסָטָה“ אָוֹן מַ'הָּאָטָם דַּי זְכִיחָה צָו זַיְעַנְעָן אָוֹן מַנוֹּחָה. הַבִּינְגָט צָו טָאָגְרָעָדָט מַעַן גַּעֲוָוִינְטָלָעָר מִיטָּט בִּיטְוֹלָ פֿוֹן קַעְסָטָה. אַבָּעָר וּזְאַיְן נַאֲרָ פְּאַרְטָאָן אַן אַיְנְסְטִיטְוִיצָעָ וּוָאָס הַאֲטָמָעָר אַוְיָפְּ. גַּעֲטָאָן פְּאַר דָּעָר אַנְטוֹוִיקָלוֹנָגָ פֿוֹן גַּיְסְטִיקָעָר בַּילְדוֹנָגָ פֿוֹן מַאֲסָן מַעֲנְטָשָׁן וּזְאַיְן קַעְסָטָ ?

דָּאַס לַעֲרָנָעָן אַיְן גַּעֲוָעָן אַ גַּעֲזָאָנָגָ פֿוֹן בַּעֲנַקְשָׁאַפְּטָט, אַ זַּיְךְ אַרְאָפְּ רַעַדְןָ פֿוֹן הַאֲרָצָן פְּאַרְטָן בַּעַל-הַחֲרָמִים. גַּמְרָא אַיְן גַּעֲוָאָרָן אַ פְּאַלְקָמָר לְיִדָּ, אַבָּיָיָ וּרְבָּא — הַעַלְדָּן פֿוֹן אַ בַּאֲלָאָדָע. דָּאַס לַעֲרָנָעָן אַיְן גַּעֲוָעָן אַ מִין דָאַוְונָעָן, פּוֹל מִיטָּט דְּבָקָותָ אָוֹן תְּשֻׁוָּה צָו אַן אַוְיָסְגָּלִיטָעָרָ טָעָר וּוּעָלָט. זַיְעַר פְּנִימִיּוֹת הַאֲטָמָעָן גַּעֲגָעָנוּמָעָן אַיְבָּרוּוּרְקָלְעָכָעָ פְּאַרְ מַעַן. זַיְעַנְעָן אַן פְּאַרְטִיְּפָן זַיְךְ אַיְן דָּעָר סְוִגְּרָאָ פֿוֹן הַגְּרָיִלְיָ לְוֹד אָוֹן וּוּיְטָאָנָן אַיְבָּעָר גַּלְוָתָ הַשְּׁכִינָה. זַיְיָמָעָר זַיְךְ אַיְבָּעָר אַ טְוָנְקָעָלָן וּצְרִיךְ עַיְוָן פֿוֹן אַ מְהַרְשָׁא אָוֹן פְּלִין דֻּעָם צָעָר פֿוֹן דָּעָר וּוּעָלָט. וּוּעָרָ קָעָן מַשְׁגָּג זַיְן זַיְעַר טִיפְּקִיָּט ?

לַעֲרָנָעָן אַיְן גַּעֲוָעָן אַ טְעַבְּנִיקָ פֿוֹן סּוּבְּלִימִירָן גַּעֲפִילָ אַיְן גַּעַדְאָנָקָ, חַלּוֹם אַיְן פְּלִיפְּפָלָ, פֿוֹן אַוְיָסְדָּרִיקָן וּוּיְטָאָגָ אַיְן אַ קְשִׁיאָ אַן פְּרָיִיד

און פֿאָרְעָנְטֶהָעָרָן אַחֲרָבָן רַמְבָּם. די שְׁפָאָגָנוֹג פֿוֹנוּם גַּעֲמִיט הָאָט
 מַעַן אַרְיִינְגָּעָלָאָזֶט אַיְנָעָם אַוְיסְקָאַמְבִּינְיָרָן שָׁאַרְפּוֹזִינִיקָע, פְּמַעַט אָוָמָד-
 פֿאָרְעָנְטֶהָעָרָלְעָכָע רַעֲטָעָנִישָׂוֹן; בְּעַנְקָשָׁאַפְּטָן, דָּעַרְוֹזָאַרְטָוָנְגָּעָן — אַיְ-
 נָעָם אַוְיסְגָּעָפִּינְגָּעָן נְנִיעָ לְאַגְּיָשָׁע הַמְּצָאוֹת. אָוֹן די גְּרַעַמְטָע פְּרַויֵּד אַיְ-
 גַּעַוּעַן צַו אַנְטָדָעָקָן אָזֶן עַנְטָפָעָר אַוְף נַגְּנָדִיקָע סְפָּקָות. אַ וּוּלְט
 מִיטָּשְׁטִיףְּעִירִישְׁקִיט אָזֶן שְׁפִּילְעִירִישְׁקִיט וּוְאָסְיִזְצָוִינִיקָע צְוּעָק
 אַיְנְגָּעָהָאַלְטָן לִיגָּט אַיְן זְיוּעָרָ חִילּוּקִים. דָּעַר בְּאַוּסְמָטוֹזִינִיקָע צְוּעָק
 אַבְּעָר אַיְן נִימָט גַּעַוּעַן זַיְקָ גַּוְּפָא אַוְיסְצְׁוֹדִיקָן. די תּוֹרָה וּוְילָ מַעַן
 נִישְׁטָ אַנְוּעָנְדָן אַדְעָר אַוְיסְנוֹצָן, מַעַן וּוְילָ זַיְ בְּאַשְׁיָּנְעָן. מַעַן אַיְ-
 גַּעַוּעַן פֿאָרְלִיבְּט אַיְן לְעַרְנָעָן, מַעַן הָאָט אַרְיִינְגָּעָלִיגְּט די נְשָׁמָה,
 דָּעַם מַוחַ, דָּאָסְ אַהֲרָן אַדְעָר גְּמָרָא אַרְבָּין. מַוחַ אַזְּנָחָא זְיִינְעָן
 אַפְּטָט גַּעַוּוֹאָרָן אַיְינָם. גַּעַטְרָאָגָן פֿוֹנוּם נִגְּנוֹן פְּלִיטָמָעָן אַיְן דָּעַרְ רִיְּ-
 נָעָר, רַוְּחַנְיוֹתְדִּיקָעָר מַחְשָׁבָה פֿוֹן גַּעַדְאָנָקָ, הוֹיְךָ אַזְּנָחָא אַזְּנָחָר, אַזְּוּעָק
 פֿוֹן דָּעָר וּוּלְטָמִיט אַרְיָעָ וְאַכְּנָ, פֿאַקְטָן אַזְּנָחָר, אַזְּוּעָק פֿוֹן די
 גַּרְעָנְעָזָן פֿוֹן דָּא אַזְּנָחָמָט, אַחֲנָן וּוּ די שְׁכִינָה הָאַרְכָּט וּזַי אַיְ-
 אַיְן דָּעַם וּוְאָסְיִזְצָוִינְגָּעָן מַחְדָּשׁ. קְדוּשָׁה אַזְּנָחָמָט גַּעַלְעָן אַיְן זְיוּעָר
 חַרְיוֹתָה, דָּעַר אַמְּמָאָה נְפָשִׁי לְאַלְהִים הָאָט אַגְּנָעָפְּלִיט זְיוּעָר פֿילְפָּ-
 לִים, הָאָט זַיְקָ אַיְנְגָּעָזְפָּט אַיְן זְיוּעָרָ בְּיִנְעָר.

יְעַדְעָר יַיְד הָאָט זַיְקָ דָּא גַּעַפְּלִיט וּזַי אַשְׁוֹתָפָ צַו דָּעַר תּוֹרָה.
 עַר הָאָט זַיְקָ גַּעַמְאַטְעָרָט אַיְבָּעָר אַקְשָׁיא אַזְּנָחָן וּזַי אַזְּנָחָר הָאָט
 עַר זַיְקָ פֿאָרְעָנְטֶהָעָרָלְעָכָע מִיטָּ וּזְיִינְעָר אָזֶן אַיְגָּעָנְעָר סְבָּרָא. עַר הָאָט אַיְ-
 בְּעַרְגָּעָנוּמָעָן דָּעַם אַפְּאָרָאָט מִיטָּ פֿאַרְשִׁיְּדָעָן מַעַטָּאָדָן אַזְּנָחָן זַיְקָ בְּאַ-
 מִיטָּ צַו בְּאַקְוּמָעָן אַזְּנָחָמָט אַיְן לְעַרְנָעָן, נִשְׁתָּמָט נָאָר בְּקִיאָותָ, נָאָר
 אַזְּנָחָמָט יְדִיעָותָ. דָּעַר פֿוּלְיִזְעָא אַיְן גַּעַוּעַן — עַר אַיְן גַּעַוּוֹאָרָן אַזְּ-
 קָעָר, נִשְׁתָּמָט נָאָר אַזְּנָחָמָט.

יַיְזָן הָאָבָן עַסְקָ גַּעַוּעַן אַיְן נְזִיקָן אַזְּנָחָן אַזְּנָחָן חַוְשָׁן מַשְׁפָּט נִשְׁתָּמָט
 וּזְיִינְקָעָר וּזַי אַיְן מַוְעַד אַזְּנָחָן אַזְּנָחָר דָּעָה. זַיְקָ הָאָבָן זַיְקָ גַּעַמְאַטְעָרָט
 אַיְבָּעָר עַנְיִינִים וּוְאָסְיִזְצָוִינְגָּעָן גַּעַוּעַן אַזְּנָחָמָט אַקְטָוּעָל אַיְן זְיוּטָמָעָן
 בְּאַגְּנָלָן גַּאנְגָּ פֿוֹן לְעַבָּן. זְיוּטָלְעַרְנָעָן אַיְן גַּעַוּעַן בְּעַצְם אַזְּנָחָמָט
 נְזִיצָיקָ, פֿרְרִיָּ פֿוֹן פְּרַאָגְמָאַטְיִשְׁעָ גַּגְיִיעָותָ. זְיוּטָלְעַרְנָעָן אַיְן נִשְׁתָּמָט גַּעַ-
 וּעַן פְּרַאָקְטִישָׁ, עַם אַיְן אַפְּטָט גַּעַוּעַן די אַגְּפָנִיוֹתְדִּיקָע רַיְינִיקִיטָ פֿוֹן
 אַזְּנָחָמָט עַסְטָעַטִּישָׁר אַיְבָּעָרְלְעָבָונָגָן. דָּעַר וּוְאָסְיִזְצָוִינְגָּעָן

מען א היתר הוראה און צו ווערן א רב, פון דעם מאכט מען א
 חוכא וטלולא. אבער דאם אפּוועגן די איזידעלע סברות און צויליגן,
 אדער אראפּנעםען א ניוואנס האט געגעבן דעם לערנער דאם בעטיל,
 ווע ער וואלט פֿאַרוֹאַלְטָן די אוצרות אינעם בית המקדש פון דער
 תורה. פֿאַר זי איז וויסן נישט געוווען קיין מיטל מיט וועלכּן מען
 דערגרויריכט מאכט. פֿאַר זי איז וויסן א פֿאַרערם פֿון דבְּקָות פֿון דער
 נשמה מיטן מקור פֿון אמת. זי ווילן פֿילְזֶן דעם היימל אין א שטיקל
 גمرا. פֿאַרְצָן א הייליך דענ侃ן פֿונְקָט ווי ס'אייז פֿאַרְצָן א הייליך
 שפֿראָן, לשון קודש. תורה איז פֿאַר זי הייליך מוחשבָה. א פֿאַרְ
 באָרגן ליכט שטעקט אין אויר, דער אוור הגנוו פֿון ששת ימי בראָ
 שית. ווער ס'אייז מחדש חידושי תורה, ווער ס'אייז מברר א הלכה
 העלְתָּט אוידען א שניין פֿונְגָטָן פֿאַרְבָּאַרְגָּעָנָעָם ליכט. דאם איז געּ
 ווען א סָפָרטָט עֲבוֹדָה וואָס האט אַפְּטָט פֿאַרְפִּישׁוֹטָט דאם געמייט. אויר
 פריסטערלעכּע פֿראָבט איז געלעגן אינעם טוּן גוּפָא, נישט דוּוקָא
 אין די רעדזילטאטן וואָס מען האט דערגרויריכט. דער ווילנער גאנָן
 האט דערצ'ילט זיין תלמיד, ר' חיים וואַלְאַזְשִׁינָר, אָז סְךָ מְאַל
 זייןען צו אים געקומען „מגידים פֿון היילְלָה“ און אים געוואָלט מגלה
 זיין הייליך סודות, אבער דער גאנָן האט געוֹזאגט: מוחל! ער וויל
 ליבער זיך מאטען אויפּ דער תורה און אַלְיאַן געפּינְגָן דעם אמת.
 דער פֿילְפּוֹל איז געוווען א המשך פֿון דער שקלאָ טראָדְצִיעָן וואָס
 גمرا, אָז אַוְיסְבִּילְדוֹגָן און אַנטְזּוּקְלָנָגָן פֿון דער טראָדְצִיעָן וואָס
 האט קיין מְאַל נישט אוּפְּגָהערט. מען איז זיך מְקֻלָּפָל מיט אַמְּאָ
 לְיקָעָגְדָּיִם. נישט אָקְיָדָן קיין גרענצען צוישן ר' עקיַבָּא אַיְגָעָר פֿון
 חינְטָן; אויבָע עם געפּינְגָט זיך אַסְתָּרָה צוישן ר' עקיַבָּא אַלְ
 פּוֹזִין וואָס האט געלעכּט אינעם 19טן יארהונדערט און ר' יצחְקָאַלְ
 פֿאַסְיָי פֿון מאָרָאָקָא וואָס האט געלעכּט אינעם 11טן יארהונדערט,
 מישט זיך אַרְיָין דער וואָרשעוווער למדן פֿונְגָטָן יארהונדערט
 מיט אַגְּנִיעָם קָוֵק אָז מאכט שלום צוישן זוי. מען וויל נישט פֿאַרְ
 ענטֶפְּעָרָן אַקְטּוּלָעָר פֿראָבלְעָמָעָן, מען וויל ממשיך זיין דאם לערנער
 פֿון תנאים און אַמְּרוֹאִים, פֿון ראַשׂוֹנִים און אַחֲרׂוֹנִים. מען איז זויי
 ניקער פֿאַרְאַינְטְּרָעָמִירְט אָז פֿסקָעָנָעָן שאלות ווי אַוְיסְטְּרָאָכָטָן
 שאלות.

עם איז גראיניג אועוkey צומאכן מיט דער האנט אוז מענטאליעטע און זי אנרואָן בטלנות. אבער וואָס איז דען איזדעלעָר ווי בטלאָנות? די נשמה שפֿניּוֹט זיך דאָך פֿון אומפְּראָקְטִישְׁקִיט. די אומפְּראָקְטִישְׁקִיט שיע איבערלעַכְבָּגָנָעָן, דער הוֹשֶׁ פָּאָר אַיבָּעַרְזִינְלַעֲכִיקִיט זִינְגָּעָן דאס הָאָרֶן פֿון קָוָלְטוֹר, דער עַנְרוֹגְנִיעַ-קוֹוָאָל פֿון מענטְשְׁלַעֲכִיקִיט. אַ צִּיּוֹןְזִיכְיָעַ וואָס האָט נָאָר אֵין זִינְגָּעָן נִיצְלַעֲכִיקִיט אֵין תָּוֹךְ נִישְׁטָה פְּוִיל אַנדְרֶש ווי באָרְבָּאָרִישְׁקִיט. די וועלט שטוויט דאָך אַוִיפְּ בְּטָלָנוֹת.

דער פשוטער זוינען פון דער תורה אוין צו איבערלעכלעך פאר
די יידן, גראבט מען זיך אריין אוין די ווערטער און מען בעפיגט
באהאלטנע געדענקען אוין זיעדר טיפענישן. דער איינגעאכער גע-
דאנק פון א פיל, די גלייכע ליניע פון א דין אוין צו שמאָל און צו
ענג צו קאנען איינהאלטן אוין זיך זיעדר בליך. דער שטורותען פון
דער נשמה ווּאַס ווערט געהאלטן אוין צוים ווערט פֿאַרווונדلت און
א טרייבקרכאָט פֿאַרְן מוה. די אינעוויניקסטע אומרו לעבעט זיך
אוּס אוין אינטעלעקטואָלער ליידנשאָט. דאס דענקען ווערט פֿול
מייט גבורה. דער מוח שמעאלט דעם מעטלל פֿון תלמודישע געדאנ-
קען און שמידט זיך אוּס אוין פֿאנטאטיסישע פֿאַרְמָעָן, זיגזאגן, אוין
וועלכע דער געדאנק פֿאַרְפָּלָאנְטָעָרט זיך צו ערשות און קומט נאָך
דעם אַרְוֹס בְּשִׁלּוֹם. די מאָכט פֿון פֿילְפּוֹלְדְּ רְדִינְגְּט אַפְּרִין אַין
קְבָּלה. די שפּעטערע אשפּניזישע מקובלִים בויען אוּס פֿון צְרוֹפִּים
סימבָּאַלִישָׁע לאַכְּרִינְטָן ווּ נאָך אַמְּקוֹבָּל ווּאַס פֿאַרְמָאנְט אֵי מִסְ-
טִישׁע ליידנשאָט אֵי שָׂאָרֶקְיִיט פֿון מוח ווּוִיסְט ווּ אַין אָון ווּ
אוּס.

פונקט ווי חריפות אין דענקען אוין באלייבט ביי די וויאם זייןען
עומק אין מהשכָה, איזו איזו דער צימצום פון אויסדרוק באלייבט
ביי די וויאם זייןען עומק אין ניסתער. עם אנטוווילט זיך א סטיל
וואס היפערט איבער די הנחות און שפרינגעט גליעיך צו צום פועל-
יזא. מען אוין גיסטיק איזו נאענט איניגער צום צווייטן, או מען
דאוף די געדאנקען גארנישט ארויפיליגן אויכן טעלערל. דער אַפְאָ
ריום וויאם וויל דערגרייכן א געדאנק מיט אוין כאָפֶן, אנטשאטט צו

דערגענטערן זיך צו אים פאמעלעך און בהדרגה, אויז די ליטעראַץ רישע פֿאָרָעָם ווֹאָס אוֹז צוּמָּעָם עֲדַקְוֹאָט אָוִיסְצּוּדְרִיךְן די מְחַשְׁבָּות פֿוֹן מִזְרָח-אַיְרָאָפּוּנִישׁ יִדְּזָן. מְהַאֲטָה לִיבָּעָם שָׁאָרְפָּן זָאָגּ, דָּעָם בְּלֵיאַן פֿוֹן מוֹתָה, דָּעָם דּוֹנְעָרָה פֿוֹן אַ גַּעֲדָאָנָּק. יִדְּזָן רָעָדָן קְרוּעָן אָוּן שָׁאָרָף, גִּינְךְ אָוּן בּוֹלָטָם, מַעַן פֿאָרָשְׁטָמִיטָה זָיךְ אַוְיָהָן ווּוֹנָקָן. קְומָטָם די מְחַשְׁבָּה אַפְּטָאָרְוִים פֿאָרָשְׁטָמֶלֶט אַיְן אַ גַּלְּיְכּוּעָדָטָלָם, אַיְן אַ מִשְׁלָה. אַ הַוִּיכָּרָעָרָעָן סְרִיעָן בְּאַחַאלָטָם זָיךְ אַיְן אַ מִינְהָגָה. צְדִיקִים רָעָדָן מְפֻחָה דּוּכְבָּרָעָר, וּוּי אַזְוִי מְלִיגָּטָם אָוּסָם שִׁינְדְּלָעָן צַיְגָּל אָוּן טָעָנָהָן זָיךְ גַּאֲרָא אָוּסָם ווּעָגָן סִיתְרָיָה תּוֹרָה. גַּאנְצָעָשׂ שִׁיטָּות ווּעָגָן לְעָבָן זַיְנָעָן אַיְנְגָעָוּוֹיְקָלָט אַיְן פְּשָׁוּטָעָמָה מְעַשְׂיוֹתָה ווּעָגָן עַרְלָעָכָעָיָן יִדְּזָן, מַעַן שִׁיטָּה פּוֹלָמִיט גַּעֲהָוּבָנִיקִיטָה ווּאָסָם מְדַעְרָצִילָט זָיךְ בְּיָמָם טְרִינְקָעָן טַיְיָ נָאָרָה בְּדָלָה. אַ דְּבָרָהָלָצָה ווּאָסָם אַיְזָה פְּלָאָךְ הַאֲטָמָה נִישְׁטָה קִיְּזָן טָעָם. הַוּמָאָר אוֹז „גָּגָ עַל גָּגָ“, אַ רְמָזָה ווּאָסָם שְׁפְּרִינְגָּטָם אָרְוִים ווּוּי אַ שְׁפִּיאָן פֿוֹן אַ טּוֹרָעָם. זַיְעָרָעָ גַּלְּיְכּוּעָרְטָלָעָר זַיְנָעָן נִשְׁטָה קִיְּזָן אַיְיָ בְּעַרְגָּעָנִיצְעָוּעָטָעָן בְּאַנְאָלְיוּטָעָן נָאָרָה ווּי בְּלִיצָּן ווּאָסָם לִיעְכְּטָן אַוְיָת. יש מאין.

סְבָרוֹת זַיְנָעָן ווּי אַיְדָלְשָׁטִיְינָעָר. די מְחַשְׁבָּה ווּאָסָם דְּרִינְגָּט זָויָה דָּוָרָךְ בְּרוּנְגָּט אָרְוִים אַ שְׁלֵל נְיוֹאָנְסָן אָוּן דִּיסְטִינְקְצִיעָם, פּוֹנְקָטָט אַזְוִי ווּי דָּעָרָ לְיִכְּמָשְׁטָרָאָל ווּאָסָם גִּינְיָיטָה דָּוָרָךְ אַ פְּרִיזְוּמָה בְּרוּנְגָּט אָרְוִים אַלְעָאָ קָאָלְיָרָן פֿוֹן רָעָגְנְ-בּוֹיָגָן. דְּרִיוּנְדִּיקָה די פְּלִיקְאָנְטִיקָה סְבָרוֹתָם אָרְוִים פֿוֹן זָיךְ אַ פְּינְקְלִידְיקָעָשׂ שְׁנִיָּן ווּאָסָם בִּינְיָמָה זָיךְ לְוִיתָה דָּעָרָ רִיכְטוֹנָגָן אָיָן ווּעָלְכָעָרָמָה מַעַן הַאֲטָלָט זָיךְ אַנְטָקָעָן דָּעָם לִיכְטָה פֿוֹן גַּעַשְׁלִיְקָעָנָעָסָה. די פֿאָרְפִּירְעָרְיוּשָׁעָ גַּרְאָצְיָעָ, די פֿאָרְשִׁידְאָנְטְּרִיקִיטָה פֿוֹן גַּעַשְׁלִיְקָעָנָעָסָה סְבָרוֹתָהָה לִיכְטָיקָה גַּעַמְאָכָטָה אַיְן קָאָפָה אָוּן גַּעַבְלָעָנְדָטָה די אַוְיָגָן. די בְּגָרְיָהָן זַיְנָעָן גַּעַוְאָרָן דִּינְגָּמִישָׁ אָוּן אָרוּסְגָּגְעָבָן פֿוֹן זָיךְ פֿאָרָבָּן אָוּן בְּאַדְיִיטְוֹנוֹגָן ווּאָסָם הַאֲבָן אַיְן פְּלוֹגָה נִשְׁטָה קִיְּזָן שִׁיבָּות גַּעַהְאָטָה אַיְנָעָ מִיטָּה דָּעָרָ צְוּוּיְוּטָעָר. עַמְּה הַאֲבָן זָיךְ גַּעַשְׁיָטָה פֿוֹן זָויָה אַיְינְגְּאָלָן אָוּן חַמְצָאוֹתָה. אָוּן די הַנָּאָה פֿוֹן אַנְטָדָעָן הַאֲטָמָה גַּעַקוֹיְקָט דָּאָסָם הָאָרָץ. דָּאָס אַזְוִי נִשְׁטָה גַּעַוְעָן קִיְּזָן רָעָזְלִיסְטִישָׁ דּוּנְקָעָן. אַכְּבָעָר אַוְיָקְוּנְסָטָם בְּאַשְׁטִיטָה נִיטָּה אַיְן נַאֲכָמָאָכָן נַאֲטָרָה. אָוּן מַאְטָמְעַמְּטִיקָה אַזְוִי נִשְׁטָה קִיְּזָן אַיְמִיטְאָצְיָעָ פֿוֹן עַפְעָם ווּאָסָם אַזְוִי שְׁוִין פֿאָרָאָן.

מיר מזון פארשטיין דאס לעבנэм-געפֿיל וואס האט באהערשטדי מיזורה-אייראָפֿעַישׁ יידן פְּרִיד צו קענען אָפְּשָׁאַצְּן דעם פְּאַקְּט וואס דער רוב פָּן זיינערע בעסטע מוחות זייןען געוווען פֶּאָרטַּאָן אֵין אויסטנייטשן, אויסטֶאָרְשִׁין אָונְן אַנטְוּקְלָעַן די חַלְכָּה. פֶּאָר זַי אֵין די וועלט נישט קיין אָזֶר וואס דער בָּרוֹא עַולְמַן האט אַיבָּעָרגָעַ לְאֹזֶט אָוִיפְּ הַפְּקָר. לעבן אֵיז געוווען פֶּאָר זַי אַשְׁלִיחָות וואס דער רבּוֹנוֹשְׁלַּעֲלָם האט אַיבָּעָרגָעָגָעָבָן יעדן יחיד אָונְן נישט סַתְּמַמְּ אַגְּלֻעָנְגָהִיט זַיְךְ צו לאָזֶן ווֹוָלְגָנִין. לעבן אֵיז לְכָל הַפְּחוֹת אָזַי אָחָר רִיוְתְּדִיק וַיַּאֲנַפְּרִין אַפְּאָבְּרִיךְ, לְמַשֵּׁל. אֵין לעבן האַלְט יעדער מענטש אֵין אַיִן פֶּרְאָזְדְּצִירָן מַחְשָׁבָות, דִּיבְּרוּם, מַעֲשִׂים. ער שטעלט צו די סַחְוָרָה צו די פְּכוֹחוֹת פָּן קְדוּשָׁה אָדָעָר צו די פְּכוֹחוֹת פָּן טּוֹמָאָה. ער האַלְט אָדָעָר אֵין אַיִן אוֹיְפְּכּוּיָּן אָדָעָר אֵין אֵין צעשטערן.

עם ליגט אָן על אַוְיָּפְּן מענטשן מתקן צו זַיְן וואס אָזְיַּקְּלִיעַ געווואָרָן אֵין קָאָסְמָאָם. זייןען יידן פֶּאָרְנוּמָעַן מִיט עַבְּוֹדָת הַשְּׁמָך. זעלטן זייןען זַיְךְ בָּאַהֲרָשְׁטָפָן אַזְיַּקְּלִיעַ אַתְּהָוָה צו חַוְּמָרוֹת אָדָעָר פָּן אַנְטִיה זַיְךְ צו דִּיסְצִיפְּלִינְרִין אַזְיַּקְּלִיעַ אַפְּאָרְוָאָמָּם. בָּעֵיקָר וּוּרְעָן זַיְךְ גַּעַטְרָאָגָן פָּן דעם גַּעַפְּלִיל וּוּוּכְטִיקָּעָמָּם אָזְיַּקְּלִיעַ זַיְךְ עַלְמָה. די וועלט וואַלְט נִטְהָרָן קיין קִוּם אָן דָּעָר תּוֹרָה. דאס גַּעַפְּלִיל גַּט וּוּרְעָן דעם פִּישְׁופְּ פָּן אַקְּנִיסְטָלְעָרִישָׁן אַקְּטָן, אֵין וּוּלְכָן דָּעָר מַאֲטָמָרִיאָל אָזְיַּקְּלִיעַ נִשְׁטָּחָטָן שְׁטָיִין אָדָעָר בְּרָאָנְזִי, נָאָר די מִיסְטִישָׁן סַבְּסַטָּאָנָּץ פָּן קָאָסְמָאָם.

געַלְעָרָנְטָע זייןען מַקְרִיב זַיְעָרָע יַאֲרָן פְּרִיד חַוקָּר וּדְרוֹשָׁ צו זַיְן די טַבָּע פָּן גַּעַוְיִקְסָן אָדָעָר די לעַבְּנָמִ-פֶּרְאָצְעָסָן פָּן אַיְנוּקְטָן. פֶּאָר דָּעָר וּוּסְנַשְׁאָפְּט אָזְיַּקְּלִיעַ יַעֲדָע קָלְיָנִיקִיָּט פָּוֹל מִיט חַשְׁיכָוֹת. גַּרְיְּבָלָעָן זַיְךְ גַּעַלְעָרָנְטָע אֵין נַיְאָנָסָן, אֵין פָּלְ-חַמִּינִים אַיְגְּנַשְׁאָפְּטָן פָּן יַעֲדָן שְׁטָאָפְּ. זַיְךְ צִיטָעָרָן אַיבָּעָר אַקְּזָצְעָמָן שְׁלִיְּדָה. די פֶּרְוּמָע אַשְׁפְּנְזִישָׁע גַּעַלְעָרָנְטָע זייןען פֶּאָרְשָׁעָרָם וואס האָבָן מִיט אָן עַנְלָעָכָר לִיְּדָנְשָׁאָפְּט אוֹסְגַּעַלְפֶּאָרְשָׁט די גַּעַזְעִיצָן לוֹיט וּוּלְכָעָ מַעֲנַטְשָׁלְעָכָעָ מַעֲשִׂים דָּאָרָפָן וּוּרְעָן רָעָגְלִירָט. די עַרְלָעְכְּקִיָּת אָונְן אַיבָּעָרגָעָגָעָבָן-

קייט וואס ליגן אין זיינט ארבעט האבן צו זיך זיינט גלייכן אין דער וויסנשאָפֶטַלעכער פֿאָרְשָׁוֹגָג. זיינן אָרוּםְטְּרִיבָּן דעם כטאָס פֿון דער מענטשעלעכער עקסיסטענץ און ציוויליזָּרָן דאס נאָטוּרְלְעַבָּע, לעבן פֿון מענטשן לוייט דער הלכתה. זיינט ציטערן אַיכָּער יעדן רֵין, יעדן הוינ. נישט פֿאָרָן פֿאָמָעָט קִיּוֹן פְּרָט צו וועלכָן מעוֹן קָאָן זיך באָ ציעָן גְּלִיכְגִּילְטִיק. אַלְעַן אַיּוֹ ערְגַּצְט, אַלְעַן אַיּוֹ ווַיְכִּטְקִּיךְ. אַנטְדַּעַטְמָעָן מעוֹן נִיעָן חֻמְרוֹת, פֿירְטָן מעוֹן אַיּוֹ נִיעָן סִיגְּנוּם. עַס בְּרַעַט אַיּוֹ זיך אַלְעַטְמָעָן צו דער גְּרִיבָּן דעם מַאֲקָמִים אַיּוֹ פֿרְמָקִיִּיט. פֿוֹנְקָט ווי די לִיכְטִיקָּעָן מסִירְתִּינְפֶּשֶׁט פֿון פֿאָרְשָׁעָרָעָר זַעַט אַיּוֹ זיך בִּיטָּעָר אַפְּקוּמְעַנְיִיש אַיּוֹ די אָוִוְונָן פֿון די בעַלְיָהָתָאָוְהָנִיקָּעָם, אַזְוִי מעָג די פֿאָעְזְּוִיעָן צוֹחָרָות גְּרִילְצָן אַיּוֹ די אָוִוְעָרָן פֿון צִינְקָעָר. אַכְּבָּר אַשְׁשָׁר אַיּוֹ די פֿרְאָגָעָן ווְאַסְמָעָר בְּרַכָּה מעוֹן בְּאַדְאָרָף צוֹ מַאֲכָן אַוְפָּאָ אַבְּשָׁטְיִימָטָן מַאֲכָל, די פֿרְאָגָעָן פֿון צּוּפְּאָסָן דאס גַּשְׁמִוּתְדִּיקָּעָן צוֹ רֹוחָנִיות — אַזְוִי ווַיְכִּטְקִּיךְ ווי די פֿרְאָגָעָן צוֹ ווְאַסְמָעָר טַעַמְפָעָרְאָטוֹר מוֹזָעָן עַס דערְגָּוֹן פְּרָדִי צוֹ צְעַשְׁמָעְלְצָן אַגְּוּוֹסָן מַעַטְאָל? דער שְׂוֹלָחָן עַרְוֹךְ ווי אַבְּוֹךְ מִיטָּן נַאֲטָן פֿאָרְדָּעָם וואָס פֿאָרְשְׁטִיטִיט זיך נִיטָּמָעָן, פֿאָרָן עַרְלָעָבָן יִדְוָן זַיְנָעָן זַיְנָעָן סִימְנִים פֿוֹלְמִיטָּן רִיטְמָעָן אַוְן מַעְלָאָדִים.

5

פֿוֹנְקָט ווי דְּשֵׁי האָט דעַמְאָקְרָאָטְיוֹרָט די יִזְדִּישָׁע בַּיְלָדוֹנָג, אַזְוִי האָט רֵין יהָודָה החַמִּיד אַוְן זַיְנָן קְרִיבָּיו אַיּוֹנָם צְוּוּלְפְּטָן אַוְן דְּרִיבְּצָנְטָן יִאָרְחָנוּנְדָעָרטָן דעַמְאָקְרָאָטְיוֹרָט די אַיְדָעָאָלָן פֿון מִיסְטִישָׁעָר פֿרְוּמִיקִיט. כְּדֵי זוֹ צוֹ דער גְּרִיבָּיָן בְּאַדְאָרָף מִעָן נִישְׁטָּפֶרֶתֶן קִיּוֹן הוַיְכָּבָּעָט טַעַרְעַטִּישָׁע הַשְּׁגָּנוֹת, דער עַיְקָר אַיּוֹ — אַמְוֹנה, הָאָרָע, פְּנִימִיּוֹת. חַסִּידָוֹת אַיּוֹ ווַיְכִּטְקִּיךְ ווי חַכְמָה; תִּמְיּוֹת שְׁטִיטָה הַעֲכָר ווי חַקְוָה. אַרְאָשָׁמִים אַיּוֹ חַשְׁוּבָּעָר ווי אַתְּלִימְדִ-חַכְמָם. דָוָרָךְ זַיְעָד אַפְּאָטְעָאָזָן פֿון פְּשָׁטוֹת, פֿון הָאָרְצִיקָּעָר אַמְוֹנה, פֿון מַעַנְטָשְׁלַעַכְּקִיּוֹט אַוְן פְּלָעוּלִיּוֹי מִידָּוֹת-טוּבָות האָבָן זיך אַוְיְגָנְעַלְיוֹגָט אַוְעַג צוֹ גָּאָטָט פֿאָרָאָסָטָן בְּשָׂרְ-זָדָם.

דאָוָנוֹנָעָן, דאס אַוְיְגָנְסָן דאס הָאָרָע פֿאָרָן בּוֹרָא שְׁמִים וְאָרָע, ווּעָרָט פֿון זַיְנָעָן זַיְנָעָן בְּאַטְרָאָכָט ווי אַיסְוָד. דאס סִידּוֹל, דאס פֿאָלְקָסְטִים-

לעכט בעס קאָר פֿון אונדיזער ליטערטטור, אויז בײַ זיין טביעער אונן היי-
ליך. יעדער ווארט אויז אָן אַכְּנַטָּוֹב. זיין ציילן די ווערטער, וואָרעם
אין די תֶּפְּילָוֹת זייןנען באַהָאלְטָן אַ וועלט מיט סודות. באַמִּיעָן זיין
זיך צו דערגין די אלטע סודות וואָס די נְבָיאִים (וואַיְ ר' אלעֲזָר רוקח
פֿון וואָרְם, אין 13טָן יִהְ, דערצִילְט) האָבן אַיבָּערְגָּעְגָּבָן זַיְעָרָע
תַּלְמִידִים אָונֵן וואָס זייןנען אַיבָּערְגָּעְגָּבָן פֿון מּוֹיל צו מּוֹיל אָונֵן
וועָרָן אַנטְּפְּלָעָקָט נָאָר צו די יהִידִי סְגָּלוֹתָה, די גָּאַטְּסָקָאַרְכְּטִיקָעָ לִיטָּט.
אָבעָר באָמת זייןנען די פּוֹנוֹנוֹת נִישְׁתְּהָרְךָ דָּעָר עֵicker. דָּאָס האַרְצִיקָעָ
דאָונָעָן פּוֹנוֹעָם פְּרָאַסְטָן מעַנְטָשָׁה, דָּעָם עַמְּהָאָרְץ, שְׂטִוִיט אַפְּטָט הָעָ
כָּעָר ווֹי די תֶּפְּלָוֹת פּוֹנוֹעָם לְמָדָן. אַ יַּיְד אַ יְדָאָשָׁמִים ווָאָס פְּאָרָ-
שְׂטִוִיט נִישְׁתְּהָרְךָ קִיְּין לְשׁוֹן-קוֹדוֹשָׁ אָונֵן ווֹיל דָּאָונָעָן מִיטָּ פּוֹנוֹה — זַאְל
דאָונָעָן אַוּיפָּה דָּעָם לְשׁוֹן ווָאָס עַר פְּאַרְשָׁתְּיִיט. אַ פְּשָׁוּטָר יַיְד הָאָט
מיַטָּן זָכוֹת פֿון זַיְינָן תְּהִילִים זָאגָן באַשְׁיכִּצְתָּ אַ קְהִילָּה פֿון אַ זַּיְכָּרָן
טוֹיט אָינֵן אַ צִּיבִּיט פֿון רְדִּיוֹתָ, דָּערְצִיּוֹלָט אָונְדוֹז אַ באַקָּאנְטָע
לְעַגְעַנְדָּע.

די צִיְּיטָן זַיְינָעָן בִּיטָּעָר, פּוֹל מִיטָּ גּוֹרוֹת אָונֵן רְדִּיוֹתָ. די שְׁוֹנָאִי
ישראל דערגִּיעָן די יַיְדָן די יַאֲרָן. מעַן אַיְזָן נִישְׁתְּהָרְךָ זַיְכָּר מִיטָּן לְעַבְּנָן.
מעַן וועָרָט גַּעֲקוּלָעָט ווֹי די שְׁאָפָּ. אָבעָר יַיְדָן זַיְינָעָן אַלְעָז מְקֻבָּל
באַהָאָהָה. מִיטָּן אַיְבָּערְמַעְנְּטָשְׁלָעָן ברָעָן זַיְינָעָן זַיְיךְ פְּאָר
זַיְעָר אַמְּנוֹהָ. דָּעָר פְּאָר חַפְּיִידִים טְרִירִיסְטָ אַושׁ די ווָאָס „שְׁמָאָרְבָּן
אַוּיפָּה זַיְעָרָע בְּעַטְּנָן“ אָונֵן זַיְינָעָן נִיטָּ זַוְּכה אַומְצָקָוּמָעָן אַוּיפָּה קִיְּדָוָשׁ
הָשָׁם. אַ מעַנְטָשָׁ מוֹזָסִי ווֹי מְלָחָמָה הָאָלְטָן כָּל יְמָיו. עָד אַיְזָ גַּעַ-
וּוֹינְט זַיְיךְ צוֹ רְאַנְגָּלָעָן מִיטָּן יַצְּרָהָרָע. „וּוְאָרָעָם דָּעָר מִעְנְטָשָׁ אַיְזָ
גַּעֲגְּלִיבָן צוֹ אַ שְׁטָרִיק, אַיְזָ עַנד צִימָט דָּעָר רְבוּנוֹ-שְׁלָ-עוֹלָם אָונֵן דָּעָם
אַנְדָּעָרָן עַנד דָּעָר שְׁטָן“. לְעַרְנָתָ מִעְנָן טָאָקָע די תְּכִסְיָה מְלָחָמָה.
דָּעָר עֵicker אַיְזָ צוֹ פְּאַרְמִינְדָּן מִוּתָּרוֹת, לְוָסָסָם, אָונֵן בִּינְצָוּשָׁיָין
נְסִינוֹתָ. אָונֵן וועָרָט מִעְנָן חַלְילָה גַּעַשְׁטָרְוִיכְּלָט, זַיְינָעָן פְּאַרְאָזָן הָעֲנִיָּ-
תִּים מִיטָּן וּוּלְכָעָן מִעְנָן קָאָז אַפְּוֹאָשָׁן דָּעָם פְּלָעָקָ פֿון דָּעָר נְשָׂתָה.
די חַסִּידִי אַשְׁפָּצָנוּ בָּאַצְּיוּן זַיְיךְ מִיטָּן יְרָאָת הַפְּבָּזָד צוֹ אַוְּפְּרִירְוָן-
גָּעָן פֿון גְּרוּוֹסָעָ לְיִיטָּ אַדְעָרָ פֿון סְתָּם יַיְדָן, צוֹ מִינְהָגִים ווָאָס זַיְינָעָן
נִישְׁתְּהָרְךָ אַוְּסָגְּעָלִיגְּלָט אַוּיפָּה אַ לְׂוְמִידִישָׁן אַוְּפָן, נָאָר אַיְמְפָרָאָ-
וּזְיִוָּרָט אַיְנְסְטִינְקְטִיוֹו, צוֹ מִינְהָגִים ווָאָס שְׂטָאָמָעָן אַפְּטָט פֿון גַּעַפְּיל,

פֿון שטימונגען. מען הייבט אָן אויפֿשריבֿן מינחגִים אָון עַם אַנטְ-
שטייען סֶרְרִים ווֹאָס ווּילְן אויסלערגנּען דעם עולְם טאָקט, אַיידְ-
קייטן שבין אָדָם לְחַבְּרוֹ אָון גוֹטוֹ מַאנְרִין לְגַבְּיַ דֻּעַם הַיּוֹם. פֿון דֻּעַם
גַּיְסִט אֲרוּסִים אַנטְשְׁטִיעָן סֶפְּרִים לְעֵילְעָךְ סֶפְּעַצְיָעַל פֿאָרְן פְּרָאָסְטָן עַולְם.
זַי זַיְנְעָן גַּעֲשִׁרְיכּוֹן אָין אַסְטְּיל ווֹאָס אַיְזְ קָוְל מִיט ווּוִיכְקִיט, מִיט
פְּאָלְקָם-מְעַשְׂיוֹת אָון מְשָׁלִים. זַי רַעַד נִישְׁתָּחַם אָין דַעַר ווּעַלְט
אַרְבִּין ווּעַגְן הוֹיכְבָּע אַיְדְעַאלְן. זַי זַגְּן מַוסְרָה. עַם קּוֹמְטָ אַוְיפְּ אַ לְיַ-
טְעַרְאָטָוָר אַוְיפְּ „טִיעַטְשָׁ“, אַוְיפְּ יִדְיִיש פֿאָר ווּיכְבָּעָר. הַוְנְדָעָרְטָעָר
יַאֲרָן לְיַיְעַנְעָן דַי נִשְׁמָים דֻּעַם לְבָטְוָ אָון דַי צָאִינָה וּדְרָאִינָה אָון גִּימְ-
אוּס זַיְעַר הַאֲרָץ בַּיְ אַלְעָרְלִי תְּחִינּוֹת פֿון ווּיכְבָּעָר פֿאָר ווּיכְבָּעָר.

6

איינעם 17טן יאַרְהַוְנְדָעָרְטָה הייבט אָן דַי קְבָּלה פֿוֹנְגָּעָם זַוְהָר אָון
דֻּעַם אַרְיִ אַרְבִּינְצְזְדִּירְנְגָּעָן קִיְּין פּוֹילְן. יַיְדָן הַיְיָבָן אָן לְעַרְגָּעָן ווּהָר
אָון פֿאָרְטִּיךְן זַיְךְ אִין פְּתַבְּיַ אַרְיִ. מעַן גַּעֲנִינְט אַחֲתָר אַפְּצְדוֹרְקוֹן
די עַזְאָטְעָרְיִישָׁע סֶרְרִים אָון בְּרִיאָעָט פְּאָלְקָסְמָטָן אַפְּטָט אַרְוָם דַעַר
חַשְׁקָ צַוְּ לְעַרְגָּעָן קְבָּלה. לְעַרְעָם ווֹאָס זַיְנְעָן לְאַנְגָּ גַּעֲוָעָן בְּאַקְאָנְטָ
בְּלוּזָ צַוְּ יְהִידִּים ווּוּרָן אַיצְטָ צְגַעְנְגָלְעָךְ צַוְּ גְּרוּסִים אָון קְלִין.

די פֿאָרְשְׁפְּרִיטְוֹנָג פֿון דַעַר יִדְיִישָׁר מִיסְטִיק הַאָט גַּעַחָט אַ
טִּפְּעָה הַשְּׁפָעָה אַוְיפְּ לְעַבְנָס-גַּעַפְּלִי פֿון דַי מִיזְרָח-אִירְאָפְּעִישָׁע יַיְדָן.
די קְבָּלה בְּאַשְׁעַנְקָט דֻּעַם יַד מִיט אַנְיַעַם חֹשֶׁ, מִיט אַחֲשָׁ פֿאָר
אַוְמְעַנְדְּלָעְכִּיקִיט. עַר הַיְיָבָט אָן פֿילְן אַז דַי ווּרְטָעָר פֿון דַעַר תּוֹרָה
לְאַזְוָן זַיְךְ נִיט אַוְיפְּ פְּלָאָכְן בְּאַדְזָן פֿון פְּשָׁטָם. אַז דַעַר מְעַנְטָשָׁ,
מְעַג עַר אַפְּלִילוּ לְעַבְנָ טְוִיזְנְטָעָר יַאֲרָן, אַיְזְ נִיט אִין שְׁטָאָנד צַוְּ דַעַר
גְּרוֹנְטָעָוָעָן דַי סְוּדוֹת פֿוֹנְגָּעָם קִוּם. עַם פְּאָלָט אַוְסָם דַי מְחִיצָה צְוִישָׁן
דֻּעַם ווֹאָס מִזְוִיּוֹם יַאֲ אָון דֻעַם ווֹאָס מִזְוִיּוֹם נִישְׁטָה, צְוִישָׁן נִיגְלָה
אָון נִסְתָּהָר, צְוִישָׁן דֻעַם בְּאַגְּרָעָנְעָצְטָן אָון דֻעַם אַוְמְבָאַגְּרָעָנְעָצְטָן.
אַסְטָמָנְעָא אָון גַּעֲוָסְטָעָ צְאָפְּלָט אַיְנָעָם ווּיְיָטָן שְׁטָרָאָם פֿון סְוּדוֹת
אָון אַוְמְעַנְדְּלָעְכִּיקִיט אָון מְעַן שְׁפִּירָט דֻעַם יַס אִין ווּלְכָן דַי ווּעַלְט
אַיְזְ אַטְרָאָפְּן.

די קבלה האט אין זיין אַרְיִינְגָּעַהוֹיכְט אֶבְּאוּוּסְטוּזִין אָז זַיְעָרָע מעשים זינגען וויכטיך פֿאָר אַלְעָ ווּעלְטָן, אָז אלְעָ ווּאָסְ קָוָמְטָ פֿאָר "אוּבְּצָן", אין די עולמות עליונים, הענgett אַפְּ פֿוֹן, "אונְטָן", פֿונְגָּעָם מענטשן. מיט יעדער עוּבְּדָה ווּאָסְ ער טוֹט, מיט יעדער רַיְינְגָּעָר פֿוֹנָה ווּאָסְ ער טַראָכְט מִישְׁטָ זַיְקְ דַּעֲרָ מענטש אַרְיִינְן אין העכְּרָע עולמות. יעדער מִיצְוָה אַיְזָן אַמִּיסְטָעָרִיעַ. מיטן פֿוֹן דַּעֲרָ מַחְשָׁבָה הַאַלְטָ ער אין אַיְזָן אוּפְּכָבְּיוּן גִּינְסְטִיקָעַ ווּעלְטָן ווּאָסְ זַיְעָרָע קָאָן די השגה פֿוֹן אַמענטש, אַזְוֵי לְאָנְגָּן ווּ ער אַיְזָן נַאֲךְ אַוְיָף דַּעֲרָ ווּעלְטָן, גַּאֲרָנִיטָן תּוֹסְמָן זַיְן, אַבְּעָרָ נִיטָן נַאֲרָ פֿאָר דַּי הַוִּיכְעָעַ עַולְמָות זַיְנְגָּעָן ווּיכְטִיךְ זַיְנְגָּעָן מעשים, נַאֲרָ טַאָקָעָ פֿאָר דַּעֲרָ ווּעלְטָן אוּיךְ. די קבלה האט גַּעַמְאָכְטָ פֿוֹן יַעֲדוֹן אַשְׁטִיקָעַ משִׁיחָה. לוּיטָ די לעַ רַעַם פֿוֹן דַּעֲרָ קְבָּלָה אַיְזָן די גָּאָוָה נִישְׁתָּעָפְּעָם אַזְוִינְסָן ווּאָסְ ווּעָט גַּעַשְׁעָעָן מיט אַמְּאָל באַחֲרוֹת הַיָּמִים. די גָּאָוָה אַיְזָן אוּיךְ נִיטָן קִין פרַאֲצָעָם ווּאָסְ אַיְזָן נַוְגָּעָ בְּלוֹיוֹן דַּעַם יַיְדִּישָׁן פֿאָלָק. די אוּסְמְלִיאָוּנָג אַיְזָן אַשְׁטָעַנְדִּיקָעַ, אַיְזָן יַעֲדָרָ רַגְעָ. דַּעַם מענטשנים מעשים טוֹבִים זַיְנְגָּעָן אַיְינְגְּלָנָעַ אַקְטָמָן אין דַּעֲרָ לְאָנְגָּן דַּוְיְרָנְדִּיקָעַ דַּרְאָמָעָ פֿוֹן אוּסְמְלִיאָוּנָג. אָוָן אוּסְמְלִיאָוּן דַּאֲרָפָּה, מַעַן נִשְׁתָּמָט נַאֲרָ יַיְדָן, נַאֲרָ די גַּאנְצָעָ ווּעַלְטָן, דַּעַם קָאָסְמָמָם. נַאֲךְ מַעַרְ, די שְׁכִינָה אַלְיָין אַיְזָן גָּלוֹת. גָּאָט אַיְזָן אַשְׁוֹתָף צָו אַונְדוּעָרָעַ צְרוֹתָה. ווּינְטָ אַמענטש, ווּינְטָ די שְׁכִינָה מִיטָּאִים. טִיף אָוָן שְׁטָאָרָק הָאָט וּיר דַּעֲרָ שְׁכִינָה-גַּעַדְאָנָק אַרְיִינְגָּעַקְרִיצָט אַינְגָּעָם בְּאוּוּסְטוּזִין פֿוֹן די מִזְרָח-איַרְאָפְּעִישָׁעָ יַיְדָן.

דַּעֲרָ זַיְנְגָּעָן פֿוֹן מענטשנים לעַבְּן באַשְׁטִימִיט אַיְזָן דַּעַם ווּאָסְ ער דַּאֲרָפָּה אַרְרִיכְטָן די ווּעלְטָן, מַתְקָוָן זַיְדָן דַּעַם קָאָסְמָמָם. ער דַּאֲרָפָּה דַּאֲמָט אַפְּטִילְן, זַאֲמְלָעָן אָוּסְמְלִיאָוּן די פֿוֹנְגָּקָעָן פֿוֹן קְדוּשָׁה ווּאָסְ זַיְנְגָּעָן צְעִזְוִית אָוָן צְעִשְׁפְּרִיטָט אַיְזָן דַּעֲרָ חַשְׁכָּותָ פֿוֹן דַּעֲרָ ווּעַלְטָן. די דַּאֲרָזְוּקָעָן וּקְעָעָבְּדָה אַיְזָן דַּעֲרָ טַעַם פֿוֹן אַלְעָ מִיצְוָה אָוָן מַעַשִׂים טוֹבִים. אַיְזָן די הענט פֿוֹנְגָּעָם מענטש לִיגָּן די שְׁלִיסְלָעָן ווּאָסְ קָאָגָעָן עַפְּעָנְגָּעָן די קִיְּטָן אַיְזָן ווּעַלְכָּעָ ער גָּוֹאֵל צְדָקָה אַיְזָן גַּעַשְׁמִידָטָה. אַבְּעָרָ דַּעֲרָ יִהְיָה ווּאָסְ אַוְיָף אִים לִיגָּטָ ער עַל אַוִּיסְצְּוִילְיָוּן די ווּעַלְטָן, קָאָן נִשְׁתָּמָט נַאֲרָ אוּפְּכָבְּיוּן, ער קָאָן אוּיךְ אַסְטָרָבָּה מַאֲכָן. באַשְׁאָנְקָעָן מִיטָּגְּגָן-טִישְׁעָ כּוֹחוֹת, קָאָן ער דַּוְרָךְ פֿוֹנוֹת אַרְיִינְגְּשְׁטִיבָּגָן אין די העכְּסָטָע

סְפָעָרֻם. זִין גַּיְסֶט קָאָן אוֹיְכְבּוּעַן הַיְמָלָעַן. אֲבָעַר אֵין דָעַ רַזְלַעַן
בָּעַר צְיִיט טָאָר דָעַ רַעַמְעַטש נִימְטַש פָּאָרְגָּעָם אָוּר אלְיָהָן שְׁטִיַּת מִיטַּ
די פְּיָים אָוּפַק דָעַ רַעַד, נַאֲגַעַנְתָּ צָו דִי פְּינַצְטָעָרָעַ קְלִיפָּות. עַם קָאָן
לַיְיכְטַפְּאָרְקּוּמְעַן אָוּר דָעַ יְצָרְהָרָע אֵין אִים זָאָל אִים אֲשָׁטוּיָּם טָאָן,
אָוּר אֲנַשְׁטָאָט אַרְוִיְּפָאַצְוָשְׁטִינְגָּן אַיְן דִי הַיְמָלָעַן זָאָל עַר אַרְאָפְּפָאָלָן אַיְן
שָׁאָל תְּחִתָּית אַרְבָּין. פְּרוֹוֹן יִדְןָן דָעַרְשָׁטִיקָן אַיְן וַיְךָ דָעַם שָׁוֹנוֹןָ, דָעַם
חוּמָר. מַעַן פְּאַסְטַה הַפְּסָקוֹת, מַעַן פְּרַאֲזּוּעַט גִּילְגָּול שָׁלָג פְּדוּי זָוַח צָו
לַיְיָטָעָרָן. אָוּן דָעַר יְצָרְהָרָע, דָעַר גּוֹלָן, לַוַּיְתָט נַאֲךָ מִיטַּ אַשְּׁרָפְּעָר
חַאָקָן. אַיְן פְּאַלְשָׁעָרָר רִיר — אָוּן עַר הַאֲקָט חַלְילָה אָפַפְּ דָעַם קָאָפַפְּ.
דָּאָס דָּאָזְקָע גַּעֲפִיל פִּירְט אֵי צָו הַתְּפָעוֹלָות אֵי צָו עַצְבָּות. מַעַן פְּלִיטַה
דִּי אַוְמַעְנְדָלְעַבָּע שִׁוְינְקִיּוּט פְּזָוּן דִי הַיְמָלָעַן, דִי הַיְלִיקָע מִיסְטָעָרִים
פְּזָוּן דִי מִיצּוֹתָהָן, אֲבָעַר מַעַן שְׁפִירְט אָוּרָק דִי חַשְׁכָּות פְּזָוּן דָעַר וּוּלְעָטָן.
דָעַר מַעַטְנַש אַיְן אַזְוִי אַוְמוֹעָרְדִּיק אַוּן זִינְדִּיק, אַוּן דִי הַיְמָלָעַן זִינְגָּעָן
אַזְוִי גַּעֲהָוִיבָן אַוּן אַזְוִי וּוּיְטָם. וּוּאָס זָאָל דָעַר מַעַטְנַש טָאָן כְּדִי עַר
זָאָל חַלְילָה נִישְׁטַפְּאָלָן וּוּרְעָן אַיְן שָׁאָל תְּחִתָּית ?

7

זינען געקוּמוּן די חסידים און האבן אַרְאָפֶגֶעֶבראָכֶט דעם היימל אויף דער ערֵד. זיין האבן פֿאָרטְרִיבָן די מורה שחוֹרָה פֿוֹן דער נְשָׁמָה און האבן אַנְטְּדָקְטָט דָּם גְּרוּיְסָע גְּלִיק ווֹאָס לִיגְט אַינְעָם זַיְן אַזְּיַּד. גַּאֲט אַיז נִישְׁתְּנָאֵר דער בּוֹרָא שְׁמִים וְאַרְצִין, נִאֲר אַוַּיְד דער „אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשָׁוֹן וְשְׁמָחוֹה“. אַזְּן דָּם ווֹאָס מִיר שְׁמוּעָסֶן“, זַאֲגַט דער גְּרוּיְסְעָר ר' אהָרָן, „אָזְּ מַעַן בְּרוּכְתָּ שְׁימָחָה מִינְיָעַן מִיר נִיט שְׁימָחָה של מִיצּוֹתָה, ווֹאָרְעָם שְׁימָחָה של מִיצּוֹתָה אַיז דַּאֲךְ אַ מְדֻרְגָּה, קָאָן מַעַן נִיט פֿאָרְלָאנְגָּעָן אָז יַעֲדָעָר יִיד זַאֲל וַיְזַיְּן אַ בָּעֵל מְדֻרְגָּה. נִאֲר מִיר מִינְיָעַן נִיט קִיּוֹן עַצְבּוֹת. פְּשָׁוֹט, אַ יִיד ווֹאָס גִּיְעָט נִיט אַרְוּם מִיט שְׁימָחָה פֿוֹן דָּעַם ווֹאָס עַר אַיז אַ יִיד אַיז עַר אַ כְּפֹוי טוֹבָה דָּעַם הַיְמָל, עַם אַיז אַ סִּימְן אָז עַר הַאֲטָמָן נִיט דָּעַרְהָעָרטָד די בְּרָכָה שְׁלָא עַשְׂנִי גּוֹו“. יַדְיִשְׁקִיעִיט אַיז ווַיְגַעֲבּוּרְן ווּעָרְן אַוְף סְגִּינִי. פֿוֹן פְּסָקוּם, מִינְהָגִים הַאֲטָמָן עַם אַנְגָּעָהוּבוּן שְׁמַעְקָן ווַיְיַהְיֵה פֿוֹן פְּרִישָׁעָר תְּבָואָה. עַם אַיז צְגַעְקוּמוּן אַ נְיַעַן לְאַתְעָשָׂה: „אַלְמָט טָאָר מַעַן נִישְׁתְּ וַיְזַיְּן!“ דער

בעל-שם האט אונדו יינגער געמאכט מoit א פאָר טויזנט יאָר. מען האט זיך פֿאָרלייבט אַין דעם ורבונישל-עלום אַון געשפּוּרט „אֹז בענקשאָפּט נאָך גֶּאט אָז עס אַיּוֹ נִישְׁת אָוִיסְׁצְׁהָאַלְּטְּן!“
מען האט אַנגעהחויבּן פֿילְּן די אָומענדליךע זיסקייט וואָס קומט
פֿון מקים זיין הַכְּנֵסָת אָוָרְחִים צַי פֿוֹן אַנְטְּפּּאָן טַלְיַת אַון הַפְּלִילִין.
וואָס אַיּוֹ דער זיינען פֿוֹן לעַבְּן זיך אַיד, אוּבּ נִזְטַּק אָוִיסְׁצְׁלָרְגּּעָן
אוֹ שְׁפִּירְן דעם תעַנוֹג פֿוֹן גַּנְּעָדָן אַיּוֹ דער ווּעְלָט? ווּעְרָע עס אַיּוֹ נִישְׁת
טוּעָם גַּנְּעָדָן אַיּוֹ אַמְּצָיוֹה אַיּוֹ דעם עַולְמַן ווּעְטַמְּ נִישְׁת פֿילְּן דעם
טוּעָם גַּנְּעָדָן אַיּוֹ יְעֻנְעָם עַולְמַן. האט מען אַנגעהחויבּן פֿילְּן חַיְּ-עַולְמַן
איַן אַ נִּגְּנוֹן, אַון שְׁבַּת אַון עַולְמַן הַבָּא זיינען גַּעֲוָאָרְן אַיְּנָס אַון דָּס
וּלְבָבּ.

יַדְּן זיינען גַּעֲוָאָרְן אַזְוִי אַוִּיסְׁגָּעָאִידְלָט, אָז מען האט אַוִּיגְּנָעַ
הַעֲרֵט מַוְרָא צַו הַאֲבָן פֿאָרָן גּוֹפּ. פֿינְגִּיק אִים נִישְׁת, קוּוּלְ אִים נִישְׁת,
עַם אַיּוֹ אַ רְחַמְנָה אַוִּיכְּנָה זָהָמָר. וּמְבָשְׂרָךְ אַל תַּהֲלָלָם. מען קָאָן דִּינְגָּעַ
גַּאטָּ אַפְּלָלוּ מִיטָּן גַּוְּפּ, אַפְּלָלוּ מִיטָּן יְצָרָהָרָע, מען דָּאָרָףּ נִאָרְ קָאָנְגָּעַ
שִׁוְּיִידָּן צְוִישָׁן פְּסָולָת אַון גַּאֲלָד. וּוּאָרָעָם דָּעַר טָעַם פֿוֹן דָּעַר ווּעְלָט
לִינְגְּטָ נִאָר אַיּוֹ דעם ווּאָס מען מִישְׁת צַו אַיר צַו אַ בִּימְלָא יְעַנְעָע ווּעְלָטָם.
אַן אַיְּדָלְקִיּוֹט אַיּוֹ דָעַר הַוְּמָר פֿוֹל מִיטּ חַשְׁכָּה. די חַסְדִּים הַאֲבָן
שְׁתַּעַנְדִּיק גַּעֲדַעְנְקָט אָז דָס בִּימְלָא עַולְמַ-חַזָּה ווּאָס מען האט אַיּוֹ
נִישְׁת דָס הַעֲכַסְטָע ווּאָס מען קָאָן דַעֲגָרְיָיכּוֹן. הַאֲבָן זַיִּי גַּעֲקָבָעָט
איַן זַיְּךְ תָּאוֹהָה צַו גַּיְסְטִיקִיּוֹת, אַ בענקשאָפּט צַו עַולְמַ-הַבָּאָדִיקִיּוֹת.
מען דַעְרְצִילָט אָז אַ מלְמָד אַיּוֹ אַ מַאְלָ גַּעֲגָנְגָעַן צַו פֿוֹס צָום
רְבִּין. סְאיַי גַּעֲוָעַן אַ בִּיטְעָרָע קָעַלְתָּ אַון דָעַר ווּעְגָּז גַּעֲוָעָן ווּוִיטָם.
פְּלוּצָעָם פֿאָרָט פֿאָרָבָּן דָעַר גַּבְּירָן פֿוֹן שְׁטַעַטְלָ אַיּוֹ אַ טְּבִיעָן פֿאָעָטָאָן,
פֿיר פֿעַרְדּ נַאֲשָׁפִּין אַיּוֹ צְוִוִּיּ פֿעַרְדּ הַיְּנָטָן. דַעְרוֹעָט עַר דָעַם מַלְמָד,
וּוּ עַר שְׁלַעְפָּט זַיְּךְ מִיטּ דָעַם פֿעַקְלָ אַוִּיפּ דִי פֿלְיוֹיצָעָם. הַיְּסָט עַר
דָעַם בַּעַל-עֲגָלָה אַפְּשָׁטְעָלָן דָעַם פֿאָעָטָאָן אַון טוֹט אַ פֿרְעָזָגּ דָעַם מַלְמָד:
„וּוְהָיָן גַּיְסְטָוּ?“ זַאְגָּט עַר אִים ווּוְהָיָן, „וּוְיִסְטָוּ ווּאָס? — רַוְּתָּט זַיְּךְ
אַפְּ דָעַר גַּבְּירָן — כַּאֲפּ זַיְּךְ אַרְיוֹףּ אַוִּיכְּנָה פֿאָעָטָאָן, אַיר ווּעְלָ דִּיךְ זַיְּךְ
פֿירָן אַהֲיָן“. — „מוֹדִיכָּא תִּוְּתִי“. זַיְּךְ אַוְוּקְעָזָעָן אַיּוֹ פֿאָעָטָאָן אַיּוֹ
גַּעֲוָעָן מְחַיָּה נְשָׁוֹת. וּוּאָרָעָם ווּלְעָנָעָם דַעְקָן הַאֲבָן נִישְׁת גַּעֲקָעָלָט.
דַעְרָצָוּ האט דָעַר גַּבְּירָן גַּעֲרָעָגָט דָעַם מַלְמָד: „אַפְּשָׁר נַעֲמָעָן אַ בִּימְלָא

בראנןפֿען?" — האט טאכע דער מלמד זיך דערווארעט מיט א ביסל יי"ש און נאך פֿארכיבין מיט לעקער. דערנאך האט ער גענומען א שטיקל געבראטען גענדזנס און וויזער א ביסל יי"ש. הפל — ס'אייז געוווען גאר אן אנטיק. פֿולצליינג רופט זיך אן דער מלמד צום גבירו: "זאנט מיר, כ'בעט איןיך, ווואס אייז איעיר עולס-זהוה?" דער גביר האט אングעוקט דעם מלמד ווי משונגע. — "זעטט נישט? — זאנט ער צו אים — דער פֿאפעטטען מיט די פֿערד, מיט די טיעירע מאכליים אפֿילו אונטערווענס זייןגען, הייסט עם, ניט גענוג עולס-זהוה פֿאך דעם קכצן?" "ניין, — זאנט דער מלמד — דאס אייז דאך דין עולם הבא, אבער ווואס אייז דין עולס-זהוה?"

עם אייז געוווען ווי בני קריית ים-סוף: א פֿאשומער ייד האט אן-געחויבן פֿילן דאס ווואס לומדים האבן אַקְטָט נישט דערפֿילט. און באמת, וועגט דען ניט איבער אן ערעלעכער קראעכץ, א בימל פֿנִימּוֹת, א האָר מסירת-גֶּשׁ דַּי זְכוּתִים פָּוֹן דעם ווואס אייז אַגְּנַעַשְׁטָאָפּּט אֵי מיט לומדות. אי מיט גאָווּה? ווען לערנען ווערט אַזְוּעַק פֿאָר זִיד קאָן עם אויך וווערן אַשְׁטִיק עֲבֹדָה-זָהָרָה. צו פֿיל פֿילפֿול קאָן אויס-טריקעגען דעם ברונען פָּוֹן דער נשמה. פֿלעגן טאכע לומדים טיל מאָל פֿאַרְמָאָכָן די גָּמְרָא אָן זִיך? לאָן איין וועג אַרְבִּין אַפְּרִיכְטָן גָּלוּת, לעבען איין דער פֿרְעָמָה, אַיבְּעַרְטְּרָאָן בְּזִוְּנוֹת, טוועם זיין דחיקות און עלנט.

אַ לְמָדָג, דערציזלט די וועלט, אייז אַמָּל גַּעֲקוּמָעָן צו אַ רְבִּין. ער אייז שוין געוווען איין די יַאֲרָן, קָרוּב צו דְּרִיבִּיסִיק, אָן פָּוֹן דעטט וועגן נאך קִיּוֹן מָלָל בַּיִן קִיּוֹן רְבִּין נִישְׁתְּגָעָוּן. — "וואס האַסְטָו גַּעֲטָאָן דִּין גַּאנְצַּע לְעָבָּז?" — פֿרְעָמָט אִים דער קָאַצְקָעָר — "אַיך האָב אַוְיסְגַּעַל עֲרָגָט דְּרִיבִּי מָל שְׂסָ", — עַנְטַהְעַרְטָ דֻּרְיִיד — "יְאָ, אַבער ווואס האָט שְׂסָ דִּיך אַוְיסְגַּעַל עֲרָגָט?" — אייז געוווען דעם רבינס טענה.

פָּוֹן לויטער פֿרְוּמְקִיּוֹט קאָן מען פֿאַרְגְּנָסָן דעם בּוֹרָא עַלְמָם. דער עיְקָר אייז צו פֿילן די נשמה, די נשמה איין זיך, איין דער תורה, איין דער וועלט. דער מענטש אייז ניט בלויו אָן אַפְּשִׁיבָן; ער אייז אַקְוָאל. שיילט ער אָפּ פָּוֹן זיך די קליפּות, קאָן ער יַעֲמָלָט פֿאַרְשִׁיבָן די וועלט. אייז טאכע דעם רבינו-שְׁלִיעָלָם אָזְוִי שְׁטָאָרָק נָגָע דער גּוֹרָל

פֿון זִין „לייב פֿאַלְקֿ יִשְׂרָאֵל“. דער רְבּוֹנוֹ-שְׁלַ-עוֹלָם אֵיזֶה טַקָּעֶ דָּעֶר
איין סֻפֶּר וּאַסְכִּין קִיּוֹן מְחַשְּׁבָה קָאָן אִים נִשְׁתַּחֲוָם זִין, אֲכָבָר וּוּעַן,
עַם לְאָזֶט וַיֵּךְ שִׁיעַר אָוָס דָּאָם חַוִּית טְרָאַכְטְּנָדִיךְ וּוּגַנְּן אַיְזָסּוֹפָן,
רוֹפָן יִידָּן אָוִים: „הָאַרְצִיְּקָעֶר טָاطָע, טָاطָע זִיסְעָר!“ אַוְיָף דַּי מְעַנְטְּשָׁן
לִיגַּט דָּעֶר חַוְּבָן צַוְּ פֿאַלְגָּן דָּעַם טָاطָן אָן הַיְמָלֶל, אֲכָבָר אַוְיָף אִים לִינְגַּט
דָּעֶר חַוְּבָן צַוְּ הַאָבָן רְחַמְנָה אַוְיָף זִינְגַּעַן קִינְדָּעֶר. וּוּאַרְעָם „וּאַסְמָרָה זִין
נָעַן זִינְגַּעַן מִיר, אֲכָבָר יַדְעַלְעַךְ זִינְגַּעַן מִיר“. וּוּיְסָמֶט מָעַן טַקָּעֶ
אוֹ חַלוֹאַי וּוּאַלְטָן מִיר אַזְוִי לִיב גַּעַהַאַט דָּעַם גַּרְעַסְטָן צְדִיק שְׁבִישָׁ
רָאָל וּוּיְהַקְּבָּהּ הַאַט לִיב דָּעַם גַּרְעַסְטָן רְשָׁע שְׁבִישָׁוֹאַל. אֲכָבָר אָזֶן
דָּעֶר גַּלוֹת וּוּרְטָט בִּיטְעָר אָן קִיּוֹן סִיעָתָא דְשִׁמְיאָה וּוּיְזָט זִין נִשְׁתַּחַ
רוֹפָטָרֶן לְויְיַצְחָק בָּאַרְדִּיטְשְׁוּוּעָר בְּכִיכּוֹל צַוְּ אַדִּינְ-תוֹרָה.

איין דַּי יִאָרֶן 1917 אָן 1918, בְּשָׁעַת דַּי פָּאַגְּרָאַמְּעָן הַאָבָן גַּעֲבָוּ
שְׁעוּוּעַט אַיְן פָּאַדְּאַלְיָעָר שְׁטָעַטְלָעֶד, אוֹיְן מִינְיָנָם אַפְּרִינְד וּאַסְכָּמָט
זִין פָּאַרְנוּמָעָן מִיטָּנָטִירָן דַּי גַּעַשְׁעַנְגִּישָׁן אַוְיְהַנְּעַקְאָלֶן וּאַסְמָט אַגְּעָ
וּוּסָ שְׁטָעַטְלָעֶד אַיְן גַּעַבְלִיבָּן פָּאַרְשְׁוִינָט פֿון דַּי מְעַרְדָּרָם. אַנְדָּרָעָ
שְׁטָעַטְלָעֶד הַאָבָן דּוּרְכְּגַעַמְּאַכְּט עַטְלָעַכְּעַ פָּאַגְּרָאַמְּעָן אָן דַּאַן אַרְטָ
וּוּסָ לִינְגַּט אַוְיָהָן וּוּגַּעַן פֿון דַּי חִילּוֹת בְּלִיבְטָ פָּאַרְהָוִילָן פֿון דַּי רְשָׁעִים.
מְאַכְּט זִין אַמְּלָאָן מִין פָּרִינְד בְּאַגְּנָעָנָט גְּרָאָד אַיְדָן פֿון יִנְיָנָם
מִקְוָם אָן טָוָט אִים אַפְּרִעָג, אָן דָּעֶר זָאנְטָ צַוְּ אִים: „נִשְׁטָא זִין
וּוּסָ צַוְּ זָוְגָדָרָן. מִיר הַאָבָן אַצְוֹזָג. מִיטָּדוֹרוֹת צְרוּיקָהָט גַּעַ
לְעַבְטָ אַיְן אַונְדוֹעָר שְׁטָאָט אַגְּרוּסָרָרָ צְדִיק. וַיְהִי הַיּוֹם דַּאֲרָפָעָר
פְּלֹצָעָם צַוְּאָרָן אַיְן אַשְׁכְּנָזְטִיךְ שְׁטָעַטְלָעֶד אַיְן אַדְּבָרְ-מִיצָּוָה. סְאַיְן
גַּעַוּוֹן עַרְבָּ שְׁבָתָה. וּוּצְזָוִי לְאָזֶט מָעַן זִיךְ רְעַבָּ שְׁבָתָ אַיְן וּוּגַּעַן אַרְבִּיְן?
אֲכָבָר דָּעֶר וּוּגַּעַן אַיְן נִשְׁתַּחַט גַּעַוּוֹן קִיּוֹן וּוּיְטָמָר. מַעַן הַאַט גַּעַקְאָנָט
פָּאָרֶן אָן קְוּמָעָן פָּאַרְחָזָותָה הַיּוֹם. אַיְן גַּעַבְלִיבָּן בְּיִם צְדִיק יִאָזְנָה
גַּעַפְאָרָן, מִקְוָם גַּעַוּוֹן דַּי מִיצָּוָה, הַאַט דָּעֶר זִיךְ גַּעַלְאָזָט פָּאָרָן אֲחָיִם.
דָּעֶר בְּעַלְ-עֲגָלָה הַאַט אַשְׁמִינָא גַּעַטְמָאָן מִיטָּדוֹר בִּיטְשָׁ אָן דַּי פָּעָרָד
זִינְגַּעַן גַּעַלְאָטָה. אַיְן גַּעַשְׁעָן אָן אַוְמְגָלִיךְ אָן דָּעֶר וּוּגַּעַן אַיְן גַּעַוּוֹרָן
אַלְזָ לְעַנְגָּרָ אָן דָּעֶר סֻפָּ אַיְן גַּעַוּוֹן אַזָּ וּוּגַּעַן דָּעֶר וּוּגַּעַן אַיְן אַרְבִּינְ-
גַּעַפְאָרָן אַיְן שְׁטָעַטְלָעֶד אַרְבִּין, הַאָבָן דַּי שְׁבָתְ-לִיכְטָ שְׁוִין אַרְוִיסְגַּעַשְׁיִינְט
פֿון דַּי יַדְיָישָׁ הַיְמָרָ. דָּעֶר צְדִיק אַיְן גַּעַוּוֹרָן אַוְיָסָר זִיךְ, אַזְאָ
מְעַשָּׁה! דָּעֶר אַיְן גַּעַוּוֹן אַוְיְהַנְּגַעַבְרָאַכְּט אַוְיָף בְּכִיכּוֹל. הַיְתָכְנָן, דָּעֶר

רבונו-של-עולם זאל. אים אפטוּן איז אזך ? ! דער ברונג איז גענגן-גען איזו וווײט, איז דער צדיק האט ניט געוואַלט מאָכָן קיין קידוש. פֿאָרְשְׁתִּיחֵיט זיך איז דאמ האט געמאַכָּט אַ גְּרוֹימָן روּשָׁם אַין הַיִלְלָה. אָכְבָּעֶר דער צדיק האט זיך נישט געלְאָזָט אַזְוִי גְּרִינְג אָכְבָּעֶר בעטָן. האט מען אים צוּגָעָאנְט אַז אַין זַיְן שְׁטָמְעָלָל וּוְעַט קַיְן מַאַל קַיְן פְּאָגָרָאָם נִישְׁט פֿאָרְקָומָעָן. עֲרַשְׁתָּמַעַט האט ער מְקַבֵּל שְׁבַת גַּעַוּעַן" (דערצ'ילט פָּן דוד קוֹיגָעָן ז"ל).

פרקomyim, שבת וינגען תמיד געוווען בעי יידן. דער חידוש אין
מייזחד-איידראפע אויז געוווען וואמ mun האט געהאלטן אַ ביסעלע
שבת אין דער זאכן. mun האט געהאנט טעם זיין חי
ועלם אין עס חי שעה. אין אז סביבה אויז נישט אַנגעהומען
שוווער צו דערעהאלטן די נשמה יתרה. mun האט נישט געבעיט קיין
שינייען פונאָגנעם, mun האט געבעיט בריקן פון הארץ צו גאט.
מען האט נישט געהאט קיין שיינע אַפערעם אוון קאנצערטן. mun
ההאט געפראָזעט שלש-סעודותן, בשעת וועלכע מזוק אויז נישט גע-
געניין זיינע אַוידל אַוְהַצּוֹנוֹן וואמ mun האט געהאלטן.

זען גענגן איזו, אויבער גענגן זען טען זען גענגן.
 דער הווה האט דא אויבער געליגצט איבער זיין ערונן. לעבן
 איזו געוווען מער ווי לעבן. מען האט געלעבט ווערטיקאל, נישט האָ
 דיזאנטאל. מען חאט געלעבט מיט די גדולים פון פֿאַרץינטנס נישט
 נאָר בעים דערצילן מעשיות, נאָר אויך אין די געלילן און חלומות.
 יעדר ייד האט געלילט אָ קְרוּבִּישָׁאָטֶט מיט ר' עקיַבָּא און דעם
 רישבאָג. יידן לערגען גمراָ און זען אכבי ורבָא פֿאָר די אוגן. אויף
 ציינער ברייטן קומט אליהו הנביא, אין זיעער סוכות אַרְבֵּין קומען
 די אופשיין. און אָזָּאָז ווערטיקאלן לעבן הערט די געשיכטע קײַן
 מלָל נישט אָזָּאָז. צוישן אָזעלכע יידן לעבן ל'ז' צדיקים. אין אָזָּאָז
 סביבה איזו מען שטענדיק גרייט מקבל פנים צו זיין דעם גואָל צדק.
 ווען ישעיהו הנביא וואָלט אוֹיְגָנָעַשְׂטָאנָען פֿוֹן קְבָּר אָז אַרְיִינָגָע
 קומען צו אָזָּאָז אָזָּאָז פֿרָאַסְטָן מִיטְוֹאָה, וואָלט אַיְינָעָר דעם
 אַזְוִינָה פֿאַרְשָׁתָאנָען.

קאריעץ, קאראליין, בראצלאוועו, ליאובאוויטש, גער, לובלין — הונ-
דיינטער שטטעטלעך זייןען ווי הייליקע סָקוּרים. יעדער ארט — א-
תובן, אַפְּרִיצּוֹף, אַדְּרָק אַיִן יִדְּשִׁיקִימִי. זאגט אַיד אַרוּם דעם נָא-

מען מעושביזש צי באָרדיטשעוו — איז גלייך ווי ער וואַלט דער-
מאָגען אַ שם. לִיכְטִיקְיִיט שִׁינְינֶט פֿוֹן פֿרָאַסְטָעָה מעָשִׂים. „צְלִיבָה וּוְאַס
פֿאָרָט אַיר צו אַ רְבִּין?“ האָט מען אַ מָּאֵל גַּעֲרָעָגֶט בְּיִ אַ גָּזָן
וּוְאַס פֿלְעָגֶט זַיְךְ שְׁלַעְפָּן טַעַג פְּדִי צו קְוָמָעָן צו זַיְנִין רְבִּין אַוְיףְּ אַ
שְׁבָת. — „פְּדִי צו שְׁטִיְין אָזָן זַעַן וּוְיָאוֹזְוִי עַר שְׁנִירָט אַוְיףְּ דֵי שִׁיךְ“.
קְוָמָעָן זַיְךְ חַסְידִים צְוֹזָאמָעָן אָזָן דָּעַרְצִיְּלוֹן וּוְיָאוֹזְוִי דָּעַרְ רְבִּין האָט
אוּוְיְגַעְמָאָכָט דֵי טִיר, וּוְיָאוֹזְוִי עַר אַיז טָועַם בְּנִים „טִישָׁ“ — אַיִינְ-
פֿאָכָע עַוְּבָדוֹת אָזָן פֿוֹל מִיטְ פְּלָאַיִם.

וּוְעַר רַעַדְתְּ דָעַן פֿוֹן אַמְנוֹנָה? וּוְיַקְאָן מעַן עַם נִישְׁתָּחָת פֿילִין, אַז עַם
אַיז דָּא אַ גָּאַט אַוְיףְּ דָעַר וּוְעַלְתָּ? וּוְיַקְאָן מעַן עַם נִישְׁתָּחָת זַעַן, אַז עַם
אַיז מְלָאָ כְּלַהְרִיךְ צְבָדוֹ? צו דְּרַשְׁעָגָעָן פֿאָר זַיְךְ אַז מעַן דָּאָרָף
מְקִיְּם זַיְנִין תְּרוּיְגִּים מִיצְוֹות וּוְאַלְטָן גַּעַוּעוֹן בְּאַנְגָּל אָזָן אַיְבָּרִיךְ. צו
לְעַבְנָן עַל-פִּי שְׁוֹלְחָן עַרְזָק אַיז פְּמַעַט גַּעַוּוֹאָרָן אַ דָּרָךְ הַטְּבָע. אַבְּעָר
יַיְדָן הַאָבָן גַּעַוְאָלָט מָעָר. זַיְיָ הַאָבָן גַּעַוְאָלָט זַיְנִין נַאֲךְ הַעֲכָר. דָעַר
אַלְטָעָר פֿוֹן סְלָאַבָּאַדְקָעָה האָט גַּעַוְאָגָט: „וּוְעַן אַיךְ זַאְל וּוְיַסְן, אַז אַיךְ
וּוְעַל זַיְנִין וּוְיַיְךְ בֵּין, וּוְאַלְטָן אַיךְ זַיְךְ אַז מַעַשָּׁה אַגְּנָעָטָן“. אַבְּעָר וּוְעַן
אַיךְ זַאְל נִשְׁתָּחָת הַאָפָּן צו זַיְנִין וּוְיַיְדָר גַּעַוְעָגָר גַּעַוְעָגָר, וּוְאַלְטָן אַיךְ דָּאָט
וּוְאַס אַיךְ בֵּין אַוְיךְ נִיטְ גַּעַוְעָן“. אַזָּא בְּעַנְקָשָׁאָפָּט נַאֲךְ הַעֲכָר האָט
אַיִן זַיְיָ גַּעַשְׁאָפָּן כְּמַעַט אַיְבָּרְמַעְנְטַשְׁלַעְכָּבָה כּוּחוֹת. יַעֲדָרָעָר וּוְיִסְטָמָט
וּוְאַס שִׁינְיִקְיִיט אַיז. יַעֲדָרָעָר קָעָן הַוְּפָס זַיְנִין שִׁינְיִקְיִיט מִיטְ זַיְנִעָן
חוּשִׁים, אַבְּעָר דָעַר חִידּוֹשׁ אַיִן מִזְרָחָ-אַיְרָאָפָעָן אַיז גַּעַוְעָגָר וּוְאַס
חִילְיִקְיִיט, קְדוּשָׁה, דָעַר הַעֲכָמָטָעָר פֿוֹן אַלְעָן וּוְעַרְטָן, אַיז גַּעַוְוָאָרָן
אַזְוִי קְאַנְקָרָעָט אָזָן רַעַל אַז מעַן האָט וּמְמַשְּׁ גַּעַקְאָנָט פֿילִין, אַזְוִי
וּוְיַיְמָעָן קַאָן פֿילִין שִׁינְיִקְיִיט.

מען האָט גַּעַמְעָגֶט לְעַבְנָן אַיִן שִׁיפְּלָוֹת אָזָן דְּלוֹת, אַבְּעָר אַיִ-
נְעֻוּוֹיְנִיק הַאָבָן יַיְדָן גַּעַטְרָאָגָן דָעַם צָעַר פֿוֹן דָעַר וּוְעַלְטָן אָזָן דֵי וּוְיְזִיעָן
פֿוֹן גָּאוֹלָה פֿאָר אַלְעָן מַעַנְטָשָׁן אָזָן אַלְעָן בְּאַשְׁעַפְּעָנִישָׁן. גַּעַוְעָגָר יַיְדָן
וּוְאַס דָעַר וּוְיִטְאָגָן פֿוֹן דְּרוֹתָן אָזָן דֵי לִיְדָן פֿוֹן זַיְיָעָר צִינְטוֹת פֿלְעָגָן זַיְךְ
נִשְׁתָּמָט אַפְּטוֹן פֿוֹן זַיְיָעָר גַּעַמְוִיט, אַבְּעָר דֵי נִוְיָת האָט קִיְּזָן מָאֵל זַיְיָעָר
שְׁטַעַנְדִּיקָן יוֹסְטָובָן נִשְׁתָּמָט פֿאַרְשָׁטָעָרט. וּוְאַרְעָם דָעַר מַעַנְטָשָׁן אַיז נִיטָּה
אַלְיִין אַוְיףְּ דָעַר וּוְעַלְטָן. אַזָּא זַאְךְ וּוְיַיְאָשָׁ אַיז גַּאֲרָנִיט פֿאַרְאָן“,

זאגט ר' נחמן. "שרעך זיך ניט, ליב קינד, גאט איז מיט דיר, אין דיר, איבער דיר, אروم דיר. אפּילו איז שאלת תחתית קאָן מען זיך מתקרב זיין צו השם יתברך". דאס ווארט "שלעכט" קומט אויפּ זיין ערע ליאָפּ נישט אַרוֹף. פּון צרות שרעקט מען זיך ניט איבער. ואָרָעָם "אלֶזְ קָאנְטְ אִיר פּוֹן מֵיר צוֹנְעָמָעָן: דָס קִישָׁן פּוֹן קָאָפּ, דָס הוֹיז; אַכְּבָעָר גָּאטְ פּוֹן הָאָרֶץ—נִשְׁתָּחַ".

פּוֹן מוֹפְּתִים אַיז מען נישט נתפעַל גַּעוֹאָרָן אָוּן צו גַּעֲפִינְגַּעַן אַ בְּזִידָר אַ בָּעֵל רוח הקודש אַיז נישט גַּעוֹוֹן קִיּוֹן גַּוְאָלָד. מען האָט אַוְיכְּגַּעַה עַרְטַט טַראָכְטַן אַז דִּי אַיְצְטִיקָעַ דָּרוֹת שְׂטִיעָן נִידְעָרְקָעַר וּוּי דִי פְּאַרְצִיטִיטִישָׁע, אַז מֵיר זַיְנְגַּעַן נִשְׁתָּחַ מַעַר וּוּי עַפְּגַּנְגַּעַן. פְּאַרְקָעַר, גַּעוֹוֹן חַסִּידִים וּוּאָסְטַהְבָּן גַּעֲגְּלִיבָטָט אַז עַס אַיז הַיְנְטִיקָעַ צִיטְעַן גַּרְיְנְגָעַר צו קְומָעַן צו רוח הקודש וּוּי בִּימֵי הַתְּנָאָים. וּוּאָרָעָם עַס זַיְנְגַּעַן דָּא צַוְּיִי קָוָאָלָן פּוֹן וּוּעַלְכָעַ עַס פְּלִיסְטִיטָרָה רוח הקודש: דָעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָוּן דִי גָּאָולָה שְׁלָמָה. אָוּן מֵיר שְׂטִיעָן נַעֲטָנָעַר צו דָעַר גָּאָולָה וּוּי דִי תְּנָאָים זַיְנְגַּעַן גַּעַשְׁתָּאָנְגַּעַן צו דָעַר צִיטְעַן פּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. דִי לִיכְטִיקִיט פּוֹן מַשְׁיחָן שִׁינְגַּט שְׁוִין פְּאָרוֹויִם. אַיז דָעַן אַ חִידּוֹשׁ וּוּאָס דִי צְדִיקִים פּוֹן דִי הַיְנְטִיקָעַ דָוְרוֹת וּוּרְוָן פְּאַרְשִׁינְגַּט פּוֹנְגָעַם "אוֹרוֹ שֶׁל מַשְׁיחָ?" "סְפִידָן מעַן זַיְנַן בְּלִינְד אָוּן מעַן זַאל נִשְׁתָּחַ" פְּאַרְקָעַר פּוֹן מַשְׁיחָן" (ר' פְּנַחַם קָאָרְעָצָעַר). האָט מעַן טַאָקָעַ זַעַן דָעַם אָרוֹר פּוֹן מַשְׁיחָן אַז גַּעוֹוֹן וּוּיַטְאַי פּוֹן דָעַם רַחְמָנוֹת אַוְיכְּן אַבְּן עַזְרָא. זַיְנְגַּעַן תְּקוֹהָה אַיז גַּעוֹוֹן וּוּיַטְאַי פּוֹן דָעַם קָוָאָל פּוֹן נְבוֹאָה אָוּן דָעַר צִיטְעַן פּוֹנְגָעַם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַי פּוֹן דָעַר לִיכְטִיקִיט פּוֹן מַשְׁיחָם צִיטְעַן. דָעַרְפָּאָר אַיז עַר גַּעוֹוֹן אַזְוִי נִכְטָעַר. דָעַרְפָּאָר טַאָקָעַ האָט עַר נִשְׁתָּחַ גַּעֲקָאנְט אַפְּשָׁאָצְן דִי פְּאַרְבָּאָרְגָּעַן טִיכְקִיטָט פּוֹן ר' אַלְיוֹזְרָה הַקְּלִירָם פִּוּטִים.

אָוּן מִיטְלָעַלְטָעַר האָט זַיךְ גַּעֲצָוִיגַן אַ מְחֻלְקָה וּוּגַן דָעַם צִי אַ מְעַנְטָש אַיז הַעֲכָר פּוֹן אַ מְלָאָקָ. רְבָ סְעָדִיה גַּאָוָן האָט גַּעֲנָגָט יְאָוּן דָעַר אַבְּן עַזְרָא האָט גַּעֲזָאָגָט נִיּוֹן. אָוּן דָעַר מִירְוחָ-אַיְרָאָ-פְּעַיְשָׁעָר תְּקוֹהָה אַיז גַּעוֹוֹן לִית מְאָן דְּפָלִיגָא אַז אַעֲנָטָש שְׂטִיטָט הַעֲכָר. וּוּאָרָעָם אַ מְלָאָקָ קָעָן נִשְׁתָּחַ קִיּוֹן מְפִידָת נֶפֶשׁ, עַר דָאָרָפָ נִשְׁתָּחַ גּוֹדָר זַיְנְגַּעַן מְכְשָׁוְלִים. דָס בִּימְלָגָט וּוּאָס עַר טָוָט מְוֹז עַר דָאָר מְאָן. דָעַרְצָו אַיז אַ מְלָאָקָ אַז עַומְדָה; אָוּן דָעַר מְדוֹרָה אָוּן

וועלכער ער איז באשאָפַן בליעיבט ער שוין. אָבער אַמענטש איז אַהוֹלֶךָ: אָרוּיף אַדער אַראָפַן. שטיין אָרוּיף אַיִין אַרט אַיִין פֿאָר אַיִם נישט מעגלעך. אָנוֹ נָאָר מְעָרֵי: דער מענטש איז נָאָר די קְרוּין פֿון דער יצורה. ער קָאָן אַפְּהַילּוּ ווּעָרָן אַשׁוֹתָף צָוּ מְעָשָׂה בְּרָאָשִׁית. חסידים ווַיִּסְפּוּ אָז זַיִּי טְרָאָגָן אֲחָרִיות פֿאָר פְּבִיכָּוּל, אָז ווּעָלָטָן גַּאנְצָע וואָרטָן זַיִּי זַאלָן זַיִּי גַּעֲבָן אַ תְּקוּנָן. נִישְׁתְּ נָאָר דָּאָרָפַן מֵיר דָּעַם הִימָּל, נָאָר דער חִימָל דָּאָרָפַן אָונְדוֹז.

8

די קלײַינָע יְדִישָׁע קְהִילָּות אַיִן מִזְרָח-אַיִירָאָפַע זַיִּנְגָּע גַּעֲוָעָן וַיִּזְהָר אַזְמָעָמָכְתָּע סְפַּר-תּוֹרָה פֿאָר די אַוְינָן פְּגָנָעָם אַיִּינְסָופּ. אָזְוּ נִאָעָנָט זַיִּנְגָּע גַּעֲוָעָן אָונְדוּזָרָע בְּתִי-מְדָרְשָׁים צָוּם בְּאָרגָן סְינִי! אַיִן דִּי הִילְצָעָרָגָן בְּתִי-מְדָרְשָׁלְעָר וּאָסָם זַיִּנְגָּע גַּעֲלָעָגָן מִיטָּפְּאָרָמָאָכְתָּע אַוְינָן צַוִּישָׁן קְלוּסְטָרָם אָזָן קְאָזָאָרָמָעָם, וַיִּזְהָר בְּיִם זַאנָן „שְׁמַע יִשְׂרָאֵל“ האָבָן יִזְהָר גַּעֲלִיטָעָרָט וַיִּזְהָר צְלָם אֱלֹהִים אָזָן גַּעֲהָאָטָלָן אַיִן שְׁטָאָנָעָן אַיִן זַיִּי אָזָן אָוּמָעָנְדָלְעָכָבָע וּוּעָלָט פֿון פְּנִימִיּוֹת, אַ תּוֹרָה שְׁבָלָבָעָן דָּעָר תּוֹרָה שְׁבָכְתָּבָעָן אָזָן דָּעָר תּוֹרָה שְׁבָכָעָלָפָה. אַפְּהַילּוּ פְּרָאָסְטָע יִזְהָר זַיִּנְגָּע וַיִּזְהָר קִינְסְטָלָרָם וּאָסָם ווַיִּסְפּוּ אָזָן אַנְצָוּפְּלָן וּאָזָן בְּעַדְיקָע שְׁעהָעָן מִיטָּפְּאָרָמָאָקִים. זַיִּי שְׁרָיבָּן נִישְׁתְּ קִיּוֹן לִידָּעָר. זַיִּי זַיִּנְגָּע אַלְיָוָן לִידָּעָר. וּוּעָן יִזְהָר שְׁטִיעָן זַיִּר אַיִּינְסָופּ אַזְמָעָמָעָן דִּי נִשְׁמָה יִתְהָרָה אָזָן פֿאָרָלִיבָּן זַיִּר אַיִּינְגָּט אַזְמָעָמָעָן זַיִּנְגָּט אָרוּים פֿון זַיִּעָרָע הַעֲרָצָעָר — אַיִן וּוּמְעָנָם לִידָּעָר-שְׁרָיבָּן אַיִן פֿאָרָאָן אַזְאָצָּא דְּקָכוֹת, אַזְאָצָּא שְׁיַינְקִיּוֹט? זַיִּעָר לִעְבָּן אַיִן גַּעֲוָעָן גַּיְסָט. אַפְּהַילּוּ זַיִּעָר שִׁיחָת חֹלוֹן אַיִן וּזִי זַיִּנְגָּע גַּעֲוָעָן גַּיְסָט. אַוְיָסְנוּוּיַּנִּיקְסְטָעָר גַּלְאָגָן, אָבעָר זַיִּי זַיִּנְגָּע גַּעֲוָעָן פֿולְמִיט פֿאָר-בָּאָרָגָן לִיכְבָּט. פְּשָׁטוֹת אָזָן עֲנִיוֹת האָבָן אַפְּט אַיִן זַיִּי פֿאָרָצְיוֹמָט אַשְׁפָּעָרִישָׁן דָּרָאָגָן.

יִזְהָר האָבָן מַכְטָל גַּעֲוָעָן וּוּעָלָטְלָעָכָבָע בְּלִיחְוֹנָג נִישְׁתְּ צְוֹעָלִיק. זַיִּי האָבָן זַיִּר אַקְעָגָנְגָעָשְׁטָמָלָט דָּעַם שְׁטָרָאָם וּאָסָם הַאָט גַּעֲוָאָלָט פֿאָר-פְּלִיאָצְן דִּי ד' אַמּוֹת פֿון יְדִישָׁקִיּוֹט. זַיִּי האָבָן נִישְׁתְּ פֿאָרָאָכָט די וַיִּסְפּוּ

שאפת. זי האנן אבער געגלייבט איז א ביסל אידאלאיזט איז טויזנט
 מאל חשבוער ווי אלע לימודי חול, איז דאונגען יען טאג אלקוי נצור
 לשני מרע איז וויכטיקער ווי שטודירן פֿיזיק, איז זאנן תהילים גיט
 אַרְבִּין אֵין מענטשן מער רחמנות ווי שטודירן באַטאניק. זי האנן גע-
 נישט געהאט קיין צומרויז צו דער טריינענער וועלט. זי האנן גע-
 גלייבט איז דער קיים פֿון דער וועלט שטימט נישט אויפֿ מזיען איז
 ביבליאטעקן, נאָר אויפֿן בית-מדרשה און דער וועלט די ישיבת. פֿאָר זי איז
 דער בית-מדרשה ניט געווען החוב וועלט דאָרָפּ אַיס האָבן.
 די וועלט איז געווען וויכטיק וויל עס האָט עקסטען אַ בִּית-
 מדרש. פֿאָר זי איז אַ לעבען אַן תורה, אַ לעבען אַן מיצאות געווען אַ
 תהווּבָה. אויפֿ אַזָּאָן בְּנֵי-אָדָם האָט מען געקוּקט ווי אויפֿ אַחיה מיט
 אַ געפֿיל פֿון מורה. זי האנן גוט געפֿילט, אַז דאמֶע לעבען אויפֿ דער
 וועלט איז פֿול מיט נסינוֹת אַן געפֿארן, מיט דער קינאה פֿון קינען
 צו הַלְּעָן, מיט דער רישעות פֿון סְדוּם, אַבער אויך מיט אַברָהָם
 אַבָּינָם רחמנות. געדודטנע, געפלאנגעט, האָבן זי געטראָגן טיף אַין
 האָרצָן אַ בִּיטּוֹל פֿאָר דער „וועלט“, מיט אויר מאכט אַן גָּלָאנָץ, מיט
 אויר געפֿילדער אַן באַרְיָמָערִין. יידַן ווֹאָס רִיכְטָן אַפּ בְּנֵי-נְאָכְטָהָן תִּקְוָן
 החזות אַן אַ גָּאנְצָן טאג לוֹיְן זי אַרְוֹם מוֹיט אַ קִיְשָׁל אַן פֿאָרָאָכְטוֹנָגָג
 ציבעלעם, אַזְעַלְכָּע יַדְן באַלְיָדִיקט ניט דעם רְשֻׁעָם פֿאָרָאָכְטוֹנָגָג
 אַזְעַלְכָּע יַדְן ווּרְעָן נִישְׁתַּחֲפָעָל פֿונְגָעָם רְשֻׁעָם שְׁחָדִים. זי האנן
 געקענט די וועלט אַן קײַן עַבְדָּה וְרָה פֿון אויר נִישְׁתַּגְעָם. זי
 האָט דער פרָאָגרָעָם נִישְׁתַּט אַפְּגָעָנָאָרט. דער פֿישְׁוֹפּ פֿון צְוֹוָאנְצִיקְסְּטוֹן
 יַאֲרָהָנוֹנְדָּעָרט האָט זי נִישְׁתַּט פֿאָרְבָּלְעָנָדָט. זי האנן געוועסט אַן יַדְן
 זַיְינְעָן אַין גָּלוֹת, אַז די וועלט אַיז נִישְׁתַּט אוֹיְגָעָלְיוֹת. זי האנן
 געלעבט מיטן פְּנִים צָוְגִּים נִיסְטָה, האָבן זי דער פֿאָר געקענט אַיגָּנָאָז
 רִירָן חִיצְׂנוֹת. דָּרוֹיְסָנְדִּיק האָט אַ יַד געפֿילט זַיְינְעָן אַין
 זַיְכָּן פֿאָלָעָם אַן אַינְעָוָוִינִיק האָט ער זַיְד געפֿילט פֿאָר אַ מְקוּרָבָּ
 לְמַלְכָּות. די שכינה אַיז אַ שְׁוֹתָף צו זַיְינְעָן צָרָעָן אַז
 פֿרְיִיד. זי האנן זַיְך געפֿילט ווי בני מלכִים, ווי קינדעָר פֿון מלְךָ
 מלכִי הַמְלָכִים. די אַינְעָוָוִינִיקט שטָאָרְקִיָּת אַז פֿרְיִיהִיָּת פֿון יַדְן,
 אַינְגָעָהָילָט אַין טְלִית אַן תְּפִילִין, ווּעַט נאָר פֿאָרְשָׁטִין דער ווֹאָס
 האָט דאמֶע אלְיָן טְעוּם געווען.

פֿאָרָצָן שׁעַנְעָרָע לִיטָעָרָצָטָוָרָן אָוּן טִיפּוֹזְיָנִיקָעָרָע פֿילָאָסָפָּהָיעָם
וּוֵי דִי וּוָאָם זִינְגְּנָעַן אַנְטָשָׁטָאָנָעַן בֵּי דִי מִיזָּחָ-אִירָאָפָּעָישָׁע יִדְן.
אֲכָבָעָר אָן וַיַּעֲרָע פְּנִימָעָר אִיּוֹ דָּאָם לִיכְטָפּוֹן דָּעַם צָלָם אַלְקִים קִיּוֹן
מַאֲלָ נִישְׁתָּגָעָרָן פֿאָרָלָאָשָׁן. גַּעֲוָעָן יִדְן וּוָאָם פֿלְעָנָן זָאָגָן אָז וַיַּיְיָ
גַּעֲדָעָנָקָעָן וַיַּיְיָעָרָע נִשְׁמָוֹת זִינְגְּנָעַן גַּעֲשָׁטָאָנָעַן בֵּינִים בָּאָרגָן סִינְיָן.
פּוֹן זַיְיָעָרָע רְצָוָן הָאָטָם עַמְּפָדָר גַּעֲשָׁרִיגָּן: גַּעֲשָׁה וַנְשָׁמָעָ. אָוּן פֿאָיְעָרְדִּיקָעָ
הָאָטָם מַעַן עַמְּאָזָוָי גַּעֲמִינָמָט מִיטָּן גַּאנְצָן הָאָרָצָן. אָוּן פֿאָיְעָרְדִּיקָעָ
יַוְנְגָעָ-לְבִּיטָּה פֿלְעָנָן וּוּעָלָן זַיְדָ אַרְוִיסְרִיךְָן אַוְיָפּ אַלְעָגָסָן אָוּן אָוִיסָּ-
רוֹפָּן בְּקוּלְ-רָם: אִין עוֹד מַלְכָּדוֹ.

אִין דָּעָן וּגְעָוָן עַמְּאָזָוָי לִיכְטִיקָעָר גַּעֲוָעָן בֵּי יִדְן אִין דִי לְעַצְטָעָ
צְוּוֹי טִוְיזָנָט יִאָרָא? הָאָטָם עַמְּפָדָר גַּעֲקָאנָט זִינְגְּנָעַן אִין צְפָתָ
צִי אִין וּוָאָרָמָס? אִין קָאָרְדָּאָוָעָ צִי אִין פּוּמְבָדִיתָה?

די וּוּלְטָ דָעַרְצִילְט אָז דָעַר בַּעַל שֶׁמֶן הַקּוֹדֶשׁ מִיטָּן דָעַר חַבְרִיה
זִינְגְּנָעַן אַמְּלָגָעָנָעָן קִיּוֹן בָּאָרְדִּיטְשָׁעָוּ זַיְדָ צַוְּעָן מִיטָּן גְּרוּמִין
רְ לִיבָּעָר. רְ לִיבָּעָר אִין נִישְׁתָּגָעָרָן אִין דָעַר הַיּוֹם. סְאִין גְּרָאָד
גַּעֲוָעָן אַיְרִידָ, זִינְגְּנָעַן זַיְיָ גַּעֲגָנָגָעָן צָוָם מָאָרָק אָוּן דָרָתָהָאָבָן זַיְיָ
גַּעֲוָעָן זַיְיָ רְ לִיבָּעָר שְׁטוּיָת אָוּן רְעָדָט צַוְּעָפָעָמָט אַפּוּעָר. — „וּוַיִּסְמַטָּה
אִירָ וּוֹעָרָ דָאָם אִין? פֿרָעָגָט דָעַר בַּעַל-שֶׁמֶן בֵּי דִי תַּלְמִידִים, דָאָם אִין
אַלְיוֹהָ“. די תַּלְמִידִים זִינְגְּנָעַן נִתְפָּעָל גַּעֲוָאָרָן. אֲכָבָעָר דָעַר בַּעַל-שֶׁמֶן
הָאָטָם וּוֹיְטָעָר צַוְּעָגָט: — „נִישְׁתָּמָרְ לִיבָּעָר הָאָטָם גִּלוּי אַלְיוֹהָ,
אַלְיוֹהָהָאָטָם גִּלוּיְ רְ לִיבָּעָר“. אַפְּשָׁר דָרִיקָט די מַעְשָׁה אָוּם צָוָם
בְּעַסְטָן דָאָם וּוָאָם אִין גַּעֲשָׁעָן אִין דָעַר תַּקְוָהָ. אִין דָעַר צִיטָטְ פּוֹן
מִשְׁחָה רְבָנָנוּ הָאָבָן יִדְן גַּעֲהָאָטָם גִּלוּיְ שְׁכִינָה, אִין דָעַר צִיטָטְ פּוֹן בַּעַל-
שֶׁמֶן הָאָטָם די שְׁכִינָה גַּעֲהָאָטָם גִּלוּיְ יִשְׂרָאֵל. פְּלֹצָעָם הָאָטָם זַיְדָ אַנְטָ-
פְּלֹעָקָט אַחֲרִיקָיִיט אִין יַוְדִיאָשָׁן לְעַבְנָן וּוָאָם הָאָטָם זַיְדָ אַנְגָּנוּזָמָלָט אִין
מִשְׁחָה פּוֹן אַסְךְ דָוָרוֹת. סּוֹפְ-סּוֹפְ אִין דָעַר גַּעֲשָׁה וַנְשָׁמָעָ אַזְוִי וּוֹיכְטִיקָעָ
וּוֵי דָעַר אַגְּבָיְ דִי אַלְקִיְידָ אָוּן דָעַר מַי בְּעַמְּךָ גּוֹי אַחֲרָ אִין אַזְוִי וּוֹיכְטִיקָעָ
וּוֵי דָעַר דִי אַחֲרָה. מַי הָאָמִין לְשָׁמוּעָתָנוּ: מַעַן קוּקָט אַוְיָפּ יִדְן אָוּן מַעַן
זַעַט די שְׁכִינָה.

געווים, עם אויז געווין אינעם לעבן פון די מיזריך-אייראפענישע
 זידן ניט נאר ליכט נאר אויך שאטן: איינזיטיקיט אין דער בילדונג,
 אפגעלאזונקייט אינעם היילוך, פֿאַרְעָמְלָאַזְוִיקִיט אַינָעַם אַוְיסְדּוֹךְ. אַיְן
 דער עַנְגְּשָׁאָפֶט אַיְן וּוּלְכָעֵר מַעַן הַאֲטַ גַּעַלְעַבְתַּ, אַינָעַם בִּיטְעַרְן
 קַאַמְפַּ פֿאָרְן שְׂטִיקָל בְּרוּיט, גַּעַלְאָגְטַּ אַוַּן גַּעַלְלָאָגְטַּ פֿוֹן אַוְרָחָמָנוֹתַ
 דִּיקָע גּוֹרוֹת, אַנְגְּנָעָשְׂרָאָקָן פֿוֹן שִׂיפּוֹרָעַ פְּרִיצִים, פֿאַרְאָצָכְטַּ פֿוֹן אוֹיְפַּ
 גַּעַקְוּמָעָנָעַ שְׂטָאַטְיִישָׁעַ בְּעַלְיָ גַּאוֹה, גַּעַטְרָאָטַּן פֿוֹן פֿאַלְצִיזְיִישָׁעַ שְׂטִירַ
 וּלְ, גַּעַהְעַצְטַּ פֿוֹן פֿאַלְטִיְישָׁעַ דֻּעַמְצָגָאנַּ — פֿלְעַגְטַּ דָּסַ שְׂטְרִיקָל
 פֿוֹן דִּימְצִיפְלִין אַמְּאָלַ פֿלְאָצָן. דָּעַרְצָוּ הַאֲטַ די שְׂרִיבְעַנְדִּיקָעַ גַּוִּיט, די
 מַוְרָאַדְיִקָּעַ אַרְעָמְקִיִּטַּ פֿאַרְחִילְכַּטַּ די פֿאַדְעָרְוָנְגָעַן אַוַּן מַאַנְגָּגָעַן פֿוֹן
 רַעַלְגִּיעַן עַנְטוֹזִיאָזָם. צַו הוֹיךְ אַיְזַּ דָּעַרְ גַּאנְגַּ פֿוֹן אַשְׁפְּנְזִישָׁעַ פֿרְוּםַ
 קִיְּיטַ פֿאָרְ פֿרְאָסְטַּעַ בְּשַׂרְ-זָדָםַ. עַמְּ הַאֲטַ זִיךְ אַנְגְּגָהָוִין אַוְיסְדָּאָכָטַן
 אַזְוּ אַסְמָמָעַן טָאָרַ נִיטַּ, טָאָרַ מַעַן נִיטַּ, טָאָרַ מַעַן נִיטַּ
 אַוְן וּוּאַסְמָמָעַן מַעַגְטָאָרַ מַעַן דָּאָךְ אַוִּיךְ נִיטַּ. נִישְׁתַּ אַלְעַ יַדְןַ האָבָן
 גַּעַקְאָנְטַ זִיכְןַ עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַעֲבָדָה, נִיטַּ אַלְעַ זְקוֹנִים אַוְנְדוּרָעַ
 האָבָן גַּעַהְאָטַ פֿנִימְעַרְ פֿוֹן נְהִיאִים. גַּעַוְוָעַן נִיטַּ נְאָרְ חַסְדִּים אַוַּן
 מַקוְבִּילִים, נְאָרְ אוֹיךְ „בְּעַלְיָ מַאְקָסָעַ“, „וּוּלְעַיְוּנְגָעַן“ אַוַּן „שְׁמַעְנְדָרִיְ
 קָעַם“. אַבְעָרְ אוֹיךְ אַיְזַּ די בְּלָאָטָםַ פֿוֹן אַוְנְדוּרָעַ שְׁטִיטְלָעַדְ האָבָן
 גַּעַדְרִימְלָטַ פֿאַרְלִיוֹרָעַןַּ קַנְאָסְפַּןַּ אַוַּן אַפְּלִילְוַ אַיְן דָּעַרְ פֿאַינְצְטָעְרִיקִיטַ
 האָבָן גַּעַטְלִיעַטַּ פֿוֹנְקָעַן וּוּאַסְמָהָבָן גַּעַוְוָאָרְטַ אַוִּיךְ אַטְיָקָון.

יַרְאַת הַפְּבָּוֹד פֿאָרְן גַּעַנְסְטַ הַאֲטַ זִיךְ אַיְן קִיְּן זִיךְ אַיְן גַּעַנְגָּעַ-
 לְאַזְטַ מַסְרַ-זְאָגָעָרָם האָבָן בֵּין זִיךְ קִיְּן מַאְלַ נִיטַּ גַּעַפְּעַלְטַ. מַוְכִּיחִים
 האָבָן אַרְוִיסְגַּעַשְׂרִיגַן צַו דָּעַרְ וּוּלְטַ די עַוּלוֹתַ וּוּאַסְמָהָבָן זִיךְ אַפְּ
 גַּעַטְאָן אַיְזַּ די הַיְמִינְשָׁעַ דַּ אַמְּותַ אַוַּן גַּעַרְעַדְטַ פֿיְיעַרְ אַוַּן פֿלְאָסְמָקָעַן
 די וּוּאַסְמָ זִיכְן אַוִּיבָן אַוַּן זְאָרָגָן זִיךְ נִישְׁתַּ פֿאָרְ וּוֹשָׁרְ. די פֿעַלְעַרְן
 זִינְגָעַן מַפְּוּרָסָם. די שְׁנָאָרָעָרָם אַוַּן די שְׁלַעַפְּעָרָם גַּוְּפָא האָבָן אַרְוּםַ
 גַּעַטְרָאָגָן די מַיאָסָעַ מִידָּותַ אַיְבָּעָרַ דָּעַרְ וּוּלְטַ. די שְׁטִילְעַ מִסְוָרַתַּ
 נֶשֶּׁשַּׁ, דָּעַרְ מַתָּן בְּסָתָרַ אַוַּן די פְּנִימִיּוֹתַ פֿוֹן די תִּמְיִיםַ, פֿוֹן די וּוּאַסְמָ
 האָבָן גַּעַנוּמָעַן דָּסַ בִּיסְלַ אַרְעָמְקִיּוֹתַ פֿאָרְ לִיבַּ אַוַּן זִינְגָעַן גַּעַ-
 לְאָהָן אַיְן דָּעַרְ וּוּלְטַ אַרְיִין זְנוּן גְּלִיקָן, זִינְגָעַן גַּעַבְלִיבָן, פֿאַרְשְׁטִיטִיטַ
 זִיךְ, אַיְן דָּעַרְ הַיּוֹם.

עם איז גריינגער אַפְצָוּשָׁאַצְן די אַלְטָע שִׁיּוֹנְקִיּוֹט פֿון פֶּאֲרָצִיּוֹתִישׁוֹן
וַיִּדְשֵׁן לְעָבֵן וַיַּדְרֹעַאַלְצִיאָן נָעָרָע גִּימְסְטִיקִיּוֹט פֿון די מַאֲדָעָרְנָע
וַיִּזְדֵּן, פֿון מַשְׁפְּילִים, צִיּוֹנִיסְטָן אָוֹן סַפְּצִיאַלְיִיסְטָן. די פֶּאֲרָצִיּוֹתִישׁוֹן יַיְדֵן
הָאָבָן אַפְּטָפֶאֲרָזְזָעָן די וּוּלְטָ צּוֹלִיבָּ יַעֲנָדָר וּוּלְטָ. צְוּוֹשָׁן וּוּלְטָ
אָוֹן מַעֲנְטִישׁ אַיז גַּעַשְׁטָאַנְגָּן נָאָטָן. אַבְּעָר דָּעָרְוִילָּ הָאָבָן גּוֹרוֹתָה, פָּאָ
גְּרָאָמָעָן אָוֹן רְצִיחָותָ צְעַשְׁטָעָרְטָ דָּעָם בָּאָדָן אָונְטָעָרָר די פְּאָם. עַמְּ אַיז
גַּעַוּעַן נִישְׁתְּ קִיְּן פְּרָנְמָה, נִישְׁתְּ קִיְּן מַנוֹּחָה. קְוּמָעָן יַוְנְגָּעָלִיטָמִיט
נִיעַמְּמָהָוָתָ. זַיְיָ וּוּלְן נִימְטָ מַעְרָמְכָּלָבָּאָהָהָ וּמַיְן דִּי צְרוֹתָה. זַיְיָ
וּוּלְן אַוְיְסְבּוּעָן זַיְיָעָרָ לְעָבֵן אַוְיְףָ אָז אַיְגְּעָנָעָם בָּאָדָן. זַיְיָ וּוּלְן נִימְטָ
מַעְרָמְכָּלָבָּאָהָ אַין לְעָבֵן. זַיְיָ וּוּלְן נִימְטָ מַעְרָמְכָּלָבָּאָהָ אַין לְעָבֵן.
לְעָבֵן פֿון יַרְוָשָׁה. זַיְיָ וּוּלְן אַנְהִיבָּן אַוְיְףָ סְגִּני.

עַמְּ קְוּמָט אַוְיְףָ די הַשְּׁפֵּלָה, די יַדְיִישָׁעָמָאַלְמִיטִישׁוֹעָ בָּאוּוּעָ-
גּוֹנָגָ, דָּעָרְ צִיּוֹנִים, די חַלוֹצִיותָ. וּוּפְאָל קִידּוֹשָׁ-הַשָּׁם, וּוּפְאָל מִסְרָתָ-נֶשֶׁ-
אָוֹן אַהֲבָתָ יִשְׂרָאֵל שְׁטָעָקָן אָיָן די מַאֲדָעְרָנָעָ יַיְדָן, אָיָן זַיְיָעָרָ רְצָוָן
צַו לְיַיְדָן פְּדִי צַו הַעַלְפָּן; די קְנָאָתָדִיקָעָ אַפְּגָעָהִיטִינְקִיּוֹט פֿון פֶּרְומָעָ
יַיְדָן הָאָטָט זַיְיָ אַרְבִּעְנָעָטְרָאָגָן אַוְיְףָ זַיְיָעָרָ פֶּרְיָיָעָ זַיְיָ אַיְינִיקָ-
לָעָךְ. די הַתְּלָהָהָוָתָ אָוֹן בְּעַנְקָשָׁאַפְּטָ פֿון חַסִּידִים, די אַסְפָּקָעְטִישׁוֹעָ
עַקְשָׁנָהָוָתָ פֿון מַקוּבָּלִים, די אַיְזָעָרָנָעָ לְאָגִיקָעָ פֿון לְוָמְדִים הָאָבָן גַּעַנְגָּעָן
אָגִילָּוָל אָיָן די טְרָעָנָרָם פֿון די מַאֲדָעְרָנָעָ יַדְיִישָׁעָ בָּאוּוּגָנָגָעָן.
זַיְיָ הָאָבָן אַרְטִינְגָּלְיוֹגָט פֶּרְוָמִיקִיּוֹט אָיָן זַיְיָעָרָ אַמְּנוֹנָה אָיָן דִּי נִיעַ
אַיְדָעָלָן. אָיָן הַשְּׁפֵּלָה הָאָבָן וַיַּדְרָעָעָן אָ "בָּתָהָשָׁמִים", אָיָן הַעֲבָ-
רָעִישָׁ אָ בֵּיתָ מַקְדָּשָׁ, אָיָן מַאֲמָעָ-לְשׁוֹןָ דָּעָם תּוֹן פֿון יַדְיִישָׁקִיּוֹט. זַיְיָ
זַיְגָעָן גַּעַוּעַן פֶּאֲרָגְלִיבָּט אָיָן אַיְירָאָפָעָ אָוֹן בָּאַחֲרָשָׁתָ פֿון יַרְאָתָ
הַכְּבָדָד פֶּאֲרָן, "צְוֹוָנְצִיקְסָטָן יַאֲרָהָונְדָעָרָתָ". וּוֹכָה צַו וּמַיְן צַו בִּילְדוֹנָגָ
אָיָן גַּעַוּעַן זַיְיָעָרָ לַיְדָנְשָׁאַפְּטָלָעָבָּרָ בָּאָגָּעָרָ, דָּעָרָ חַלּוֹם פֿון גְּלִיקָ
פֿון דָּעָם פֶּאֲרָהָאָלָקָ תּוֹרָה אָוֹן יִשְׂרָאֵל הָאָטָט מַעְןָ אַיְבָּרָגָעָנוּמוּנָעָ
יִשְׂרָאֵל. אַפְּלִילָוָ דִּי וּוּאָם זַיְגָעָן אַוּוּקָ פֿון טְרָאָדִיצְיָעָ, אַפְּלִילָוָ דִּי וּוּאָם
דָּעָרָ רְעוּאָלְצִיאָן נָעָרָרָ אַיְמָפָעָט הָאָטָט זַיְיָ פֶּאֲרָטָרָאָגָן צַו דָּעָרָ אַנְטָרָ-
טָעָזָ. הָאָבָן זַיְיָ נִישְׁתְּ אַפְּגָעָטִילָט וַיַּדְרָאָלִיקָעָ סְעָקָטָעָם, נַאֲרָ

זינגען געבליבן ביטים פאלק. דער מעכטיקער דראנג צו גאולה האט אין זי וויטער געלעט. די סיטרא אחרא פון אסימילאציע האט א גוואלדיין פוח המושך; אבער די יידן וואם האבן נישט קאפטו- לירט, וואם זינגען ניט אנטלאָן פון דער יידישער ארטמקיט, וואם האבן מַפְקִיר געווען קאָרִיעֶרֶם, גלאָן און באָקוּוּמְלַעֲכָקִיט פָּדִי צו געפֿנְגָּן אַתְּקָוּן פָּאָר זַיְעֵד פָּאָלָּק, וואם זינגען אַוּעָקְ פָּוּן סָפְּרִי מומר צי פָּוּן אָנוֹיוּוּרְסִיטְעַטְמָן-בָּעֵנְקָ צָוּ אַקְעָרְאַיְזָן, צו טַרְיקָעָנָן זומפּן אַיְן אַרְץ-יִשְׂרָאֵל, — זינגען געווען ווי אלטער ווינְ אַיְן נִיעָ לְאַגְּלָעָן.

די מאָדרגען יידן אַיְן מַיְוִיחָ-אַיְרָאָפָּע, מִיט אַוִּיסְנָעָמָן פָּאָר- שטײַיט זיך, האבן נישט נָאָר אָפְּגָעָוָאָרָפָּן אַסְּיִמְּלָאָצְּיעָ, נָאָר אוּיך אַנְטוּוּיקְלָט אַקְעַמְּפָּעָרְיִישָׁן הַאַלְטוֹנָג. פָּרוּמוּ אָוּן פָּרִיעַ קַעְמָפָּן פָּאָרָן יִדְיָוָן בְּהָדָה, פָּאָר אַשְׁטָאָלָּצָן קִוּם. זַיְיָ בָּאָמִינָן זַיְיָ צָוּ זַיְכָּעָרָן די רַעֲכָטָן-פָּגָנָעָם צִבּוֹר, נִישְׁתְּנָאָרְ פָּגָנָעָם אַרְוָתָן אַקָּא- לְעַקְטִיוֹן דְּרוֹזָן פָּאָר אַקְלָעְקָטִיוֹן תְּכִלִּית. מִיט בְּלִיצְשָׁנָעָלְקִיּוֹת האָבָן זַיְיָ אַוִּיסְגָּלְיִיכְטָן די רַוְּקָנָם אָוּן זַיְיָ אַוִּיסְגָּלְעָרָנָט שְׁבַע חַכּוֹת. זַיְיָ טַרְאָגָן אַיְכָּעָר די דָּרוֹתָן לְאָגָן גַּעַשְׁוָלָטָן מְלָעָנָטָן פָּוּן דִּיאָלָעָקָט טִישָׁ-אַבְּסְטְּרָאָקְטָעָר לְמוֹדָהָן אַיְן וַיְסְנַחְפְּטָ אַרְיָין. חַמְדִישָׁ הַתְּ- לְהָבָות פָּוּן דָּער נְשָׁמָה סּוּבְּלִימִירָט זַיְיָ אַיְן דָּער אַיְדָעָלָעָר טִיפְּקִיּוֹת פָּוּן מַזְוִיקָאַלִּישָׁן וּוּרְטוֹאָן. אַיְכָּעָר דָּרְיִי טְוִיזָּנָט יָאָר גַּעַשְׁכִּטָּעָה האָט זַיְיָ מִיד נִשְׁתְּמַתְּנָה גַּעַמְאָכָתָן. עַמְּסָעָטָן זַיְעַטָּ פָּוּן זַיְיָרָ גַּעַמְיִת אַפְּטָמָט וּוּאָס טַרְיעִיבָּט זַיְיָ אַפְּטָ צָוּ אַנְטִימְטָעָזָעָ קָעָנָן מַאֲנוּמָעָנְטָאָלָעָ טְרָאָ- דִּיצְיעָם.

איַן דָּער גַּיְסְטִיקָעָר בְּהָלָה פָּוּן די לְעַצְטָע הַוְּנְדָעָרָת יָאָר האָבָן אַסְּרָקָעָן פָּאָרָזָעָן די אַוְּמָפְּאָרְגְּלִיטְבָּלְעָבָע שִׁיְנִיקִיָּט פָּוּן אָוּן- דְּזָעָר אַלְטָעָר אַרְעָמָרָה הַיּוֹם. מִיר האָבָן פָּאָרְגְּלִיכְן אָוְנְדוּעָרָן טָאָטָעָם אָוּן זַיְדָעָם, אָוְנְדוּעָרָן מַלְמָדִים אָוּן רַבְּנִים מִיט די רַוְּסִישָׁע זַיְמִיט די דִּיטְשִׁישָׁע אִינְטָלְיִגְעָנָטָן. מִיר האָבָן גַּעַדְשָׁנָט אִינְעָם נְאָמָעָן פָּגָנָעָם צְוֹאָגְנְצִיּוֹטָן יָאָרְהָוְנְדָעָרָת, גַּעַמְאָסָטָן בָּאַרְדִּישָׁשָׁוּ מִיט פָּאָרָיִ, גַּעַר מִיט הַיְּדָלְבָּרָג. גַּעַבְּלָעָנָטָן פָּוּן גַּרְוִיסְטָמְטָאָטִישָׁע לְאַמְפּן האָבָן מִיר פָּאָרְלוֹוִרְן די אִינְגְּרָלְעָבָע רָאוּה. די לִיכְטִיקָע וּוּזְיִיעָם וּוּאָס האָבָן אַזְוִי

פֶּיל דורות געשינט אין די קליגען ליכטעלעך זייןען פֵּאַר אַסְּק
פָּון אונדו געוווארן פֵּאַרלאַשן. מיר האבן גנגלייבט אָז ווילגען אָז
וואָאלָזְשִׁין האבן וואָס בְּטַל צֹ ווועָרָן פֵּאַר בערלִין אָז. פֵּאַרְיָז אָז
האָבָן אַיְבָּעָרְגָּעָלְאָזָת אַוִּיפָּה הַפְּקָר דַּי קַוְּאָלָן פָּון דָּעָר נְשָׁמָה יִתְּרָה אָז
אוַיסְגָּעְבִּיטָן דַּי שְׁלַשׁ סְעוֹדוֹתָן אַוִּיפָּה בְּאַנְקָעָטָן, הַשְּׂתָּפָכָות הַנְּגָשׁ אַוִּיפָּה
גְּלִיעְבּוּרְטְּמָלְעָה, אַמְוֹנה אַוִּיפָּה לִיצְנָהָה! עַל חֲטָא שְׁחָתָאנו בְּזִוְּזָוָל
הָרוּםִים וּמוּרִים.

אָז דַּי לְעַצְמָעָ יָאָרֶן הַאָט מַעַן אַנְגָּעָהוּבָן בענְקָעָן נַאֲר אַז וַיּוֹגֵ
פָּונְגָּעָם הַיְּנִינָּט מַיְּטָן נַעֲכָטָן. דָּעָר אַנְטִימָטוּ פָּון הַשְּׁפָלָה אַנְעָם רְצָוָן
צֹ וּוּלְטַלְעְבָּקִיָּת הַאָט בִּימְלֻכָּוּיָּז אַנְגָּעָהוּבָן אַיְבָּרְגִּיָּן צֹ אַז
סִינְגָּטָעָן. סְ'הָאָבָן זַיְדָק פַּאמְעָלְעָךְ אַנְטְּפָלְעָקָט אַי דַּי אַיְנְעָרְלְעָכָבָעָ שִׁינְ-
קִיְּטָעָ פָּון אַלְמָן לְעָבָן אַי דַּי פּוֹסְטִיקִיָּת פָּון דָּעָר וּוּאַכְעָדִיקָּעָר צִיוּוּיָ-
לְיִזְאַצְּעָ. אַבָּעָר צֹ קָרְאָז אַיְזָ גְּעוּוֹעָן דַּי צִיְּטָ אָז שָׁוֹאָר אַיְזָ גְּעוּוֹעָן
דָּעָר מוֹטָן. קְלָאַרְקִיָּת אָז אַחֲדָות הַאָבָן אוַיסְגָּעְפְּעָלָת נִימָט נַאֲר אָז
גְּיִיסְטָקָע נַאֲר אַוִּיךְ אַיְזָ פָּאַלְיִיטִישָׁע עֲנֵנִים. דָּעָר אַנְבָּלִיק פָּון דָּעָר
מַאֲכְטָלְאָזָעָר יִדְיְשָׁעָר וּוּרְקָלְעְבָּקִיָּת הַאָט אַוִּיפָּה אַז טַיּוֹל פָּון אַונְדוֹ
אַנְגָּעָוּוֹאָרָפָּן דַּי אִימָה פָּון אַונְטָעְרָגָאנָג, דָּאָם גְּרוּיְלִיקָּעָ פְּאַרְגָּעָהָלָיָל
פָּון סְוָף.

11

אַיְנָעָם מַוְּרָאְדִּיקָּן וּוּיְוָתָּגָּן פָּון דַּי אַיְצְטִיקָּעָ טָעָג בְּרַעַנְטָ דַּי בַּיִּ-
טָעַרְעָ לְרָאָגָעָ אַוִּיפָּה אַונְדוֹזָעָרָעָ לְיִפְּנָן: וּוָסָם וּוּעָט וּוּעָרָן פָּון אַונְדוֹ
אַיְבָּרְגָּעְבְּלִיבְּגָעָן? זַאֲלָ חַלְילָה וּוּעָרָן פָּון אַונְדוֹ זַאֲלָס וּוָסָם סְ'אַיְזָ
גְּעוּוֹאָרָן פָּון סְפָּרְדִּישָׁע וַיְדַזְּן נַאֲר דָּעָר קַאְטָמָטָרָאָפָּע פָּון 1492: צָעָ-
שְׁפָלִיטָעָרָטָע שְׁבָטִים אַיְזָ טָעָרְקִיָּת אַז מַאֲרָאָקָאָ; פְּאַרְבָּלְאַנְדוֹשָׁעָטָע
יִדְיְשִׁקְיָוִת? זַאֲלָן מִיר דָעָרְלָאָזָן צֹ אַונְדוֹזָעָר פֵּאַלְקָ זַאֲלָ בְּטַל וּוּעָרָן
בְּשִׁישִׁים? אַז אַונְדוֹזָעָר שְׁבָתָז וְזַאֲלָ פְּאַרְפָּאָלָן וּוּעָרָן אַיְזָ וּוּאַכְעָדִיקְיָוִת?
גְּנוּאַלְדִּיקָּעָ רְעוּזָרוֹזָן פָּון פָּאַטְּמָעְצִיְּלָעָר עֲנָעָרְגִּיָּע, פָּון אַינְטָעָ-
לְעַקְטוּלָעָר רְיוּרָעְוּדִיקִיָּת אַז עַמְּאַצְּיָאַגְּנָעָלָעָר טִוְּקִיָּת, אַנְגָּזָעָזָמָלָט
אַז מַשְׁךְ פָּון דָּוֹרוֹת אַז דִּימְצִיפְּלִינְיָוָטָן לְעַבְנָמָ-שְׁטִיגְגָּעָר, פְּלִיסָן

איצט ארכוים פון אונדו. אזי פיל חכמתה, אזי פיל אידלקיות ווערטט פארתכליעוועט אין שונד, אזי פיל נשמה ווערטט פארפאלן אין סיטרא-אַחדָּא. וועלן מיר דערלאָן או דער אַוראַלטער שטראָס פון קדושה זאל זיך מיט אונדו אויסלאָן?

מיר מזון דערהאלטן די יידישקייט פון אונדווערט טאטעם און זיידעם. זיינער תורה שבלב איז ניט קיין ענן פון עטטעטיק. ראי מאנטישע שילדערונגען פון חסידות, בענקייט און פיעטער ויבנען נישט מער ווי אַ קיינן דיוונה: זי גיינן אוים מיטן ערישטן דור. סאלידעריטעט מיטן עבר מווערן אַ באַשטאנדרטיל פון אונדווערט עקםיטענע. מיר באַדארפֿן יידן וואָס זיינער לעבען איז אַ גאָרטן. נישט קיין פָּלאָנְצְּהִוִּין. יידישקייט קען נאָר דערהאלטן ווערן לע בעדייקערהייט. סֶקֶרִים זיינען נישט מער ווי זרייעת. מיר מזון זיין די אַטְמָאַסְפֵּעָר אַין וועלכער זוי וואָקסן. מיר אַיבּוּרְגְּבְּלִיבְּגָעָן מזון לַיְמָעָרָן אַונדווערט שאָנד, די שאָנד פון בליכבן לעבען, דורך מקדש השם זיין.

דער אַיצְטִיקָעָר דורך פָּאַרְמָאָגָט נאָך די שליסלען צו די אַוצרות. אויב מיר וועלן נישט אַנטְפְּלָעָקָן די אַוצרות, וועלן די שליסלען פָּאַרְזְּוֹנְקָעָן ווערן מיט אונדו אַין קָבָר, און דער שאַצְקָאָמָעָר פון דורות וועט בליכבן פָּאַרְשָׁלָאָסָן אויפֿת התמִיד. די מיזורה-אייראַפְּעִישׂע תקומה קאָן ווערן אַ קוֹזָאָל פון אַינְסְפִּירָאַצְיָע פָּאָר אַונדו אַלְעָמָעָן. עם ליגט אויפֿ אונדו אַ מִיצּוֹתָה עֲשָׂה: קיין מאָל ניט צו פָּאַרגְּעָסָן די יידן וואָס האָבן געמאָכָט הַיְלִיק זיינער לעבען מיט זיינער נאָעָנטָה קייט צום הייל.

עם ציט די מענטשהייט צום עולם התהו. זי איז פָּאַרְקָרָאָכָן אַין אַ מִידְבָּר מיט וויניק אַזְוּעָם. אונדו וועט אַשְׁר אויסקומווען צו לעבען פון טראָפָּנס טָן.

ווען נְבוּדָנָאָצָר האָט פָּאַרְבָּרָעָנט דָּאָס בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ אַון חָרוֹב געמאָכָט וּרוֹשְׁלִים האָבן אַונדווערט זיידעם ניט פָּאַרְגָּעָסָן דעם מעמד הר סִינִי אַון די רַיֵּד פון די נְבִיאִים. הַנִּינְמָט וּוַיִּסְמָט די וועלט, אַז דָּאָס וואָס האָט זיך אַפְּגַּעַשְׁפִּיגָּלָט אוֹיְפָּן באָדָן פון ארץ-ישראל אַין

געווען א הייליקע געשיכטע, פון וועלכער שבעים אומות ציון זיער
ינקה. ס'וועט קומען א מאג אין וועלכוּ מען וועט דערזען דאס
פֿאָרְבָּאָרְגָּנָעָן לִיכְתָּ בְּפּוֹן דַעַר מִזְרָח-אַיְרָאָפּּעָשָׂעָר תְּקוֹהָה. דֵי דָאָזָר
קָע עֲפָכָע אַיְזָעָן דַעַר שִׁיר-הַשִּׁירִים אַיְן דַעַר יְדִישָׂעָר גַּעַשְׂיכָטָע
פּוֹן דֵי לְעַצְטָע צְוִיָּה טוֹזֶנֶט יָאָר. אַוִיכָּ אַנְדָעָרָע תְּקוֹהָות זִינְעָן גַּעַוָּעָן
קָודְשָׁ, אַיְזָעָן דֵי תְּקוֹהָה גַּעַוָּעָן קָודְשָׁ קְדָשִׁים.

די דזאַזְיקע אָרבעט אֵין אַ פֿאָרְבִּירְיְּטְעָרטְע
אוַיסְגָּאָבָע פֿוֹן אַ רְעַפְעָרָאַט גַּעַהַאַלְטָן אוַיְחָד
דָּעַר נְבִינְצְנְטָעָר קְאַנְפְּעָרָעָנֶץ פֿוֹן יְיֻוָּא אֵין
נוֹיִידָאָרָק, נְיִי

